

Vägar mot en mer jämsställd föräldraledighet

Möjliga regeländringar för en mer jämsställd fördelning
av föräldraledigheten

Utgivare: Försäkringskassan
Avdelningen för ledningsstöd och analys

Upplysningar: Anna Nyman
010-114 01 82
anna.nyman@forsakringskassan.se

Webbplats: www.forsakringskassan.se

Förord

I år, 2024, har den svenska föräldraförsäkringen funnits i 50 år. När den infördes var Sverige det första land i världen som gav kvinnor och män samma möjlighet att vara föräldralediga. Sedan dess har flera reformer genomförts i syfte att öka mäns användande av föräldraledighet. Föräldraförsäkringen är en hörnsten i det svenska socialförsäkringssystemet och fortsätter att väcka internationell uppmärksamhet, inte minst i länder som brottas med mycket låga födelsetal.

I denna rapport beskriver Försäkringskassan hur föräldraförsäkringen utvecklats genom åren, hur kvinnor och män använder föräldraledighet samt möjliga vägar framåt mot ett mer jämställt användande av föräldraledighet.

Anna Nyman har varit projektledare och tillsammans med Niklas Löfgren och Anna Persson skrivit rapporten. Den statistik över kvinnor och mäns användande av föräldraledighet som presenteras i rapporten har tagits fram av Olof Håkanson. Maria Corin har gjort framskrivningen över vilken effekt fler reserverade föräldrapenningdagar kan ha på längre sikt. Under arbetets gång har även Jenny Andersson och Anna Stenhoff samt intern kvalitetsgranskare Jennie K Larsson bistått med värdefullt stöd. Ulrika Eriksson har varit ansvarig chef och projektägare.

Ett stort tack riktas till extern kvalitetsgranskare Ann-Zofie Duvander, Mittuniversitetet och Stockholms universitet, som även hon lämnat viktiga bidrag till rapporten.

Stockholm, december 2024

Nils Öberg
Generaldirektör

Innehåll

Sammanfattning	6
En analys av föräldraförsäkring och föräldraledighet – då, nu och i framtiden	8
Mål för jämställdhetspolitiken	9
Vad påverkar hur föräldrar använder föräldraförsäkringen?	10
Betydelsen av hur föräldraledigheten fördelas.....	12
Syfte och frågeställningar.....	14
Data och metod	14
Disposition	15
Del 1	
Bakgrund och styrande regelverk	17
Föräldraförsäkringens utveckling	17
Regler för föräldraledighet och föräldrapenning	21
Kollektivavtalade ersättningar som kompletterar föräldrapenning	26
Avtalsförsäkringar ger extra ersättning	26
Kollektivavtalade ersättningar har ökat i betydelse.....	28
Villkor för föräldralön i olika sektorer	30
Kvinnor och mäns användande av föräldraledighet och föräldrapenning	33
Kvinnor och mäns användande av föräldraledighet.....	34
Kvinnor och mäns uttag av föräldrapenning	40
Del 2	
Möjliga regeländringar för en mer jämställd föräldraledighet.. 50	
Fler reserverade dagar.....	51
Ekonomiska incitament	58
Förändrade åldersgränser och rätt till föräldraledighet utan föräldrapenning.....	63
Att kombinera flera förändringar för att nå ett mer jämställt användande av föräldraledighet	69
Diskussion	72
Möjliga vägar mot mer jämställd föräldraledighet	72
Olika förutsättningar att använda föräldraledighet	74
Referenser	76
Bilaga 1. Reformkarta – 50 år av reformer.....	83

Bilaga 2. Ytterligare resultat om föräldrars användande av föräldraledighet.....	85
Bilaga 3. Data, avgränsningar och definitioner	89
Bilaga 4. Beräkningar av en fjärde reserverad månad	90

Sammanfattning

År 1974 infördes föräldraförsäkringen. Den gjorde det möjligt för både kvinnor och män att vara hemma med sina små barn med ersättning från Försäkringskassan. Sedan föräldraförsäkringen infördes har det funnits en politisk strävan mot att uttaget av föräldrapenning ska fördelas jämnare mellan kvinnor och män. Mäns andel av dagarna med föräldrapenning har också ökat, och de reserverade dagarna som införts inom föräldraförsäkringen har bidragit till denna ökning. Men fortfarande tar kvinnor ut den större delen av föräldraledigheten.

Syftet med denna rapport är att beskriva förändringar som skulle kunna användas för att åstadkomma ett mer jämställt användande av föräldrapenning och föräldraledighet. När det är möjligt görs även försök att beräkna, eller prognostisera, effekterna av dessa förändringar.

I rapporten diskuteras flera möjliga förändringar av föräldraförsäkringen:

- Fler reserverade dagar:
 - en fjärde reserverad månad
 - en tredelad försäkring
 - ta bort rätten att avstå dagar till den andra föräldern.
- Ekonomiska incitament:
 - jämställdhetsbonus.
- Förändrade åldersgränser och rätt till obetald ledighet:
 - koppla rätt till föräldraledighet till uttag av föräldrapenning även under barnets första 18 månader
 - huvuddelen av föräldrapenningdagarna ska användas innan barnet är 2 eller 3 år.

De olika förändringarna fungerar på olika sätt – vissa är tvingande för alla föräldrar som använder föräldraförsäkringen, medan andra snarare skapar incitament för ett visst beteende men där föräldrarna fortfarande i stor utsträckning själva kan välja hur de vill använda försäkringen. Vissa förändringar påverkar enbart uttaget av föräldrapenning dagar, medan andra även påverkar hur föräldrar kan använda obetald ledighet. Beroende på vilken typ av effekt man vill åstadkomma, skulle vissa av de föreslagna förändringarna gå att kombinera med varandra. Mycket talar för att det inte räcker med förändringar av antalet reserverade dagar för att få fler kvinnor att komma tillbaka fortare till arbetet, utan att dessa i så fall behöver

kombineras med ökad reglering av rätten att vara föräldraledig under barnets första 18 månader.

Möjligheten att vara föräldraledig hänger samman både med regelverket för föräldraledighet och föräldrapenning, och ersättningen vid ledighet hänger samman med dels föräldraförsäkringen, men också kollektivavtalade ersättningar från arbetsgivaren och skattesystemet. Systemet är komplext, vilket gör det svårt för enskilda föräldrar att fatta informerade beslut om föräldraledigheten. Ett mer enhetligt regelverk skulle göra det lättare för föräldrar att planera och överblicka konsekvenserna av de val de gör både på kort och lång sikt.

En analys av föräldraförsäkring och föräldraledighet – då, nu och i framtiden

Under 2000-talet har det fötts mellan 90 000 och 117 000 barn per år i Sverige (SCB 2024a). Varje år är det alltså ett stort antal föräldrar som ska ta ställning till hur de ska kombinera föräldraledighet med exempelvis arbete eller studier i början av barnets liv.

Föräldraförsäkringen infördes år 1974. Den ersatte den tidigare moderskapsförsäkringen och gjorde det möjligt för både mammor och pappor att vara hemma med sina små barn. Föräldraförsäkringen lyftes fram som en viktig jämställdhetsreform och en viktig arbetsmarknadsfråga. Diskussionen omfattade kvinnors arbetskraftsdeltagande och tillgången till barnomsorg, men även föreställningar kring barn och föräldraskap. Både kvinnors rätt till arbete och mäns rätt till barnen diskuterades samtidigt (Prop. 1973:47).

Föräldraförsäkringen omfattar föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning (VAB) och graviditetspenning. I denna rapport står föräldraledighet, alltså uttag av föräldrapenning och användandet av obetald föräldraledighet, i fokus. Även föräldraledighetslagen (SFS 1995:584) som ger föräldrar rätt till frånvaro från arbetet med och utan föräldrapenning är viktig för hur föräldraledigheten används och även för resonemangen i den här rapporten.

Föräldrapenningen omfattar idag 480 dagar. För 390 av dessa dagar baseras ersättningen på den inkomst föräldern har (dagar på sjukpenningnivå). Det finns en grundnivå på 250 kronor per dag för föräldrar som inte uppfyller kraven för att få inkomstrelaterad ersättning eller som har låga eller inga inkomster. För resterande 90 dagar, de så kallade lägstanivå-dagarna, är ersättningen 180 kronor per dag. Om föräldrarna har gemensam vårdnad har båda rätt till hälften av föräldrapenningdagarna. En förälder¹ kan avstå dagar till den andra föräldern, med undantag för 90 dagar per förälder som inte kan avstås². Förutom dagar med föräldrapenning finns under barnets första 18 månader också möjlighet att vara ledig från arbetet utan att ta ut föräldrapenning, det vill säga att ta ut obetald ledighet. Den totala ledighetens längd är därför ofta längre än summan av de

¹ Barnets vårdnadshavare har rätt till dagar med föräldrapenning. I denna rapport används begreppet "förälder" även i fall då det är vårdnadshavare som avses.

² Från och med 1 juli 2024 är det möjligt att överlåta 45 föräldrapenningdagar till någon som inte är barnets vårdnadshavare eller sambo med vårdnadshavaren.

betalda föräldrapenningdagarna. För att förstå hur regelverken fungerar i praktiken är det alltså viktigt att inte bara studera föräldrapenninguttaget, utan också hur föräldrapenning används i kombination med obetald föräldraledighet. Sedan föräldraförsäkringen infördes har det funnits en politisk strävan mot att uttaget av föräldrapenning ska fördelas jämnare mellan kvinnor och män (Prop 1973:47, SOU 1975:62). Männens andel av de dagar med föräldrapenning som tas ut har också ökat sedan införandet. De dagar som reserverats för respektive förälder, och inte kan avstås till den andra föräldern, har bidragit till denna ökning. Fortfarande tar dock kvinnor ut den större delen av föräldraledigheten. För barn födda år 2021 tog kvinnor ut 72 procent av de dagar med föräldrapenning som togs ut innan barnets 2-årsdag. Om man istället för dagar med föräldrapenning tittar på all (betald och skattad obetald) föräldraledighet som tagits ut under barnets två första år var kvinnors andel 75 procent.³

Mål för jämställdhetspolitiken

Regeringens mål för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det finns sex delmål som vägleder arbetet med jämställdhetspolitiken (Prop 2005/06:155; Skr. 2016/17:10).⁴ Två av delmålen hänger nära samman med kvinnors och mäns användande av föräldraledighet:

- ekonomisk jämställdhet
- en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet.

Även för den ekonomiska familjepolitiken, där föräldraförsäkringen ingår, finns ett jämställdhetsmål: den ekonomiska familjepolitiken ska bidra till ett jämställt föräldraskap (Prop 2024/25:1).

Ett verktyg för att uppnå dessa mål är föräldraförsäkringen. Föräldraförsäkringen står också i fokus för denna rapport: hur försäkringen är utformad, hur den används av kvinnor och män och

³ För att kunna analysera föräldraledighet utan ersättning från föräldraförsäkringen har Försäkringskassan tagit fram ett mått på skattad föräldraledighet baserat på registeruppgifter i myndighetens datalager. Sedan 2014 håller dessa skattningar högre kvalitet än tidigare, och de kan användas dels för att analysera hur föräldraledigheten utvecklats över tid, dels hur den förhåller sig till uttaget av föräldrapenning.

⁴ Jämställdhetspolitiska delmål:

- en jämn fördelning av makt och inflytande
- ekonomisk jämställdhet
- jämställd utbildning
- jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet
- jämställd hälsa
- mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

vad tidigare studier visar att det får för konsekvenser för exempelvis ekonomisk jämställdhet. Rapporten diskuterar också kring hur föräldraförsäkringen kan förändras för att bidra till ett mer jämställt användande av föräldraledighet, och därmed att det jämställdhetspolitiska målet och målet för den ekonomiska familjepolitiken uppnås i större utsträckning.

Vad påverkar hur föräldrar använder föräldraförsäkringen?

Föräldraförsäkringen är flexibel till sin konstruktion och regelverket ger stora möjligheter för föräldrarna att själva bestämma hur de vill använda ledighet med och utan ersättning. Samtidigt innebär regelverket en rad villkor som föräldrar behöver ta hänsyn till. Dessa beskrivs utförligt längre fram i rapporten.

Det finns också en rad andra faktorer som påverkar föräldrars beslut om föräldraledigheten, inte minst när det gäller hur föräldrapenning och föräldraledighet fördelas mellan mamman och pappan i ett föräldrapar. Det handlar till exempel om andra ekonomiska förutsättningar än de som ges av föräldraförsäkringen och normer kring föräldraskap. Dessa faktorer har betydelse för i vilken utsträckning politiska reformer påverkar föräldrar, och kan både förstärka och försvaga effekten av politiska beslut. Föräldrar påverkar också varandra inom paret, genom att de önskemål en förälder har och de beslut föräldern fattar kring sin eventuella föräldraledighet påverkar den andra förälderns möjlighet att vara föräldraledig och/eller förvärvsarbete.

Flera studier har visat på hur förväntningar på kvinnligt och manligt föräldraskap påverkar föräldrapars fördelning av föräldrapenninguttag och föräldraledighet.⁵ Studierna bygger i första hand på intervjuer med föräldrar och enkätundersökningar, men samma mönster framkommer även i studier av registerdata. En rapport från 2018 av forskarna Evertsson och Boye visar att jämställda och traditionella ideal existerar sida vid sida (Försäkringskassan 2018). De föräldrar som intervjuades i studien beskrev en "1-årsnorm" kring mammornas användande av föräldraledighet, det vill säga det uppfattades som normalt och förväntat att mamman skulle vara hemma åtminstone hela barnets första levnadsår. Studien visar även att kvinnor och mäns arbete tycks värderas olika och att ekonomiska argument används olika beroende på vem av föräldrarna som har högst inkomst. Studien omfattar i första hand föräldrar med tjänstemannayrken och relativt höga inkomster, samma normer gäller inte nödvändigtvis i andra grupper av föräldrar.

⁵ Se till exempel Evertsson, Boye och Erman (2018), Alsarve och Boye (2012).

Resultaten i Evertsson och Boyes studie är i linje med tidigare studier av registerdata, som bland annat lyft fram att föräldrarnas inkomst påverkar uttaget av föräldrapenning på olika sätt beroende på om det är pappan eller mamman som har högst inkomst. När mamman har en hög inkomst som samtidigt utgör mer än hälften av den totala hushållsinkomsten verkar det vara möjligt för familjen att avvara en betydande del av hennes inkomst för att hon ska vara hemma en längre tid. När papporna är i motsvarande situation är det däremot ovanligt att han står för en stor del av parets föräldrapenninguttag (Försäkringskassan 2013).

Arbetsplatsen är en viktig arena där förväntningar kring föräldraledighet skapas och sprids. Det handlar dels om att arbetsgivares attityder till föräldraledighet varierar, dels om att ett visst beteende legitimeras om flera kollegor gör på samma sätt. Det kan också vara så att personer med likande attityder samlas på samma arbetsplatser.

Män på kvinnodominerade arbetsplatser använder fler föräldrapenningdagar än män på mansdominerade arbetsplatser (Försäkringskassan 2016). Detta tyder på att arbetsgivarens attityder och andra förutsättningar på arbetsplatsen kan påverka beslutet att vara föräldraledig. Haas och Hwang (2019) konstaterade i en studie av 56 anställda i fem stora privata företag att det fanns normer och strukturer som hindrade män från att ta en längre föräldraledighet. Detta yttrade sig bland annat i att män förväntades prioritera sitt arbete över familjen och inte skapa merarbete för sina kollegor genom att själva ta ut ledighet.

Attityder till föräldraledighet verkar även sprida sig mellan personer som arbetar på samma arbetsplats, pappor tar ut mer föräldrapenning om andra pappor på arbetsplatsen tidigare varit föräldralediga (Bygren och Duvander 2006; Carlsson och Reshid 2022). Ahlzén (2021) visar att effekten av den andra (men inte den första) reserverade månaden i föräldraförsäkringen var något starkare för de pappor som berördes av reformen och samtidigt hade manliga kollegor som också omfattades.⁶ Det kollegiala inflytandet bidrog även till att de berörda papporna tog ut föräldrapenning tidigare i barnets liv än andra pappor.

Flera av de studier som finns om attityder och normer kring föräldraledighet avser föräldrar som fick barn för tio år sedan eller mer. Det är möjligt att resultaten skulle se annorlunda ut om studierna genomfördes på nyblivna föräldrar under 2020-talet.

⁶ De olika effekterna för den första och andra reformen förklaras i studien med att attityder till både mäns och kvinnors föräldraledighet förändrats under tiden mellan reformerna, vilket bidrog till att minska de upplevda svårigheterna för män att vara föräldralediga.

Betydelsen av hur föräldraledigheten fördelas

Föräldraledighet innebär att föräldern är tillfälligt frånvarande från arbetet för att istället ta hand om sitt barn. Men föräldraledigheten, och hur den fördelas mellan kvinnor och män, kan ha konsekvenser även på längre sikt. Det finns ett tydligt samband mellan hur föräldrar fördelar föräldrapenninguttaget och deras arbetsinkomster senare i livet (se till exempel Billingsley m.fl. 2024). Man vet mindre om sambandet mellan föräldraledighet och arbetsinkomster, men det är möjligt att en mer jämställd fördelning av föräldraledighet kan öka den ekonomiska jämställdheten och bidra till en jämnare fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Ett mer jämställt användande av föräldraledighet kan därför vara ett sätt att uppnå det jämställdhetspolitiska målet. Det här avsnittet lyfter fram de viktigaste resultaten från tidigare forskning kring betydelsen av hur föräldrar delar på föräldrapenninguttaget.

Blivande pappor har i genomsnitt högre inkomst än blivande mammor redan året innan de får barn. Efter att barnet fötts ökar inkomstskillnaderna. Men utvecklingen skiljer sig åt mellan grupper av föräldrar som tar ut olika stor del av ledigheten – kvinnor som tar ut 80 procent eller mer av dagarna med föräldrapenning har en sämre inkomstutveckling än kvinnor som tar ut en mindre andel av dagarna med föräldrapenning. Män som tar ut minst 40 procent av dagarna med föräldrapenning har en något sämre inkomstutveckling än män som tar ut en mindre andel av dagarna med föräldrapenning (Försäkringskassan 2020). Det finns alltså ett samband mellan hur dagarna med föräldrapenning fördelas, och föräldrarnas framtida inkomster. Det är dock inte självklart att det handlar om ett orsakssamband. De studier som undersöker detta har som regel funnit svaga effekter av ett jämställt uttag av föräldrapenning på inkomster och arbetsutbud, alltså individers vilja och förmåga att arbeta. Till exempel visar Karimi m.fl. (2012) att införandet av den första och den andra reserverade månaden i föräldraförsäkringen, och det mer jämställda uttag av föräldrapenning de medförde, inte haft någon tydlig effekt på vare sig mammors eller pappors arbetsutbud. ISF (2013) visar att den andra reserverade månaden ledde till bättre inkomstutveckling för kvinnor. Det gäller främst kvinnor som tidigare hade låga inkomster, och tycks bero på ett ökat arbetsutbud snarare än högre lön. Skillnaderna i resultat mellan Karimi m.fl. och ISF (2013) beror sannolikt på skillnader i urval och beräkningsmetod.

Det finns också ett samband mellan ett ojämnt uttag av föräldrapenning och en ojämn fördelning av det obetalda

omsorgsarbetet senare i barnets liv⁷. Det verkar åtminstone delvis handla om ett orsakssamband när det gäller obetalt arbete i form av vård av sjukt barn, föräldrar som delade mer lika på föräldrapenningdagarna som en konsekvens av de första reserverade dagarna delade även mer lika på uttaget av tillfällig föräldrapenning för vård av sjukt barn senare i barnets liv (ISF 2013). ISF (2024) finner däremot ingen effekt av den tredje reserverade månaden på pappors andel av uttaget av tillfällig föräldrapenning. Skillnaderna mellan de två första och den tredje reserverade månaden kan bero på att uttaget av tillfällig föräldrapenning redan var relativt jämställt när den tredje reserverade månaden infördes. Kotsadam och Finseraas (2011) och Schober (2014) finner att reformer för ett mer jämställt uttag av föräldrapenning bidrog till en jämnare fördelning av hushållsarbetet även i Norge respektive Tyskland.

Familjebildning ökar kvinnors risk för sjukfrånvaro i jämförelse med mäns och denna skillnad kvarstår upp till 16 år efter första barnets födelse (Angelov m.fl. 2013). Den större andelen obetalt omsorgs- och hushållsarbete som kvinnor utför innebär att kvinnor dubbelarbetar i större utsträckning än män. Försäkringskassan (2014) visar att ett stort planeringsansvar tillsammans med ansvar för många olika typer av uppgifter har ett tydligt samband med en ökad risk för sjukskrivning. Angelov med flera (2013) finner inga skillnader mellan kvinnors och mäns hälsa (mätt som sjukhusinläggningar), men menar att mammor tar ett större ansvar för familjen och därför får en sämre förankring på arbetsmarknaden och lägre inkomster, vilket i sin tur sänker tröskeln för sjukskrivning.

Användande av föräldraledighet, och hur ledigheten delas mellan kvinnor och män, kan därför också ha betydelse för föräldrars hälsa. Försäkringskassan (2015) visar tecken på att sjukfrånvaron minskade efter införandet av de reserverade månaderna i föräldraförsäkringen 1995 och 2002, särskilt för kvinnor. De effekter som är statistiskt säkerställda pekar på att det finns en svag tendens till minskad sjukfrånvaro bland framför allt kvinnor som en följd av reformerna.

En möjlig förklaring till att det mer jämställda uttaget av föräldrapenning inte påverkat föräldrars arbetsutbud och hälsa i särskilt stor utsträckning är att de föräldrar som påverkades, framför allt mammor, istället använde möjligheten att vara föräldraledig utan att ta ut föräldrapenning och på så sätt var föräldralediga lika länge

⁷ Se till exempel Almqvist och Duvander (2014) och Boye (2008). Studier har även visat att män som varit föräldralediga upplever att det gett dem en närmare relation till barnet (Evertsson, Boye och Erman 2018, Haas och Hwang 2008). Petts, Knoester & Waldfogel (2020) visade att barn i USA vars pappor tagit mer än två veckors föräldraledighet rapporterade en närmare relation och bättre kommunikation med sin pappa än barn vars pappor tagit mindre eller ingen föräldraledighet.

som de skulle ha varit annars. Det finns hittills inga studier som undersöker effekten av föräldraledighetens längd på arbetsinkomster, hushållsarbetets fördelning eller föräldrars hälsa.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den här rapporten är att beskriva förändringar som har använts eller skulle kunna användas för att åstadkomma ett mer jämställt användande av föräldrapenning och föräldraledighet. Ett mer jämställt användande av föräldrapenning och föräldraledighet skulle kunna bidra till att uppnå målet för jämställdhetspolitiken och jämställdhetsmålet inom den ekonomiska familjepolitiken. Som bakgrund till de möjliga förändringar som diskuteras beskriver rapporten även hur försäkringen utvecklats, nuvarande regelverk och hur kollektivavtalade ersättningar kompletterar föräldraförsäkringen.

Möjliga förändringar för att uppnå ett mer jämställt användande av föräldrapenning och föräldraledighet har diskuterats i flera tidigare studier. Denna rapport fortsätter dessa resonemang och presenterar förväntade konsekvenser både för enskilda förändringar och kombinationer av förändringar i olika delar av regelverken. Där det är möjligt görs även försök att beräkna den förväntade effekten av förändringar i regelverket.⁸ Fokus för rapporten är barnets två första levnadsår, då den största delen av föräldraledigheten används.

Frågeställningar

Rapporten har två övergripande frågeställningar:

- Hur har tidigare reformer av föräldraförsäkringen i Sverige påverkat utvecklingen mot ett jämställt uttag?
- Vilka förändringar kan vara aktuella för att ytterligare öka mäns andel av uttaget av föräldrapenning och användandet av föräldraledighet?
 - Vad har dessa förändringar för förväntade effekter?

Data och metod

Rapporten innehåller flera olika delar som bygger på olika typer av data och underlag:

- Statistik över föräldraledighet och föräldrapenning: För att beskriva hur användandet av föräldraledighet och föräldrapenning ser ut, och hur det har utvecklats över tid, används registerdata från Försäkringskassans datalager. Uppgifterna om föräldrapenning bygger på de uttag av föräldrapenning som finns registrerade hos

⁸ En utgångspunkt att antalet dagar med föräldrapenning är detsamma som idag och med samma ersättningsnivåer.

Försäkringskassan. Uppgifter om föräldraledighet är ett skattat mått på föräldraledighetshetens totala längd som omfattar både dagar med ersättning och obetald ledighet.

- Tidigare reformer och möjliga ytterligare förändringar:
 - Genomgången av vilka reformer som genomförts och som påverkat utvecklingen mot ett mer jämställt uttag inom föräldraförsäkringen baseras på tidigare genomförda analyser och utvärderingar. Genomgången sammanställer de resultat som finns avseende effekter på föräldrapenninguttag och föräldraledighet.
 - När det gäller möjliga förändringar för att uppnå ett mer jämställt uttag än idag görs, när det är möjligt, en beräkning av effekterna av de föreslagna ändringarna. I de fall det inte är möjligt att beräkna eller prognostisera effekter presenteras istället ett resonemang kring möjliga effekter.

Läs mer om data och metod i Bilaga 3 och 4.

Disposition

Rapporten innehåller två delar. I rapportens första del beskriver kapitlet *Bakgrund och styrande regelverk* hur föräldraförsäkringen förändrats över tid samt vilka regelverk som reglerar rätten till föräldraledighet och uttag av föräldrapenning. Kapitlet *Kollektivavtalade ersättningar som kompletterar föräldrapenning* innehåller en beskrivning av föräldralön, som är den extra ersättning arbetsgivaren kan betala under en föräldraledighet, och hur den skiljer sig åt mellan olika kollektivavtal. Slutligen visar kapitlet *Kvinnor och mäns användande av föräldraledighet och föräldrapenning* hur användandet av föräldraledighet och uttaget av föräldrapenning har utvecklats över tid. Kapitlet innehåller också en redogörelse av hur användandet skiljer sig åt mellan kvinnor och män, mellan föräldrar som är inrikes och utrikes födda samt som har olika utbildnings- och inkomstnivå. Syftet med rapportens första del är att ge en bakgrund till de möjliga förändringar som diskuteras i rapportens andra del.

I rapportens andra del innehåller kapitlet *Möjliga regeländringar för en mer jämställd föräldraledighet* en genomgång av möjliga förändringar för att uppnå ett mer jämställt användande av föräldraledighet. Kapitlet beskriver både de reformer som hittills genomförts för att öka mäns uttag av föräldrapenning, och vilka effekter de haft, samt vilka ytterligare förändringar som vore möjliga i syfte att uppnå ett mer jämställt användande av föräldrapenning och föräldraledighet. I de fall det är möjligt beräknas troliga effekter av dessa förändringar. Rapporten avslutas med en diskussion kring vilken typ av förändringar i regelverket kring föräldraledighet som kan vara aktuella beroende på vilka mål som finns för kvinnor och mäns föräldraskap och deltagande på arbetsmarknaden.

Del 1:

Föräldraförsäkring
och föräldraledighet
– bakgrund och
styrande regelverk

Bakgrund och styrande regelverk

År 1974 införde Sverige världens första föräldraförsäkring som riktade sig till båda föräldrarna på lika villkor. Föräldraförsäkringen ersatte den tidigare lagstadgade rätten till en betald ledighet för alla yrkesarbetande kvinnor vid barns födelse. Föräldraförsäkringen infördes i en tid när även andra viktiga jämställdhetsreformer infördes såsom individuell beskattning (1971), fri aborträtt (1975) och utbyggnaden av barnomsorgen. Den nya föräldraförsäkringen blev också en viktig del av en mer utvecklad helhet, en ekonomisk familjepolitik. Politiken omfattade nu en allmän föräldraförsäkring, allmän barnomsorg samt behovsprövade stöd till utsatta grupper. Politiken innehöll nu även generella stöd till alla barnfamiljer.

Det här kapitlet beskriver hur föräldraförsäkringen utvecklats under de första 50 åren⁹, samt vilka regler som gäller för föräldraledighet och föräldrapenning idag.

Föräldraförsäkringens utveckling

Föräldraförsäkringen införs 1974

År 1974 infördes föräldraförsäkringen, som gav kvinnor och män samma förutsättningar att vara lediga från arbetet för att ta hand om sina barn. Försäkringen gav rätt till sex månaders ersättning per barn. Ersättningen skulle vara standardskyddande, dvs. relaterad till den inkomstnivå man hade innan föräldraledigheten, men samtidigt med en garantinivå för lägsta ersättning (Prop. 1973:47). Grundtanken var att både kvinnor och män skulle använda föräldrapenning i lika stor utsträckning, men i praktiken blev det främst kvinnor som använde föräldrapenningdagarna.

De främsta argumenten för att införa föräldraförsäkringen var att öka kvinnors deltagande på arbetsmarknaden, och att göra det möjligt att kombinera förvärvsarbete med att ha barn. Pappans deltagande i omvårdnadsarbetet betonades också, liksom barnets behov av trygghet och rätt till båda sina föräldrar. Föräldraförsäkringen skulle gynna ett delat ansvar för barnens omvårdnad och försörjning (Prop. 1973:47).

När föräldraförsäkringen infördes fanns kritik mot att en för lång ledighet skulle försvaga kvinnors ställning på arbetsmarknaden. Det skulle dock visa sig att det var enklare att få ut kvinnorna på

⁹ I detta kapitel beskrivs ett urval av de förändringar som gjorts sedan 1974. För en översikt av samtliga reformer, se Bilaga 1.

arbetsmarknaden än det var att få papporna att delta i omsorgsarbetet (Prop. 2015/16:1 Bilaga 3).

Under andra halvåret 1974 var drygt 2 procent, eller nära 600, av de pappor som hade möjlighet att vara föräldralediga med föräldrapenning hemma från arbetet och tog hand om sina små barn (SOU 1975:62). De var då hemma i genomsnitt 27 dagar. År 1975 betalades 0,9 procent av alla föräldrapenningdagar ut till män (SCB 1982/83, tabell 310). Till en början innebar den nya föräldraförsäkringen på så sätt främst en längre betald ledighet för kvinnor.

När en utredning året efter fick i uppdrag att bland annat utreda ersättningstidens längd och då utreda en förlängning till åtta månader så föreslog utredningen den första reserverade månaden, dvs. ingen av föräldrarna skulle i så fall få använda mer än sju månader med föräldrapenning. Detta var för att papporna inte nyttjat möjligheten att vara föräldralediga i någon större utsträckning (SOU 1975:62). Den första reserverade månaden skulle dock inte bli verklighet förrän 20 år senare.

Föräldrar får rätt till deltidsarbete

Tidigt fanns en oro för att barnen fick för långa dagar i barnomsorgen när båda föräldrarna förvärvsarbetade. Regeringen tillsatte en utredning som konstaterade att drygt hälften av alla barn i förskolan hade vistelsetider längre än nio timmar per dag och en femtedel av alla barn hade en vistelsetid på minst tio timmar (SOU 1975:62).

Utredningen föreslog en kvoterad och betald förkortning av arbetstiden som skulle kunna användas tills barnet fyllde 3 år. Detta för att ge barn och föräldrar ökad tid till samvaro med varandra. Delföräldrapenningen skulle göra det möjligt för föräldrar att minska sin arbetstid till sex timmar per dag. Föräldrarna skulle få 300 dagar var, som inte kunde avstås till den andra föräldern. Den betalda deltidsersättningen skulle ges utöver de redan existerande föräldrapenningdagarna. Förslagen blev dock inte verklighet. 1979 kom istället en ny föräldraledighetslag som gav småbarnsföräldrar rätt att förkorta sin arbetstid med, eller till viss del utan, föräldrapenning (SFS 1978:410). Lagen innebar att en arbetstagare som är förälder fick rätt att för vård av barn dels vara helt ledig från anställningen till dess barnet har uppnått ett och ett halvt års ålder, dels förkorta arbetstiden till tre fjärdedelar av normal arbetstid till dess barnet har uppnått åtta års ålder eller till den senare tidpunkt då barnet har avslutat det första skolåret. Rätten till ledighet blev fristående från föräldraförsäkringens förmånsregler. Arbetstagaren fick dock alltid rätt till ledighet under tid då föräldrapenning utgår. Detta blev föregångaren till dagens föräldraledighetslag.

1995 införs den första reserverade månaden

Föräldrapenningen konstruerades så att om en förälder önskade så kunde hen avstå alla sina föräldrapenningdagar till den andra föräldern. Till en början avstod de flesta pappor alla, eller en stor del av, sina dagar till mamman. Detta innebar att försäkringen inte fungerade så som den var tänkt och som ett reformsvar på detta infördes en första reserverad månad i föräldraförsäkringen (Prop. 1993/94:147). Den första reserverade månaden infördes för barn födda från år 1995 och innebar att 30 dagar inte längre kunde avstås till den andra föräldern. Den andra reserverade månaden infördes i januari 2002 och innebar att 60 dagar var reserverade till respektive förälder och inte längre kunde avstås till den andra föräldern. Samtidigt förlängdes också föräldrapenningen med 30 dagar (Prop. 2000/01:44). Den tredje reserverade månaden infördes för barn födda från och med år 2016 (Prop. 2014/15:124).

En av regeringens förhoppningar när man införde och utökade de reserverade dagarna var att kvinnors position på arbetsmarknaden skulle stärkas. En mer jämställd fördelning av föräldraledigheten tänktes kunna leda till en jämnare ansvarsfördelning i hemmet och i vården av barnet senare i barnets liv. Detta skulle i sin tur leda till högre arbetskraftsdeltagande och högre inkomster bland kvinnor (SOU 2017:101, Prop. 1993/94:147, Prop. 2000/01:44 och Prop. 2014/15:124).

Högsta inkomst som ersätts höjs till 10 prisbasbelopp

I juli 2006 höjdes den högsta inkomsten som ersätts inom föräldrapenningen från 7,5 prisbasbelopp till 10 prisbasbelopp. Regeringen motiverade höjningen av inkomsttaket inom föräldrapenningen med att det var en jämställdhetsreform. Detta eftersom analysen tycktes visa på att föräldrarna i stor utsträckning valde det mest ekonomiskt lönsamma alternativet när de fördelade föräldraledigheten (Prop. 2004/05:1).

Jämställdhetsbonus för att främja ett jämställt uttag av föräldrapenning

År 2008 infördes en jämställdhetsbonus. Det innebar att föräldrar till barn födda från och med 1 juli 2008 fick möjlighet till en ekonomisk bonus genom en mer jämställd fördelning av föräldrapenninguttaget. Bonusen genererades när båda föräldrarna tagit ut mer än 60 dagar med föräldrapenning (det vill säga mer än de reserverade dagarna). För varje dags ökning av det lägsta uttaget ökade bonusen med 100 kr och vid ett helt jämställt uttag av 195 dagar var på sjukpenningnivå lämnades en maximal skattefri bonus på 13 500 kr.

Till en början var bonusen utformad som ett skatteavdrag. Föräldrar behövde göra en aktiv ansökan till Försäkringskassan för att få ut sin

bonus och det var föräldern med högst uttag av dagar på sjukpenningnivå som var berättigad till bonusen. För den bonus som lämnades från och med 2012 krävdes inte längre en aktiv ansökan utan bonusen betalades ut automatiskt månaden efter det att den tjänades in. Bonusen betalades också ut gemensamt till föräldrarna så att varje ytterligare bonusdag gav föräldrarna 50 kr var. Jämställdhetsbonusen avskaffades senare och från och med 1 januari 2017 kunde man inte längre tjäna in bonus. Regeringen motiverade beslutet med att bonusen inte haft någon mätbar effekt och att det är ett krångligt sätt att få föräldrar att dela mer lika på antalet föräldrapeningdagar (Prop 2016/17:1).

Dubbeldagar ger möjlighet att ta ut föräldrapening samtidigt

Föräldrapening kan som regel bara nyttjas av en förälder i taget. För att stärka föräldrarnas möjlighet att dela på ansvaret för barnets vård under barnets första tid i livet infördes så kallade dubbeldagar år 2012. Föräldrar fick möjlighet att ta ut föräldrapening samtidigt för samma barn i totalt 30 dagar under barnets första levnadsår (Prop. 2010/11:146).

Förslaget innebar ett visst avsteg från principen om att det inte finns anledning att två föräldrar uppbär föräldrapening samtidigt för att vårda ett barn. Dubbeldagarna motiverades med att tidigt etablera och stärka relationerna mellan barn och båda föräldrarna. Regeringen menade att detta skulle främja en fortsatt god utveckling mellan barn och förälder.

Från och med 1 juli 2024 ökade antalet dubbeldagar till 60, och de får användas under barnets första 15 månader (Prop. 2023/24:1).

Huvuddelen av dagarna ska tas ut innan barnet fyller 4 år

År 2014 infördes en reform i syfte att koncentrera uttaget av föräldrapening till barnets yngre år. För barn födda 2014 eller senare innebar det att högst 96 dagar (eller 20 procent) av de 480 dagarna med föräldrapening kan tas ut efter barnets fjärde levnadsår. Regeringen motiverade förändringarna med att behovet av omvårdnad på heltid är som störst under barnets tidigare år, och att båda föräldrarna bör förlägga huvuddelen av sin föräldraledighet under denna period (Prop 2013/14:4).

Ett ytterligare motiv till 2014 års förändringar var att föräldrar som invandrade till Sverige med barn över 4 år fick 480 dagar med föräldrapening, dvs. lika många dagar som vid ett barns födelse, vilket inte stämde överens med föräldrapeningens huvudsyfte att ge ersättning till föräldrar som vårdar barn i samband med att barnet föds eller adopteras. Tillgången till 480 dagars föräldrapening för lite

äldre barn ansågs vara en orsak till försenad etablering på arbetsmarknaden för utrikes födda kvinnor som invandrar till Sverige.

Den 1 juli 2017 begränsades rätten till föräldrapenning ytterligare för föräldrar som invandrar med barn. Begränsningarna innebar att den som invandrar med ett barn som fyllt 1 år får 200 dagar med föräldrapenning. Om barnet är 2 år eller äldre får man 100 dagar (Prop. 2016/17:154).

Detta är ett urval av de förändringar som genomförts i föräldraförsäkringen sedan år 1974. För en översikt av samtliga reformer, se Bilaga 1. I följande avsnitt beskrivs nu gällande regelverk för föräldraledighet och föräldrapenning.

Regler för föräldraledighet och föräldrapenning

Föräldrapenning ger möjlighet till ersättning när en förälder vårdar ett barn och samtidigt inte arbetar. Reglerna kring rätten till ersättning och vilken ersättningsnivå en förälder kan få regleras i Socialförsäkringsbalkens (SFS 2010:110) elfte och tolfte kapitel. Föräldrapenningen administreras till föräldrarna av Försäkringskassan.

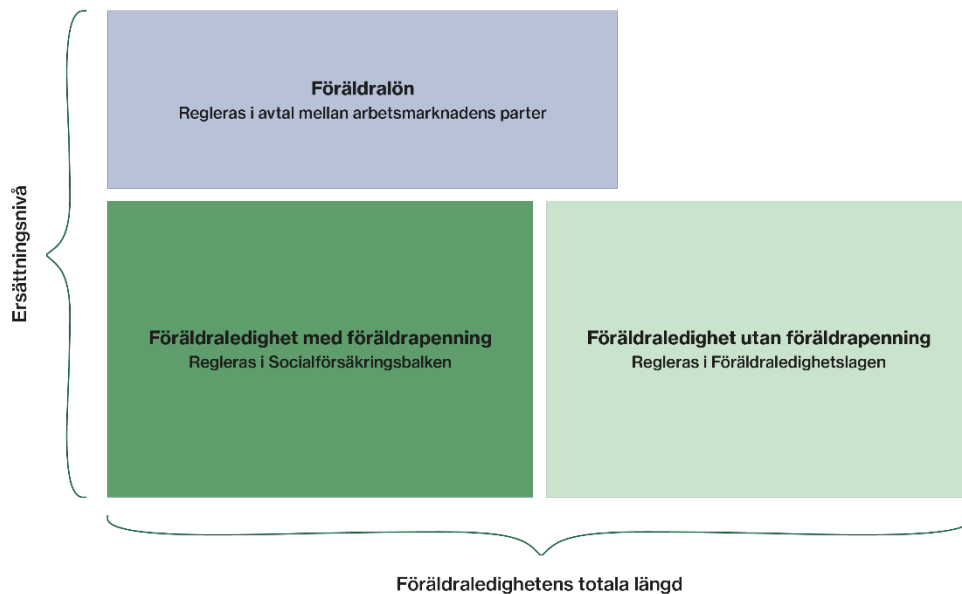
För att kunna få ersättning med föräldrapenning krävs att föräldern inte arbetar samtidigt. Bestämmelserna om en förälders rätt att få vara ledig med och utan föräldrapenning finns i föräldraledighetslagen (1995:584). Fram till barnet fyller 1 år är båda föräldrarnas sjukpenninggrundande inkomst (SGI) skyddad och de behåller den SGI de hade vid barnets födelse.¹⁰ En förälder som är föräldraledig på heltid efter att barnet fyllt 1 år får behålla sin SGI om hen samtidigt tar ut föräldrapenning minst fem dagar per vecka. I annat fall tappar föräldern sitt SGI-skydd helt, dvs. får 0 kr i SGI och ingen ersättning alls vid egen sjukdom längre än 14 dagar.

Förutom föräldrapenning kan de flesta anställda få extra ersättning från sin arbetsgivare under hela eller delar av föräldraledigheten, så kallad föräldralön. Hur stora inkomster den enskilde har att disponera påverkas även av hur mycket skatt hen betalar. Till exempel innebär jobbskatteavdraget att skatten på arbetsinkomster är lägre än på socialförsäkringens ersättningar. Hur stor del av en persons ersättning vid föräldraledighet som kommer från föräldralön kommer

¹⁰ Den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) används till exempel för att räkna ut storleken på sjukpenning och föräldrapenning. Försäkringskassan fastställer den sjukpenninggrundande inkomsten utifrån den beräknade årliga arbetsinkomsten. När en person inte längre har arbetsinkomster är huvudregeln att den sjukpenninggrundande inkomsten slutar att gälla, men det finns situationer där SGI:n är skyddad och inte sänks eller sätts ned även om personen inte arbetar.

alltså påverka den sammanlagda skattesatsen, och därmed inkomstens storlek efter skatt.

Figur 1. Översikt över de olika regelverk och avtal som reglerar rätt till föräldraledighet samt ersättning under ledigheten

Föräldraledighet

En förälder har rätt att vara föräldraledig upp till heltid tills barnet är 18 månader. Från och med att barnet blivit 18 månader har föräldern rätt att vara ledig vid uttag av föräldrapenning.

En förälder har rätt till förkortad arbetstid med upp till en fjärdedel tills, i huvudfallet, barnet fyllt åtta år.

Föräldrapenning

Föräldrar kan få föräldrapenning med anledning av ett barns födelse eller adoption under sammanlagt 480 dagar per barn. Den gravida kan börja använda föräldrapenning 60 dagar före beräknad förlossning och försäkringen kan användas fram till barnet fyller 12 år eller slutar femte klass. Föräldrapenning betalas dock ut under högst 96 dagar för barn som har fyllt 4 år.

För 390 av dagarna är ersättningen relaterad till förälderns inkomst. Ersättningen är 77,6 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) och maximal ersättning baseras på 10 prisbasbelopp. Det finns en grundnivå på 250 kronor per dag för föräldrar som inte uppfyller kraven för att få inkomstrelaterad ersättning eller som har låga eller inga inkomster. För de resterande 90 dagarna får föräldern ersättning motsvarande en lägstanivå som är 180 kronor per dag för alla.

För att få föräldrapenning på sjukpenningnivå krävs att föräldern under minst 240 dagar i följd före barnets födelse, eller den beräknade tidpunkten för födelsen, har varit försäkrad för sjukpenning och under hela tiden skulle haft rätt till sjukpenning som överstiger lägstanivån för föräldrapenning.

Föräldrapenning på sjukpenningnivå ska i normalläget motsvara den tid föräldern avstått arbete. För att använda föräldrapenning på sjukpenningnivå för tid som normalt är arbetsfri måste man samtidigt använda föräldrapenning för en dag i anslutning till den arbetsfria dagen. Det innebär att en person som normalt arbetar måndag till fredag kan använda föräldrapenning på sjukpenningnivå för lördag och söndag om hen samtidigt använder föräldrapenning på fredag och/eller måndag. Begränsningen gäller dock bara under kortare perioder av arbetsfri tid (max fyra dagar). Föräldrapenning på grundnivå och lägstanivå får användas på arbetsfria dagar utan krav på att man behöver ta ut någon anslutande dag. I 2025 års budgetproposition föreslås att samtliga ersättningsnivåer ska behandlas lika för arbetsfri tid, dvs. att det inte längre ska vara möjligt att ta ut dagar på grundnivå eller lägstanivå för arbetsfri tid utan att ta ut dagar i anslutning till den arbetsfria tiden. (Prop. 2024/25:1)

De första 180 föräldrapenningdagarna som används för ett barn måste vara på sjukpenningnivå eller grundnivå. När de 180 dagarna är använda kan föräldrarna börja nyttja lägstanivå-dagarna.

Föräldrar som har gemensam vårdnad om barnet har rätt till hälften var av det totala antalet föräldrapenningdagar. Antalet dagar på de olika ersättningsnivåerna fördelas jämnt mellan vårdnadshavarna, dvs. i regel får vårdnadshavarna 195 dagar på sjukpenningnivå och 45 lägstanivå-dagar var. En vårdnadshavare kan avstå från dagar med föräldrapenning till förmån för den andra föräldern med undantag för 90 dagar, på antingen sjukpenningnivå eller grundnivå, som är reserverade för vardera vårdnadshavare. 45 föräldrapenningdagar är möjliga att överlåta till någon som inte är barnets vårdnadshavare eller sambo med vårdnadshavaren. Vårdnadshavare med ensam vårdnad kan föra över 90 dagar per barn.

Ersättningen kan tas ut som hel, tre fjärdedels, halv, en fjärdedels eller en åttondels dag.

Huvudregeln är att föräldrapenningförmåner inte får betalas ut till båda föräldrarna för samma barn och tid. Föräldrar till barn som är yngre än 15 månader kan dock ta ut upp till 60 så kallade dubbeldagar, alltså dagar då de är föräldralediga tillsammans och båda får föräldrapenning. När föräldrar tar ut en dubbeldag räknas det som två dagar med föräldrapenning, eftersom båda föräldrarna tar ut varsin dag.

För barn som flyttar till Sverige från ett land utanför EU/EES eller Schweiz efter att barnet fyllt 1 år betalas föräldrapenning ut i högst 200 dagar. Om barnet är 2 år eller äldre när det bosätter sig i Sverige betalas föräldrapenning ut i högst 100 dagar.

Tabell 1 Föräldrapenningdagar på olika nivåer

Typ av dag	Antal	Ersättning	Möjlighet att avstå	Åldersgränser
Dagar på sjukpenningnivå eller grundnivå	195 dagar per vårdnadshavare (390 dagar vid ensam vårdnad).	80 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) upp till 10 prisbasbelopp. Grundnivå på 250 kronor per dag*. Ersättningsnivån multipliceras med en omräkningsfaktor (0,97 år 2024). Ersättningen är skattepliktig.	90 dagar på sjukpenningnivå eller grundnivå är reserverade för respektive vårdnadshavare. Övriga dagar kan avstås till den andra föräldern.	Högst 96 dagar (per barn) får sparas efter barnet fyllt 4 år.
Lägstannivå-dagar	45 dagar per vårdnadshavare (90 dagar vid ensam vårdnad).	180 kr per dag. Ersättningen är skattepliktig.	45 dagar kan överlåtas till någon som inte är barnets förälder (90 dagar för ensamstående).	

*Gäller föräldrar som inte uppfyller kraven för att få inkomstrelaterad ersättning eller som har låga eller inga inkomster.

Beräkning av föräldrapenning

Föräldrapenning är en så kallad kalenderdagsberäknad dagersättning där ersättningen beräknas på helår och sedan divideras med 365 dagar per år. Föräldrapenningen är tänkt att ge cirka 80 procent av lönen i ersättning, och det bygger på att föräldern tar ut sju föräldrapenningdagar per vecka.

Den högsta inkomsten som är fullt ut försäkrad är en årsinkomst på 10 prisbasbelopp.¹¹ Den högsta möjliga månadsersättningen beräknas genom att ta 80 procent av den högsta försäkrade inkomsten multiplicerat med en omräkningsfaktor på 0,97.¹² Summan divideras med 365 för att få högsta möjliga dagersättning. Den högsta ersättningen motsvarar 77,6 procent av den högsta inkomst som är fullt ut försäkrad. Förutom föräldrapenning finns möjlighet till extra ersättning från arbetsgivaren, se kapitlet *Kollektivavtalade ersättningar som kompletterar föräldrapenning*.

Tabell 2 Exempel, beräkning av föräldrapenning 2024

Högsta inkomst som är fullt försäkrad	10 prisbasbelopp
Prisbasbelopp 2024	57 300 kronor
Högsta försäkrade inkomst 2024	573 000 kronor
Beräkna dagersättning	$(\text{Årsinkomst} * 0,8 * 0,97) / 365$
Högsta dagersättning 2024	$(573\ 000 * 0,8 * 0,97) / 365 = 1\ 218$ kronor
Högsta månadsersättning 2024	36 500 kronor

Källa: Egna beräkningar med utgångspunkt i Försäkringskassans verktyg Räkna på föräldrapenning.

¹¹ Prisbasbeloppet (tidigare basbeloppet) ligger till grund för många av de ersättningar Försäkringskassan betalar ut. Beloppet räknas fram med utgångspunkt i förändringen av konsumentprisindex och speglar prisutvecklingen i samhället.

¹² Omräkningsfaktorn i föräldrapenningen infördes 2007 som en besparingsåtgärd. Motsvarande omräkning sker i alla förmåner där ersättningen beräknas per dag.

Kollektivavtalade ersättningar som kompletterar föräldrapenning

Under de senaste 30 åren har kollektivavtalade tillägg till föräldrapenningen blivit allt viktigare för den totala ersättningen vid föräldraledighet. De flesta anställda har möjlighet att få extra ersättning från sin arbetsgivare under föräldraledigheten, men ersättningens villkor skiljer sig åt mellan olika avtalsområden och arbetsgivare. De kollektivavtalade tilläggen har särskilt stor betydelse för försäkrade med hög inkomst, därför kan de förväntas spela särskilt stor roll för mäns användande av föräldraledighet. Samtidigt finns möjligheten att antalet dagar tillägget kan betalas ut för fungerar som en signal för hur lång föräldraledighet arbetsgivaren förväntar sig, och att det begränsar den upplevda möjligheten att ta ut en längre föräldraledighet. De avtalade ersättningarna innebär att politiska beslut om vilken som är den högsta inkomst som ersätts får mindre betydelse.

Det här kapitlet beskriver de kollektivavtalade ersättningarnas övergripande principer och täckningsgrad, och ger några exempel på hur de kan påverka ersättningens storlek för personer i olika yrken och inkomstgrupper.

Avtalsförsäkringar ger extra ersättning

Den lagstiftade socialförsäkringen ersätter en begränsad del av inkomstbortfallet vid föräldraledighet. Som ett komplement har arbetsgivarorganisationer och fackförbund förhandlat fram avtal som ger rätt till extra ersättning från arbetsgivaren under ett visst antal dagar under föräldraledigheten.

De kollektivavtalade ersättningarna går under olika benämningar, vanligast är föräldralön eller föräldrapenningtillägg. Här benämns ersättningen föräldralön, i de delar som beskriver villkoren inom respektive avtal benämns ersättningen som i avtalet. De första avtalen förhandlades fram för statligt anställda. Under början av 2000-talet spreds de även till anställda i kommuner och regioner, och senare även till delar av den privata sektorn. Till en början var avtalen om föräldralön vanligare, och mer generösa, inom kvinnodominerade branscher, men 2014 kom LO och Svenskt Näringsliv överens om att alla privatanställda föräldrar inom Svenskt Näringsliv/ LO-kollektivet samt kooperativt anställda föräldrar inom KFO/LO-kollektivet ska ha rätt till avtalat föräldrapenningtillägg på samma villkor. Detta gav privatanställda arbetare samma villkor för föräldralön (ISF 2018a).

Ungefär 90 procent av alla anställda i Sverige arbetar på en arbetsplats där de genom kollektivavtal har rätt till kompletterande ersättningar vid föräldraledighet. De anställda behöver inte själva vara med i ett fackförbund för att ha rätt till ersättningarna (ISF 2018a).

Eftersom ersättningen förhandlas fram mellan fackförbund och arbetsgivarförbund på branschnivå gäller varje förhandlat avtal enbart inom en specifik bransch för antingen arbetare eller tjänstemän. I många branschavtal finns även möjlighet till lokal förhandling. Alla de avtal som identifierats inom ramen för denna rapport ger ersättning med 10 procent av lönen under den högsta inkomst som ersätts i föräldraförsäkringen. Avtalen ger också ersättning för lönedelar som ligger över den högsta inkomst som ersätts av föräldraförsäkringen, andelen av lönen över inkomttaket som ersätts varierar från 77,6 procent till 90 procent. För en förälder som tar ut ersättning för sju dagar i veckan ger det i praktiken en ersättning på som mest 87,6 procent av hela lönen, istället för 77,6 procent upp till inkomttaket.¹³ Även om avtalens ersättningsnivå är förhållandevis lika mellan olika avtalsområden finns det betydande skillnader mellan olika avtalsområdens villkor för utbetalningstid och kvalificering.

För egenföretagare finns ingen motsvarighet till föräldralön. Det innebär ett större ekonomiskt bortfall vid föräldraledighet, särskilt vid höga inkomster.

Tabell 3 sammanfattar hur mycket ersättning en person kan få vid föräldraledighet från Försäkringskassan respektive arbetsgivaren vid olika lönenivå. Exemplet bygger på att arbetsgivaren ersätter 10 procent av lönen under den högsta inkomst som ersätts i föräldrapenningen och 90 procent av lönen över denna nivå. Uträkningen är baserad på att personen tar ut 7 dagar med föräldrapenning per vecka och får föräldralön för alla dagar hen använder föräldrapenning. Under den del av föräldraledigheten som föräldralön betalas ut är andelen av inkomsten före skatt som ersätts i stort sett lika oavsett tidigare inkomst. Efter skatt kan skillnaden bli större eller mindre, beroende på hur olika inkomster beskattas och vilken inkomst personen har i relation till olika brytpunkter i skattesystemet.

¹³ Att den sammanlagda ersättningen utgör mindre än 90 procent av lönen beror på att ersättningsnivån inom föräldrapenningen multipliceras med en omräkningsfaktor (0,97 år 2024).

Tabell 3 Beräknad ersättning före skatt (belopp i kronor) per månad vid fullt uttag av föräldrapenning (7 dagar per vecka)

Månadslön före skatt	20 000	40 000	60 000
Föräldrapenning från Försäkringskassan	15 300	30 600	36 500
Föräldrapenningtillägg enligt avtal	2 000	4 000	15 800
Totalt	17 300	34 600	52 300
Andel av inkomsten som ersätts med föräldrapenning	77,6%	77,6%	60,8%
Andel av inkomsten som ersätts med föräldrapenning och föräldralön	86,5%	86,5%	87,2%

Källa: Egna beräkningar med utgångspunkt i Försäkringskassans verktyg Räkna på föräldrapenning. Föräldrapenning är en kalenderdagsberäknad ersättning, här visas exempel på hur ersättningen kan bli per månad.

En grundläggande princip för de kollektivavtalade ersättningarna är att arbetsgivarna finansierar dem som en ersättning, inte genom försäkringspremier baserade på den enskildes lön. Det är därför inte fråga om en avtalsförsäkring, utan arbetsgivaren betalar ersättningen direkt till arbetstagaren på samma sätt som lön. Avtalet mellan LO och Svenskt Näringsliv utgör ett undantag från denna princip, eftersom avtalet innebär att arbetsgivaren betalar en premie till AFA Försäkring, som sedan betalar ut ersättning när den anställda ansöker om det. För privata arbetsgivare kostar föräldrapenningtillägget därför lika mycket oavsett hur många dagar med föräldrapenningtillägg den anställda tar ut (LO 2018).

Kollektivavtalade ersättningar har ökat i betydelse

Föräldrapenningtillägget har blivit allt viktigare över tid eftersom reallöneökningar har gjort att fler har en större del av sin inkomst över den högsta inkomst som ersätts i föräldrapenningen. Inkomsttakets är relaterat till prisbasbeloppet och räknas upp i takt med prisutvecklingen. Samtidigt har inkomsterna under lång tid ökat snabbare än priserna. Skillnaden i ökningstakt innebär att en lägre andel av befolkningen har sin inkomst fullt ut försäkrad. De senaste 20 åren har inkomsterna ökat med ca 82 procent samtidigt som priserna ökat med ca 45 procent. År 2022 och 2023 ökade priserna för första gången på 12 år snabbare än inkomsterna vilket i övrigt bara inträffat två gånger de senaste 20 åren.¹⁴

Figur 2 visar andelen av alla utbetalda föräldrapenningdagar med inkomstrelaterad ersättning som betalats ut på högsta ersättningsnivå. Att ersättning betalas ut på den högsta nivån innebär

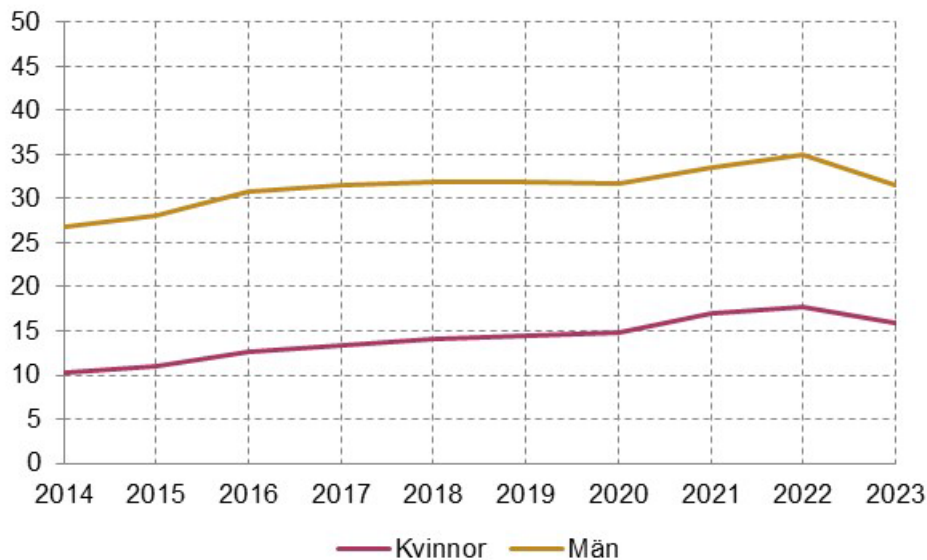
¹⁴ Utveckling av inkomstindex mellan år 2003 och 2023 i relation till utveckling av konsumentprisindex samma år (Konjunkturinstitutet 2024).

att inkomsterna hos de föräldrar som fick dem utbetalade till sig ligger i nivå med eller över inkomsttaket och därför inte är fullt ut försäkrade. För dessa föräldrar blir föräldrapenningtillägget extra viktigt för att kunna upprätthålla den standardskyddande effekten.

Andelen av alla utbetalda dagar som betalats ut med maximal ersättning har ökat över tid. Minskningen 2023 förklaras av att prisbasbeloppet höjdes betydligt mer än tidigare år till följd av en högre inflation. Det innebär även en höjning av vilken som är den högsta inkomst som ersätts, och eftersom inkomsterna inte ökat i samma takt minskade då andelen föräldrar med inkomst över denna nivå.

Över en femtedel av alla inkomstrelaterade föräldrapenningdagar betalades ut på maximal nivå år 2023.¹⁵ Fler män än kvinnor har inkomster över den högsta nivå som ersätts och får ersättning på maximal nivå (se Figur 2), därför är föräldrapenningtillägget särskilt viktigt för dem.

Figur 2 Andel föräldrapenningdagar med inkomstrelaterad ersättningsnivå som betalats ut på högsta ersättningsnivå. År 2014–2023. Procent

Källa: Försäkringskassans datalager

Tillgång till generös föräldralön skulle kunna vara ett kraftfullt incitament för män att ta ut föräldrapenning, eftersom det har stor betydelse för ersättningsnivån. Det finns dock inget tydligt forskningsstöd för att avtalen påverkar uttaget (Duvander m.fl. 2022). Samtidigt har bland annat ISF (2018a) visat att föräldrar har

¹⁵ Prisbasbeloppet 2024 är 57 300 kronor, vilket innebär att inkomsttaket i föräldrapenningen motsvarar en årsinkomst på 573 000 kronor eller 47 750 kronor per månad.

begränsad kunskap om rätten till kollektivavtalade ersättningar vid föräldraledighet. Det innebär dels att många föräldrar riskerar att gå miste om ersättning, men också att föräldrapar fattar beslut på felaktiga antaganden om de ekonomiska konsekvenserna. Att familjen förlorar mer ekonomiskt när pappan är föräldraledig lyfts ofta fram som förklaring till att pappor tar ut mindre föräldraledighet än kvinnor. Med större kunskap om hur de kompletterande föräldrapenningtilläggen kompenserar vid föräldraledighet skulle föräldrarna eventuellt fatta andra beslut om fördelningen av ledigheten.

Villkor för föräldralön i olika sektorer

Nedan presenteras huvuddragen i de största avtalen om föräldralön avseende statligt anställda, anställda i kommun och region samt privat anställda arbetare (Tabell 4). Som komplement presenteras Sveriges ingenjörer och Privatanställda inom vård och omsorg. Avtalen är valda delvis eftersom könsfördelningen skiljer sig åt mellan de branscher avtalen gäller. Inom staten är könsfördelningen relativt jämn, omkring 54 procent av de anställda är kvinnor (Statskontoret 2024). Bland anställda inom kommun och region är andelen kvinnor omkring 75 procent (SKR 2023). Andelen kvinnor är betydligt lägre bland privat eller kooperativt anställda arbetare, ungefär en tredjedel, och bland ingenjörer, 29 procent (LO 2018; Sveriges ingenjörer 2021).

Tabell 4 Sammanfattning av några avtal om föräldralön*

Avtal	Kvalifikationsvillkor	Ersättningens längd	Ersättningsnivå
Statligt anställda	Barns födelse eller vård av adoptivbarn. Föräldrapenning på grundnivå eller högre	Högst 360 dagar per barn	10% <10 ppb 90% >10ppb
Anställda i kommun och region	Anställning hos offentlig arbetsgivare >180 sammanhängande dagar före ledighet med föräldrapenning. Föräldrapenning från allmän försäkring utöver grund- eller lägstannivå. Ersättningen lämnas inte för tid senare än 24 mån efter barnets födelse eller adoption.	Högst 180 dagar med föräldrapenningtillägg per anställd Högst 270 dagar per barn med föräldralön (för anställda med inkomst över 10 ppb)	10 % av lönebortfallet räknat per kalenderdag 77,6 % av lönebortfallet över högsta belopp för föräldrapenning
LO-kollektivet	Anställd minst 1 år under en ramtid av 4 år hos en eller flera arbetsgivare som varit bunden av FPT-försäkringen. Föräldrapenningtillägg lämnas vid föräldrapenning på sjukpenningnivå. Föräldrapenningtillägg lämnas inte för tid senare än 18 mån efter barnets födelse eller adoption.	Högst 60 dagar om anställd i minst 1 men inte 2 år under en ramtid om 4 år Högst 180 dagar om anställd minst 2 år under en ramtid om 4 år. Endast en ersättningsperiod	10% <10 ppb 90% >10ppb
Sveriges ingenjörer	Anställd minst 1 år i följd vid barnets födelse eller adoption. Den anställda uppbär föräldrapenning. Ersättningen lämnas inte för tid senare än 24 mån efter barnets födelse eller adoption.	Högst 180 kalenderdagar Max två ersättningsperioder	10% <10 ppb 90% >10ppb
Privatanställda inom vård och omsorg	Anställd minst 1 år. Ersättningen lämnas inte för tid senare än 18 mån efter barnets födelse eller adoption.	Högst 30 dagar om medarbetaren varit anställd i ett men inte två år i följd, Högst 90 dagar om medarbetaren varit anställd i två men inte tre år i följd, Högst 180 dagar om medarbetaren varit anställd i tre år i följd eller mer. Endast en ersättningsperiod	10% <10 ppb 90% >10ppb

* Prisbasbeloppet (ppb) för 2024 är 57 300 kronor. Källor: Villkorsavtal-T mellan Arbetsgivarverket och Saco-S, 2023; F0265-villkor-SAF-LO-2024.pdf (afaforsakring.se); Allmänna-Bestämmelser-AB-24-i-lydelse-2024-04-01.pdf (skr.se); Utveckling och tjänster Almega kollektivavtal (kollektivavtal (Kollektivavtal (allmänna anställningsvillkor) Utveckling och Tjänster 1 april 2023 - 31 mars 2025.pdf); Kollektivavtal, allmänna villkor och löner (almega-varsforetagarna-var-d-behandling-och-omsorg.pdf (vision.se)).

Tabellen visar den variation som finns i framför allt kvalifikationsvillkor och ersättningens längd. I det statliga avtalet finns inga kvalificeringsvillkor, utan ersättningen omfattar alla anställda oavsett anställningstid. Ersättningen kan betalas ut för högst 360 dagar per barn, om båda föräldrarna omfattas av avtalet kan de dela dagarna mellan sig. Avtalet ger 10 procent av lönen under 10 prisbasbelopp, och 90 procent av lönen över 10 prisbasbelopp.

I de övriga avtalen villkoras ersättningen i någon form på anställningstid. För anställda i kommun och region krävs en

anställningstid på minst 180 dagar, vilket ger rätt till 180 dagar med så kallat föräldrapenningtillägg per anställd och 270 dagar med föräldralön per barn. Föräldrapenningtillägget utgör 10 procent av lönen under 10 prisbasbelopp medan föräldralönen ersätter 77,6 procent av lönen över inkomsttaket.

För anställda inom LO-kollektivet krävs ett års anställningstid. Avtalet ger rätt till fler dagar med ersättning vid längre anställningstid, 60 dagar om personen varit anställd minst ett år och 180 dagar om personen varit anställd minst två år. Liknande indelningar finns även i flera av avtalen för privatanställda som inte omfattas av överenskommelsen mellan LO och Svenskt Näringsliv. Som exempel lyfts här privatanställda inom vård och omsorg. Det avtalet ger 30 dagar om medarbetaren varit anställd i ett men inte två år i följd, 90 dagar om hen varit anställd i två men inte tre år i följd och 180 dagar om medarbetaren varit anställd i tre år i följd eller mer.

I vissa avtal, till exempel i det som gäller LO-kollektivet, Sveriges Ingenjörer och privatanställda inom vård och omsorg kan ersättningen bara betalas ut för ett begränsat antal perioder.

De flesta avtal begränsar även den period som ersättningen kan betalas ut för till barnets första 18 eller 24 månader. Undantaget är det statliga avtalet, som ger möjlighet att ta ut föräldralön för all den tid då det är möjligt att ta ut föräldrapenning. Det avtalet ger alltså inget incitament att ta ut föräldrapenning tidigt i barnets liv.

Avtalet för privatanställda inom vård och omsorg är det enda avtalet som anger ett tak för vilket löneavdrag som ska ersättas av arbetsgivaren. I det avtalet anges att föräldrapenningtillägget inte utges för lönedelar över 15 prisbasbelopp, medan övriga avtal baserar ersättningen på hela lönen.

De flesta avtal anger att föräldralönen enbart baseras på dagar då den anställda tar ut föräldrapenning från Försäkringskassan. Det varierar om ersättningen baseras enbart på dagar på sjukpenningnivå, eller om grundnivådagarna också utgör grund för ersättning. Undantaget är avtalet för privatanställda inom vård och omsorg, där det inte anges att den anställda behöver använda föräldrapenning för att ha rätt till föräldraledighetstillägg.

De avtal som lyfts här ska ses som exempel, det finns betydligt mer variation både i vad som anges i avtalen, men också i hur avtalen tillämpas lokalt. Det kan till exempel vara så att vissa arbetsgivare betalar ut föräldralön även för dagar då den anställda inte använder föräldrapenning, även om villkoren i avtalet inte nämner den möjligheten.

Kvinnor och mäns användande av föräldraledighet och föräldrapenning

Det här kapitlet innehåller en beskrivning av hur kvinnor och män använder föräldraledighet (betald och obetald ledighet) samt uttaget av dagar med föräldrapenning. Fokus är på barnets två första levnadsår, då huvuddelen av ledigheten tas ut.

Den statistik som redovisas i detta kapitel gäller inte allt användande av föräldrapenning och föräldraledighet. Här används följande avgränsning:

- Barn födda i Sverige. Barnet och föräldrarna ska vara folkbokfört i Sverige (minst) barnets två första levnadsår.
- Två vårdnadshavare – en man och en kvinna. Båda föräldrarna ska vara vårdnadshavare (minst) under barnets två första levnadsår.
- Barnet ska vara båda föräldrarnas första barn.
- Adopterade barn och tvillingar exkluderas.
- Ingen annan än vårdnadshavarna ska ha tagit ut föräldrapenning under barnets två första år. Barn där det inte tagits ut någon föräldrapenning under de två första åren exkluderas.

Urvalet omfattar 33 procent av de barn som föddes i Sverige år 1994–2021. Hur respektive avgränsning påverkar urvalets storlek beskrivs i Bilaga 3. Syftet med den avgränsning som används är att enbart inkludera barn där det är möjligt att ha ett jämställt användande av föräldrapenning och föräldraledighet, dvs. där det finns två vårdnadshavare av olika kön. Att avgränsa uttaget till par som får sitt första barn innebär att alla föräldrar som ingår fattar beslut om föräldraledighet för första gången. Dessutom har förstagångsföräldrar bara tillgång till föräldrapenning för ett barn, medan de som har äldre barn kan växla mellan att använda föräldrapenningdagar för det äldre och det yngre barnet. Föräldrar till adopterade barn och tvillingar exkluderas eftersom dessa föräldrar omfattas av delvis andra regler gällande föräldrapenninguttag.¹⁶

¹⁶ Uttaget av föräldrapenning och användandet av föräldraledighet är mer jämställt i detta urval, jämfört med när samtliga barn inkluderas.

Kvinnor och mäns användande av föräldraledighet

Föräldrar som är hemma med sina barn kan kombinera ledighet med föräldrapenning (betald ledighet) och ledighet utan föräldrapenning (obetald ledighet). Betald och obetald ledighet utgör tillsammans den totala föräldraledigheten. Här används Försäkringskassans skattade mått på föräldraledighetens totala längd. Skattningen avser obetald ledighet i samband med betald ledighet och är baserad på registeruppgifter i Försäkringskassans datalager. Sedan 2014 håller dessa skattningar väsentligt högre kvalitet och används dels för att analysera hur föräldraledigheten utvecklats över tid, dels hur den förhåller sig till uttaget av föräldrapenning.

I Tabell 5 beskrivs användande av föräldraledighet till barnen fyller 2 år, vilket innebär att de senaste uppgifterna avser barn födda år 2021. Under denna period har den genomsnittliga föräldraledigheten för kvinnor minskat från 387 till 367 dagar. Samtidigt har den genomsnittliga föräldraledigheten för män ökat från 108 till 124 dagar. När föräldraledigheten delas upp i dagar med föräldrapenning och obetald ledighet är det tydligt att det är antalet dagar med föräldrapenning som minskat för kvinnor medan den obetalda ledigheten har ökat. Kvinnor har minskat sitt uttag av föräldrapenning med 26 dagar samtidigt som användandet av obetald ledighet har ökat med 7 dagar. För män har både betald och obetald ledighet ökat, med 11 respektive 5 dagar.

Tabell 5 Föräldraledighet under barnets två första år. Totalt antal dagar, fördelat på dagar med föräldrapenning och obetald ledighet för kvinnor och män. Barn födda år 2014–2021.

	Totalt antal dagar		Dagar med föräldrapenning		Obetald ledighet	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
2014	386,7	108,4	266,3	82,1	120,4	26,3
2015	383,9	111,3	262,0	83,4	121,9	28,0
2016	376,2	115,2	251,7	86,4	124,5	28,8
2017	379,0	115,3	251,3	86,3	127,7	29,0
2018	377,2	117,9	249,1	88,1	128,0	29,7
2019	376,5	119,2	246,5	88,5	129,9	30,7
2020	376,4	119,3	243,6	88,6	132,7	30,7
2021	367,4	124,3	240,3	93,0	127,1	31,3

Källa: Försäkringskassans datalager

För barn födda år 2021 har kvinnor i genomsnitt varit föräldralediga i 12 månader under barnets två första levnadsår. Föräldraledigheten består av nära 8 månader med föräldrapenning och drygt 4 månader obetald ledighet. Män har i genomsnitt varit föräldralediga 4 månader, och föräldraledigheten består av 3 månader med föräldrapenning och 1 månad obetald ledighet.

Längden på föräldraledigheten skiljer sig åt mellan kvinnor och män som är födda i Sverige eller i något annat land samt mellan personer med olika utbildnings- och inkomstnivå. Skillnaderna kan exempelvis bero på olika förutsättningar på arbetsmarknaden eller skillnader i normer kring föräldraledighet. Skilda förutsättningar kan påverka hur individer påverkas av eventuella regeländringar i försäkringen. Här avgränsas beskrivningen till grupperna som helhet. Exempelvis redovisas utrikes födda som en grupp trots att olika utbildnings- och inkomstnivå bland utrikes födda kan ha stor betydelse för användandet av föräldraförsäkringen.¹⁷

Kortare föräldraledighet för utrikes födda kvinnor

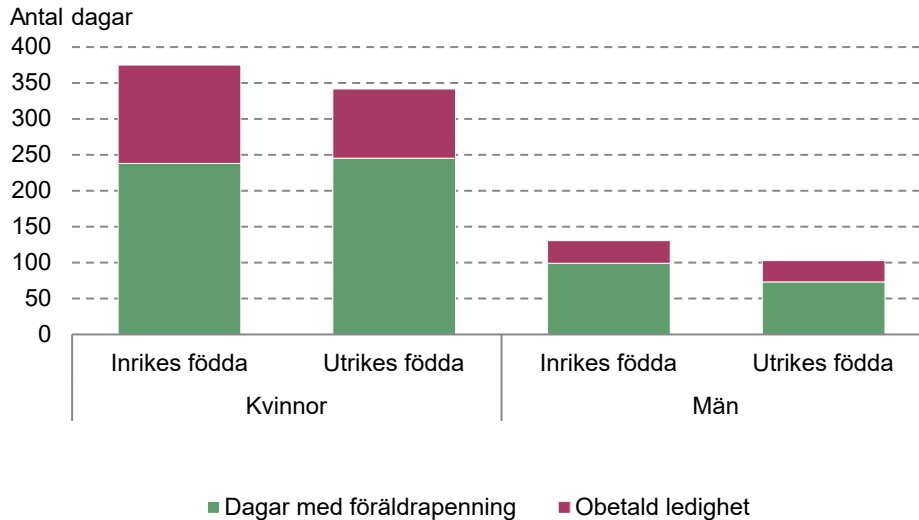
Av de föräldrar som fick sitt första barn 2021 och som ingår i urvalet till denna rapport är 76 procent av kvinnorna och 75 procent av männen inrikes födda, medan 24 procent av kvinnorna och 25 procent av männen är utrikes födda.

Kvinnor är föräldralediga längre än män. Det gäller både bland inrikes och utrikes födda. Skillnaderna (mätt i antal dagar) är större bland inrikes än utrikes födda.

Både bland kvinnor och män är inrikes födda i genomsnitt föräldralediga längre än utrikes födda. Inrikes födda kvinnor har i genomsnitt varit föräldralediga i 376 dagar under barnets två första år, jämfört med 341 dagar för utrikes födda kvinnor. Det är tydliga skillnader i hur stor del av ledigheten som består av dagar med föräldrapenning respektive obetald ledighet – inrikes födda kvinnor tar i genomsnitt ut färre dagar med föräldrapenning och fler obetalda dagar jämfört med utrikes födda kvinnor. Den största skillnaden gäller antalet obetalda dagar. Även för män är inrikes födda föräldralediga längre än utrikes födda, 131 dagar jämfört med 104 dagar. För män tar inrikes födda både ut fler dagar med föräldrapenning och fler dagar med obetald ledighet, och den största skillnaden gäller antal dagar med föräldrapenning.

¹⁷ Gruppen utrikes födda är heterogen med avseende på till exempel vistelsetid i Sverige och utbildningsbakgrund vilket innebär att förutsättningarna för etablering på arbetsmarknaden och därmed förutsättningarna att använda föräldrapenning skiljer sig åt.

Figur 3 Föräldraledighet under barnets två första år. Totalt antal dagar, fördelat på dagar med föräldrapenning och obetald ledighet för kvinnor och män, efter födelseland. Barn födda år 2021.

Källa: Försäkringskassans datalager

Utbildningsnivån skiljer sig åt mellan inrikes och utrikes födda kvinnor och män. Utrikes födda har oftare förgymnasial utbildning som sin högsta utbildning, medan inrikes födda i större utsträckning har utbildning på gymnasienivå. Det är också vanligare att inrikes födda har eftergymnasial utbildning, men där är skillnaden jämfört med utrikes födda mindre. Även när man jämför personer med samma utbildningsnivå har inrikes födda kvinnor och män längre föräldraledighet än utrikes födda kvinnor och män.

Längre föräldraledighet för män med eftergymnasial utbildning

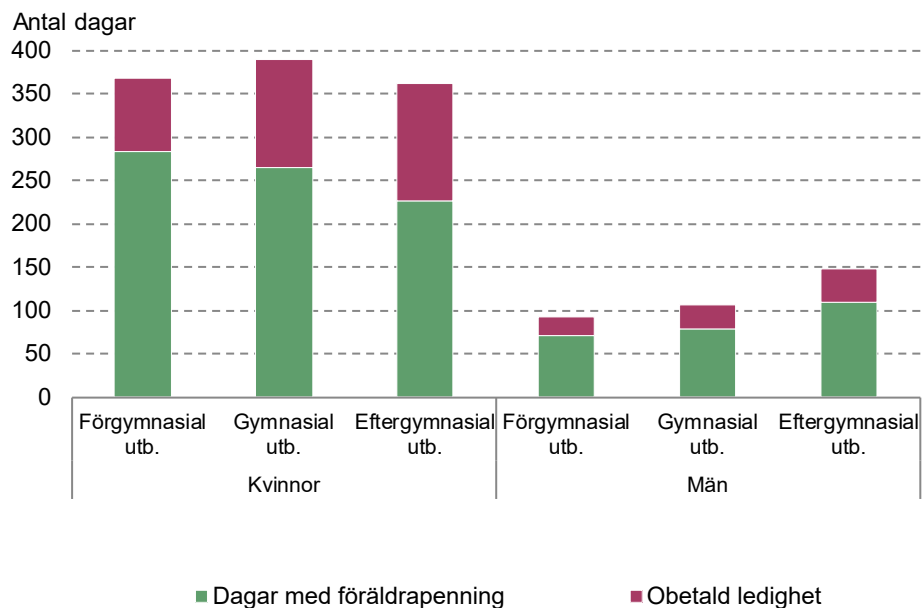
Av de föräldrar som fick sitt första barn 2021 och som ingår i denna rapport har 5 procent av kvinnorna en förgymnasial utbildning, 29 procent har en gymnasial utbildning och 62 procent har en eftergymnasial utbildning. Motsvarande andel för män är 7, 42 och 47 procent. För övriga 4 procent saknas uppgift om utbildningsnivå.

Mönstret för användande av föräldraledighet skiljer sig åt mellan kvinnor och män med olika utbildningsnivå. Bland kvinnor är det kvinnor med gymnasial utbildning som tar ut längst föräldraledighet, 390 dagar jämfört med 369 dagar för kvinnor med förgymnasial utbildning och 362 dagar för kvinnor med eftergymnasial utbildning. Det är tydliga skillnader när det gäller hur stor del av föräldraledigheten som består av dagar med föräldrapenning respektive obetald ledighet – kvinnor med förgymnasial utbildning tar flest dagar med föräldrapenning och minst antal obetalda dagar medan kvinnor med eftergymnasial utbildning tar minst antal dagar med föräldrapenning och flest obetalda dagar. Bland män är

mönstret annorlunda, där är föräldraledigheten längre ju högre utbildningsnivå mannen har. Den längre föräldraledigheten bland män med högre utbildningsnivå består både av fler dagar med föräldrapenning och fler obetalda dagar jämfört med män som har en lägre utbildningsnivå. För kvinnor används obetald ledighet under barnets två första levnadsår på ett sätt som jämnar ut skillnader mellan grupper med olika utbildningsnivå, medan den för män förstärker skillnader mellan grupper med olika utbildningsnivå.

Att kvinnor är föräldralediga längre än män gäller oavsett utbildningsnivå. Men eftersom kvinnor med eftergymnasial utbildning har den kortaste föräldraledigheten samtidigt som män med eftergymnasial utbildning har den längsta föräldraledigheten är skillnaderna mellan könen mindre för personer med eftergymnasial utbildningsnivå.

Figur 4 Föräldraledighet under barnets två första år. Totalt antal dagar, fördelat på dagar med föräldrapenning och obetald ledighet för kvinnor och män, efter utbildningsnivå. Barn födda år 2021.

Källa: Försäkringskassans datalager

Mindre obetald ledighet bland föräldrar med lägre inkomster

När det gäller inkomstnivå delas föräldrarna i denna rapport in i fyra lika stora grupper, kvartiler. De 25 procent som har de lägsta inkomsterna tillhör kvartil 1, de 25 procent som har de näst lägsta inkomsterna tillhör kvartil 2 osv. till de 25 procent som har de högsta inkomsterna och tillhör kvartil 4. Föräldrar där uppgift om inkomstnivå saknas ingår inte i denna redovisning. Eftersom kvinnor i genomsnitt har lägre inkomster än män är det en högre andel kvinnor i

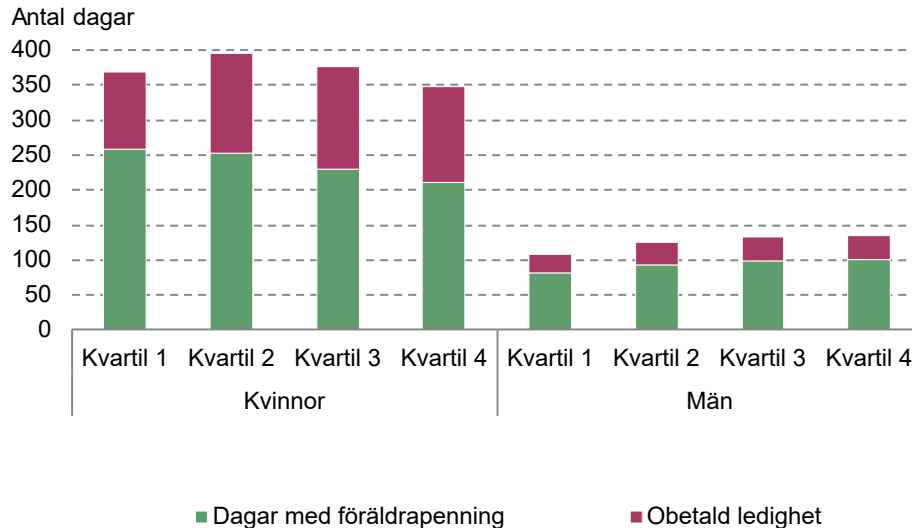
grupperna med lägre inkomstnivå och en lägre andel kvinnor i grupperna med högre inkomstnivå. Kvartil 1 består av 61 procent kvinnor medan kvartil 4 består av 34 procent kvinnor.

Mönstret för användande av föräldraledighet skiljer sig åt mellan kvinnor och män med olika inkomstnivå. Kvinnor i kvartil 2 tar ut längst föräldraledighet, 395 dagar jämfört med 348 dagar för kvinnor i kvartil 4 som tar kortast föräldraledighet. Det är tydliga skillnader när det gäller hur stor del av föräldraledigheten som består av dagar med föräldrapenning respektive obetald ledighet. Antalet dagar med föräldrapenning minskar ju högre inkomstnivå kvinnor har medan antalet obetalda dagar ökar med högre inkomstnivå. Flest obetalda dagar finns bland kvinnor i kvartil 3.

Bland män är mönstret annorlunda, där är föräldraledigheten kortast bland män i grupper med lägre inkomstnivå. Den kortare föräldraledigheten för män i kvartil 1 beror både på ett lägre uttag av dagar med föräldrapenning och färre obetalda dagar. För kvartil 2–4 är uttaget av föräldrapenning högre ju högre inkomstnivå mannen har, medan användandet av obetald ledighet är ungefär lika högt i dessa tre grupper.

Att kvinnor är föräldralediga längre än män gäller oavsett inkomstnivå. Men eftersom kvinnor som tillhör gruppen med de högsta inkomsterna har den kortaste föräldraledigheten samtidigt som män med högre inkomstnivå har den längsta föräldraledigheten är skillnaderna mellan könen mindre för personer med högre inkomstnivå. Uttagsmönstret för de olika inkomstgrupperna överensstämmer med de för utbildningsnivå, sannolikt eftersom en stor del av de med hög utbildning återfinns i gruppen med hög inkomst och tvärtom.

Figur 5 Föräldraledighet under barnets två första år. Totalt antal dagar, fördelat på dagar med föräldrapenning och obetald ledighet för kvinnor och män, efter inkomstnivå. Barn födda år 2021.

Källa: Försäkringskassans datalager

När det gäller inkomstnivå delas föräldrarna in i fyra lika stora grupper, kvartiler. De 25 procent som har de lägsta inkomsterna tillhör kvartil 1, de 25 procent som har de näst lägsta inkomsterna till kvartil 2 osv. Föräldrar där uppgift om inkomstnivå saknas ingår inte i denna redovisning.

Skillnaderna mellan kvinnor och mäns föräldraledighet har minskat

Utvecklingen av föräldraledighet går att följa över en sju års-period, från föräldrar som fick sitt första barn 2014 till föräldrar som fick sitt första barn 2021. Under denna tid har skillnaderna mellan längden på kvinnor och mäns föräldraledighet minskat. Kvinnor har minskat sitt uttag av dagar med föräldrapenning medan män ökat sitt uttag. Både kvinnor och män har ökat sitt användande av obetald ledighet.

De minskande skillnaderna mellan kvinnor och män gäller både inrikes och utrikes födda och samtliga grupperingar av utbildningsnivå och inkomstnivå. Hur mycket skillnaderna har minskat skiljer sig åt. Räknat i antal dagar har skillnaderna mellan kvinnor och män minskat mer för utrikes födda än för inrikes födda, och mer för personer med lägre utbildningsnivå än för de med högre utbildningsnivå. När det gäller personer med olika inkomstnivå har skillnaderna mellan kvinnor och män minskat mest bland personer i mitten av inkomstfördelningen, i kvartil 2 och 3.

Det är viktigt att komma ihåg att sammansättningen av befolkningen kan ha betydelse för hur användandet av föräldraledighet utvecklas. Exempelvis har andelen föräldrar som har en eftergymnasial utbildning ökat med 7 procentenheter bland kvinnor och 5 procentenheter bland män sedan år 2014, medan andelen med förgymnasial och gymnasial utbildningsnivå har minskat. Personer med eftergymnasial utbildningsnivå har det mest jämställda

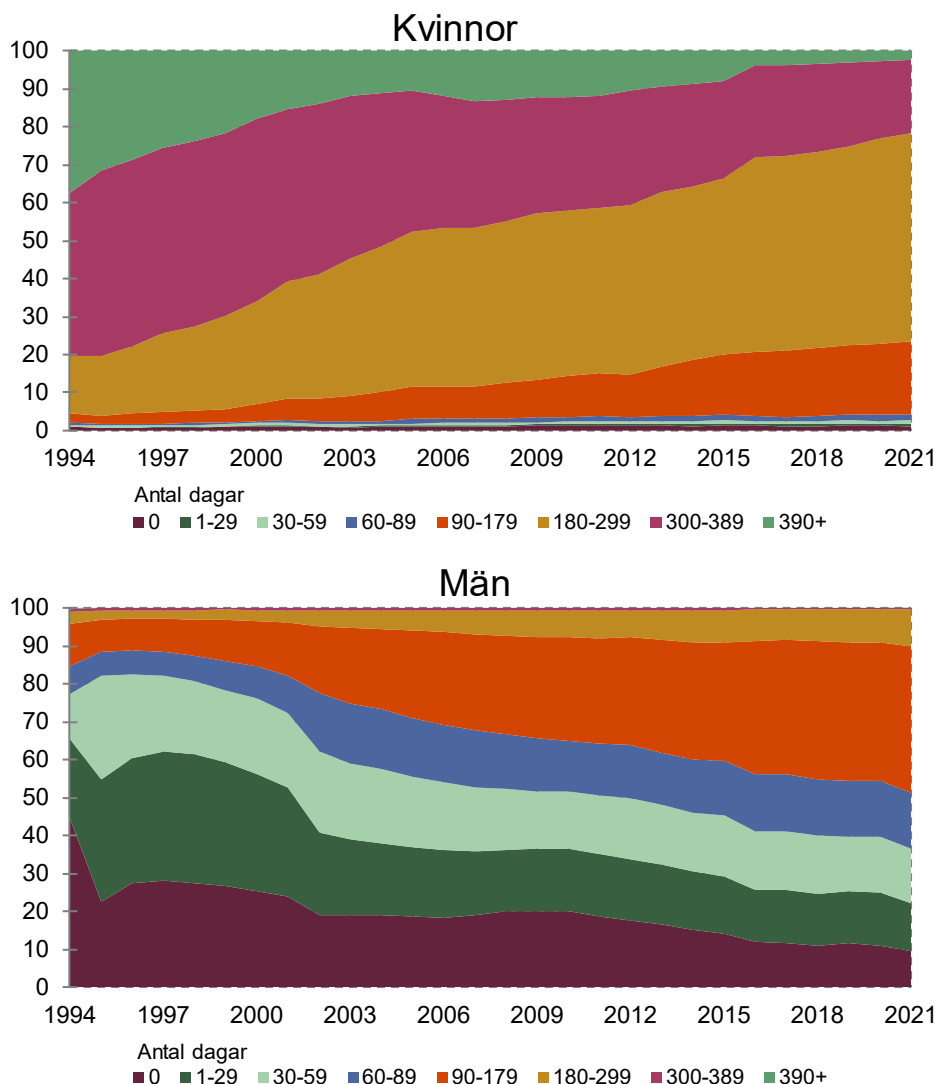
användandet av föräldraledighet. Om andelen föräldrar som har en eftergymnasial utbildning fortsätter att öka kan det bidra till utvecklingen mot ett mer jämställt användande av föräldraledighet.

Kvinnor och mäns uttag av föräldrapenning

I återstående delar av detta kapitel redovisas inte den totala föräldraledigheten, utan dagar med föräldrapenning. Föräldrapenninguttaget kan följas under längre tid än föräldraledigheten, vilket kan ge en bild av hur olika regeländringar inom försäkringen påverkat föräldrar.

Figur 6 visar hur kvinnor och män använt föräldrapenning under barnets två första år, för barn födda år 1994–2021. Här ingår både dagar med ersättning på sjukpenningnivå och dagar med ersättning på lägstanivå. Det har skett tydliga förändringar under denna period. Till exempel har andelen kvinnor som tar 300 föräldrapenningdagar eller mer minskat från nära 81 till 22 procent. Andelen män som tar färre än 30 dagar har under samma period minskat från 66 till 22 procent. Samtidigt är det tydligt att kvinnor använder betydligt fler dagar med föräldrapenning än vad män gör – 77 procent av alla kvinnor och 10 procent av alla män använder minst 180 föräldrapenningdagar under barnets två första år.

Figur 6 Antal föräldrapenningdagar föräldrar till barn födda 1994–2021 tagit ut under barnets två första år, efter kön. Procentuell fördelning

Källa: Försäkringskassans datalager

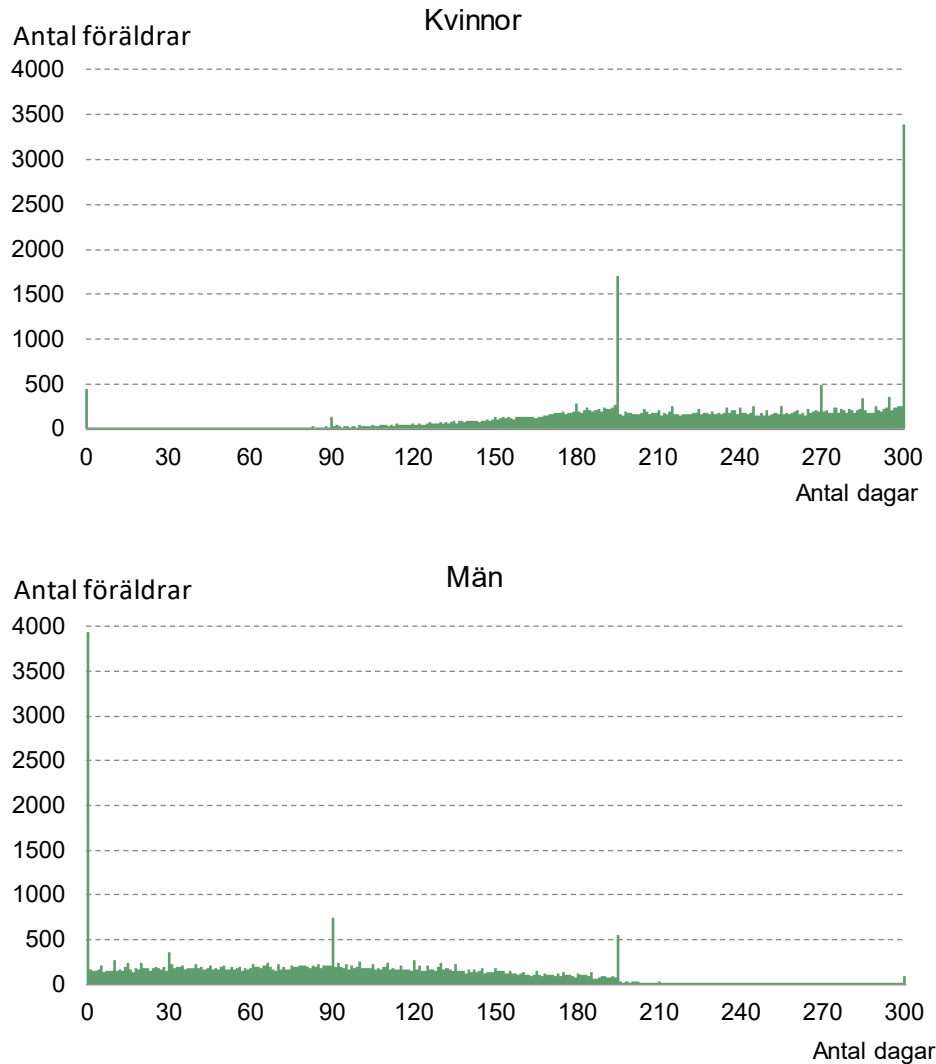
Dagar på sjukpenningnivå

Dagarna med föräldrapenning kan delas upp i dagar på sjukpenningnivå och lägstanivå-dagar. De olika typerna av dagar skiljer sig åt genom olika ersättningsnivå. Dessutom är det enbart dagar på sjukpenningnivå och grundnivå som är reserverade för respektive förälder.

Om man tittar på antalet dagar på sjukpenningnivå kvinnor och män tagit ut under barnets två första år är det tydligt att kvinnor oftare tagit ut ett större antal dagar och män oftare ett mindre antal dagar. Det syns också att det är vissa antal dagar som är extra vanligt att ta ut – för kvinnor gäller det 300 dagar (alla dagar utom de reserverade) samt 195 dagar (hälften av dagarna på sjukpenningnivå). För män är det vanligast att ha tagit ut 0 dagar och därefter följer att ha tagit ut 90

dagar (dvs. de reserverade dagarna). Detta visar tydligt att regelverket är normerande för föräldrarnas uttag, föräldrarna anpassar sitt uttag till de gränser som sätts av lagstiftningen även när gränserna inte är tvingande.

Figur 7 **Antal föräldrapenningdagar (på sjukpenningnivå) som föräldrar till barn födda 2021 tagit under barnets två första år.**
Antal

Källa: Försäkringskassans datalager

Dagar på lägstanivå

När det gäller dagar på lägstanivå är det vanligt att föräldrar, särskilt män, inte använt några sådana dagar under barnets två första år. Bland män är det 76 procent som inte använt några lägstanivå-dagar under barnets två första år. Motsvarande andel för kvinnor är 43 procent.

Tabell 6 **Antal föräldrapenningdagar på lägstanivå som kvinnor och män med barn födda 2021 använt under barnets två första år. Procentuell fördelning**

Antal dagar	Kvinnor	Män
0	43,0	76,5
1–29	32,7	17,9
30–59	15,1	4,9
60–89	5,5	0,5
90	3,6	0,2
Totalt	100	100

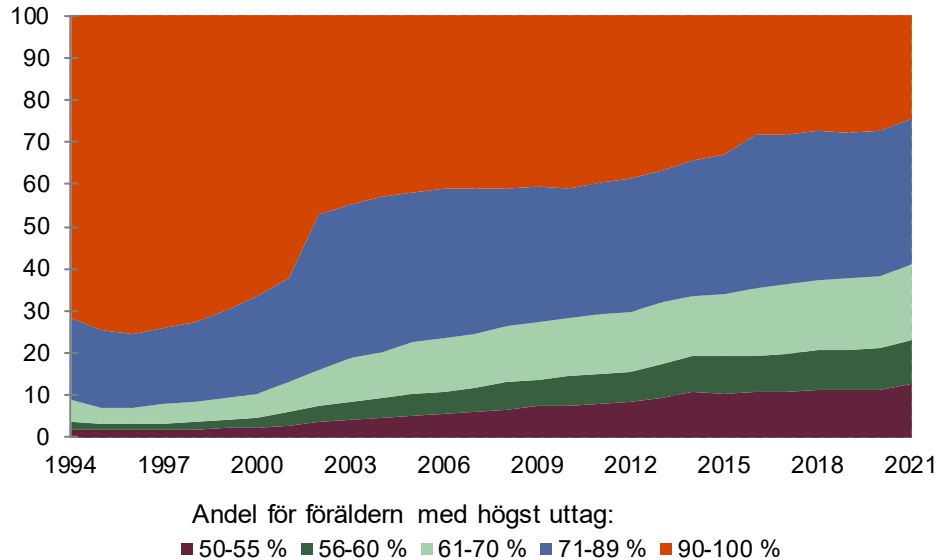
Källa: Försäkringskassans datalager

Fördelning av föräldrapenningdagar inom par

De resultat som redovisats hittills visar hur användandet av föräldrapenning ser ut för kvinnor och män som grupp. Ett annat sätt att studera användandet av föräldrapenning är att titta på hur uttag av föräldrapenningdagar fördelas inom par. I Figur 8 redovisas hur stor andel av föräldrapar där dagarna fördelas så att en förälder tar ut minst 90 procent av de dagar som används under barnets två första år och den andra högst 10 procent, och på samma sätt hur vanligt det är att dagarna fördelas så att den förälder som tar mest tar 71–89, 61–70, 56–60 och 50–55 procent av parets dagar.

Fördelningen av föräldrapenningdagar har förändrats när man jämför par som fick sitt första barn 1994 med de som fick sitt första barn år 2021. Den tydligaste skillnaden är att andelen par som har ett uttag där en tar minst 90 procent av dagarna har minskat kraftigt, från 72 procent av de föräldrapar som fick barn 1994 till 25 procent av de som fick barn 2021. Under samma period har andelen föräldrapar som delar mer lika på föräldrapenningdagarna ökat.

Figur 8 Föräldrapar fördelade efter hur stor andel av de föräldrapenningdagar som används under barnets två första år som tas av föräldern med högst uttag. Barn födda 1994–2021. Procentuell fördelning

Källa: Försäkringskassans datalager

För barn födda år 2021 var det 25 procent av föräldraparen där en förälder tog minst 90 procent av parets dagar, 34 procent där den som tog mest använde 71–89 procent och 18 procent där den som tog mest använde 60–70 procent. En fördelning inom intervallet 40/60, det vill säga att ingen förälder använder mindre än 40 eller mer än 60 procent av dagarna, beskrivs ibland som jämställd. När det gäller föräldrapar som fick barn 2021 var det 23 procent som kan sägas ha ett jämställt uttag av föräldrapenning enligt denna definition. I samma grupp var det 13 procent av paren där ingen av föräldrarna tog ut mindre än 45 eller mer än 55 procent av dagarna, och som alltså delade än mer jämställt.

Både bland föräldrapar med mer och mindre jämställt uttag kan det vara vanligast att det är kvinnan eller att det är mannen som tar ut den största delen av dagarna. För föräldrapar där den som tar störst andel av dagarna tar mer än 70 procent av parets dagar, är det i 94–95 procent av paren kvinnan som tar ut flest dagar. Även i de föräldrapar som har ett mer jämställt uttag är det vanligast att det är kvinnan som tar ut flest dagar, men där är skillnaderna inte lika stora. Hur många föräldrapenningdagar par i genomsnitt tar ut skiljer sig åt mellan olika grupper av föräldrar – de föräldrar som har det mest ojämsställda uttaget (en förälder tar mindre än 10 procent av parets totala dagar) tar i genomsnitt ut färre dagar än de föräldrapar där båda tar ut mer än 10 procent av parets totala dagar.

Bland de 23 procent av föräldraparen som har ett jämställt uttag av föräldraledighet är kvinnor i genomsnitt föräldralediga (betald och obetald ledighet) drygt tio månader, medan män är föräldralediga

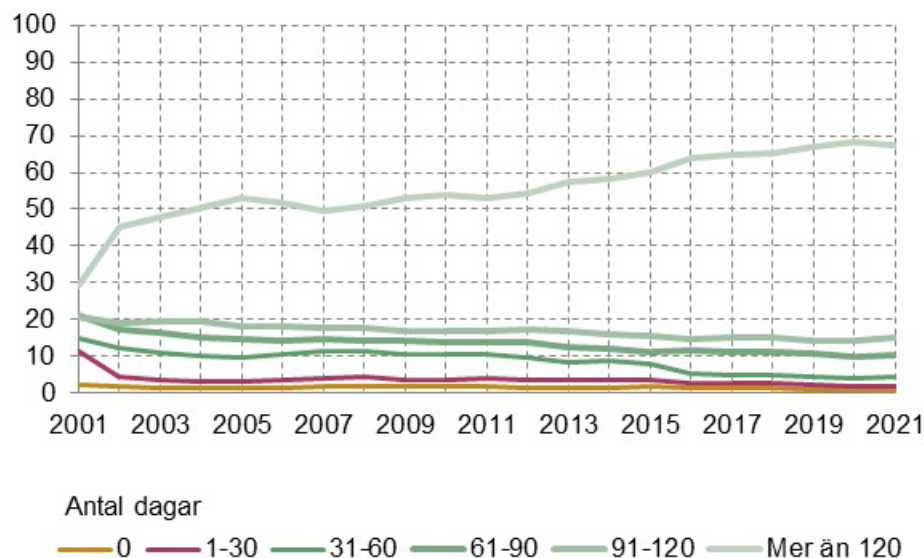
drygt sju månader. Även bland dem som har ett jämställt uttag av föräldrapenning är kvinnor alltså i genomsnitt föräldralediga (och därmed frånvarande från arbetet) en betydligt längre period än män. Skillnaden hänger främst samman med att kvinnorna tar ut mer obetald ledighet, men även att de (inom ramen för intervallet 40–60 procent av dagarna var) tar fler dagar med föräldrapenning.

Föräldrapenning som tas ut efter barnets 2-årsdag

En majoritet av dagarna med föräldrapenning tas ut innan barnet börjar förskolan. De dagar föräldrarna har kvar efter att barnet börjat förskolan kan användas till exempel för att förlänga semesterperioder, som enstaka lediga dagar eller för att ersätta förlorad inkomst och skydda föräldrarnas SGI om föräldern minskar sin arbetstid.

Antalet dagar med föräldrapenning som föräldrarna har kvar när barnet fyller 2 år har ökat över tid. Andelen föräldrar som har kvar mer än 120 dagar vid barnets 2-årsdag har ökat från 29 procent för barn födda år 2001 till 67 procent för barn födda år 2021. Den största ökningen skedde mellan barn födda 2001 och 2002, och sammanföll med att det infördes en andra reserverad månad samtidigt som försäkringen förlängdes med 30 dagar. Det är inte enbart andelen som har mer än 120 dagar kvar som har ökat, inom gruppen som sparar mer än 120 dagar har också det genomsnittliga antalet sparade dagar ökat från 177 dagar för barn födda 2001 till 191 dagar för barn födda år 2021.

Figur 9 **Antal dagar med föräldrapenning som finns kvar vid barnets 2-årsdag. Barn födda år 2001–2021. Procentuell fördelning**

Källa: Försäkringskassans datalager

Det går också att se hur många av de sparade föräldrapenningdagarna som är dagar på sjukpenningnivå respektive

lågstanivå. Exempelvis är det för barn födda år 2021 drygt 15 procent av barnen där föräldrarna sparat 91–120 föräldrapenningdagar vid barnets 2-årsdag. Bland föräldrar som sparat 91–120 dagar har man i genomsnitt sparat nära 106 dagar, där 43 av dagarna är på sjukpenningnivå och 63 av dagarna på lågstanivå. För de barn där det finns sparade dagar är det i de flesta fall fler lågstanivå-dagar än dagar på sjukpenningnivå som är sparade. Ett undantag är gruppen som sparat mer än 120 dagar, bland dem är det fler sparade dagar på sjukpenningnivå.

Tabell 7 Antal dagar med föräldrapenning som finns kvar vid barnets 2-årsdag. Barn födda år 2021

Antal sparade dagar	Andel barn	Genomsnittligt antal sparade dagar		
		Totalt antal dagar	Sjukpenningnivå	Lågstanivå
0	0,8	0,0	0,0	0,0
1–30	2,1	15,9	6,2	9,7
31–60	4,3	47,6	18,5	29,1
61–90	10,2	78,7	33,8	44,8
91–120	15,2	105,9	43,4	62,6
Mer än 120	67,4	191,2	113,7	77,6

Källa: Försäkringskassans datalager

Förutsättningarna att spara föräldrapenningdagar kan variera beroende på föräldrarnas ekonomiska förutsättningar. Det är vanligare att föräldrar med högre inkomstnivå har fler föräldrapenningdagar sparade när barnet fyller 2 år. För barn födda år 2021 var det 58 procent av barn där båda föräldrarna tillhör de 25 procent som har lägst inkomster (kvartil 1) som hade mer än 120 sparade dagar. För barn där minst en förälder tillhör de 25 procent som har högst inkomster (kvartil 4) var motsvarande andel 75 procent.

Män använder en större del av sina dagar efter att barnet fyllt 2 år

För barn födda år 2014 går det att följa hur dagarna med föräldrapenning används till och med barnets nionde levnadsår. Av de föräldrapenningdagar kvinnor tagit ut har de tagit ut 65 procent under barnets första år och ytterligare 18 procent under barnets andra år. Tillsammans med de dagar kvinnor tar ut innan barnet föds har de totalt sett använt 85 procent av sina dagar med föräldrapenning under barnets två första år, medan återstående 15 procent används då barnen är 2–8 år gamla. Män har använt 24 procent av sina dagar under barnets första år och ytterligare 41 procent under barnets andra år. Totalt har män använt 64 procent av sina dagar med föräldrapenning under barnets två första år medan återstående 36 procent fördelas över åren då barnet är 2–8 år.

Både för kvinnor och män är det tydligt att uttaget är högre då barnet är 3 år jämfört med året innan och efter, och detta hänger troligen

samman med att föräldrar som har ett stort antal sparade dagar vill ta ut dem innan barnets 4-årsdag eftersom man inte får spara mer än 96 dagar per barn efter den åldern.

Om man istället tittar på könsfördelningen av dagar som tas ut vid barnets olika åldrar är det tydligt att det främst är kvinnor som tar ut föräldrapenning under barnets första år – 87 procent av dagarna som används då tas ut av kvinnor. För de dagar som används då barnet är 1–9 år tar kvinnor och män ut ungefär lika många dagar.

Tabell 8 Dagar med föräldrapenning som tagits ut för barn födda 2014, efter barnets ålder. Procentuell fördelning samt könsfördelning

Barnets ålder	Procentuell fördelning		Könsfördelning	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Innan födseln	1,9	0,0	99,9	0,1
0	65,3	23,5	87,3	12,7
1	17,7	40,9	51,9	48,1
2	3,5	8,8	50,0	50,0
3	6,3	13,7	53,4	46,6
4	1,3	3,6	48,1	51,9
5	1,0	2,7	48,9	51,1
6	0,9	2,3	49,5	50,5
7	1,0	2,5	50,3	49,7
8	0,9	2,1	52,4	47,6
Totalt	100,0	100,0		

Källa: Försäkringskassans datalager

Av de föräldrapenningdagar som tagits ut för barn födda 2014 efter att de fyllt 2 år har 25–29 procent av dagarna tagits ut på lördagar och söndagar. Ett undantag är 3-åringar, för dem togs 37 procent av föräldrapenningdagarna ut på helger. En trolig förklaring till mönstret för 3-åringar är att föräldrar som hade mer än 96 dagar sparade när barnet skulle fylla 4 år passade på att använda dagar för att undvika att de skulle falla bort. För lägstanivå-dagar är det möjligt att ta ut dem på helger, även om man arbetar dagarna innan och efter. I 2025 års budgetproposition föreslås att det enbart ska vara möjligt att ta ut föräldrapenning på lägstanivå för arbetsfri tid om föräldern använder föräldrapenning även på dagar i anslutning till den arbetsfria tiden (Prop 2024/25:1).

En jämförelse över när på året dagarna tas ut visar att andelen dagar som tas ut på sommaren (juni–augusti) respektive kring jul (20 december–15 januari) ökar från 2 års ålder. I den ålder då de flesta barn har börjat på förskola tycks dagarna till stor del (54–70 procent av dagarna för barn i olika åldrar) användas kring jul samt under sommarmånaderna. Uttaget för 3-åringar skiljer sig åt från mönstret för övriga åldrar, vilket troligen beror på de föräldrar som har dagar de vill ta ut dagar innan barnets 4-årsdag.

Dagar som inte används

För barn som är födda 2014 eller senare har föräldrarna möjlighet att ta ut dagar med föräldrapenning tills barnet fyller 12 år. Men det är inte möjligt att spara mer än 96 dagar efter att barnet fyllt 4 år. Det innebär att i de fall föräldrarna har mer än 96 sparade dagar när barnet fyller 4 år går de dagarna inte att använda. För barn födda år 2019, som är den senaste gruppen som går att följa till 4 års ålder, var det 68 procent av barnen där inga dagar föll bort vid 4 års ålder, dvs. föräldrarna hade som mest 96 sparade dagar. Det var 11 procent av barnen där det var 1–10 dagar som föll bort, 8 procent där 11–30 dagar föll bort och 7 procent där 31–60 dagar föll bort. För återstående 7 procent var det 61 eller fler dagar som föll bort vid barnets 4-årsdag. Jämfört med barn födda år 2014, som är den första årskull som följer nuvarande regelverk, är det vanligare idag att det är dagar som faller bort när barnet fyller 4 år. Det finns ännu inga barn som följer det nuvarande regelverket som fyllt 12 år, vilket gör att det ännu inte går att se hur många av de 96 dagar som får sparas från 4 års ålder som används innan barnets 12-årsdag.

Del 2:

Möjliga regeländringar
för en mer jämställd
föräldraledighet

Möjliga regeländringar för en mer jämställd föräldraledighet

En central avvägning under föräldraförsäkringens första 50 år har varit mellan att främja kvinnors deltagande på arbetsmarknaden och att göra det möjligt med en lång föräldraledighet. En annan avvägning är den mellan att styra hur föräldrarna tar ut föräldrapenning och använder föräldraledighet, och att öka graden av valfrihet och flexibilitet. Syftet med den här rapporten är att beskriva möjliga vägar framåt för att nå ett mer jämställt användande av föräldrapenning och en mer jämställd föräldraledighet. Det här kapitlet redogör för olika möjliga vägval, med utgångspunkt i den bakgrund och beskrivning av nuläget som presenterats ovan. I de fall liknande förändringar genomförts och utvärderats tidigare utgår redogörelsen även från de tidigare erfarenheterna.

De regeländringar som diskuteras här fungerar genom olika mekanismer. Vissa är tvingande för alla föräldrar som använder föräldraförsäkringen, medan andra snarare skapar incitament för ett visst beteende men där föräldrarna fortfarande i stor utsträckning själva kan välja hur de vill använda försäkringen. Vilken typ av förändringar som skulle kunna vara aktuella beror framför allt på vilka politiska mål som ska vara i fokus för föräldraförsäkringen, och hur snabbt man vill nå de uppsatta målen. Ett politiskt mål skulle kunna vara att män ska vara mer involverade i barnets omvårdnad, vilket skulle kunna innebära att man strävar efter att män tar ut mer egen föräldraledighet tillsammans med barnet tidigt i barnets liv.¹⁸ Andra mål skulle kunna vara att kvinnor återvänder till arbete snabbare efter att barnets fötts eller att förutsättningarna för att vara föräldraledig tidigt respektive senare i barnets liv blir mer lika för exempelvis föräldrar med olika inkomstnivå. Olika typer av förändringar har olika stor betydelse för att nå dessa olika typer av mål.

De möjliga förändringar som diskuteras är grupperade i tre teman: reserverade dagar (ej överlåtelsebara dagar), ekonomiska incitament samt förändrade tidsgränser och rätten till ledighet utan att samtidigt använda föräldrapenning. En utgångspunkt är att antalet dagar med föräldrapenning är detsamma som idag och med samma ersättningsnivåer. De förändringar som diskuteras här är främst i generella termer och är inte anpassade för alla möjliga situationer, till

¹⁸ Studier har visat att när pappor har egen ledighet med barnet, till skillnad från ledighet tillsammans med mamman, stärks deras roll som förälder. Vid egen ledighet under en längre sammanhängande period stärks pappans roll som primär vårdgivare, snarare än någon som stöttar och hjälper mamman, se t.ex. Brandth och Kvande (2016) och Evertsson, Boye och Erman (2018).

exempel kan det finnas situationer där det behövs särskilda anpassningar av regelverket avseende egenföretagare, arbetslösa och studenter. Resonemangen utgår från par där föräldrarna gemensamt fattar beslut om föräldrapenning och föräldraledighet. Det finns situationer där regelverken behöver anpassas till föräldrar med ensam vårdnad, och föräldrar som trots gemensam vårdnad inte tar ett gemensamt omvårdnadsansvar.

Fler reserverade dagar

Införandet av reserverade dagar i föräldraförsäkringen är den reform som hittills haft störst betydelse för pappors uttag av föräldrapenning i Sverige. Den första reserverade månaden infördes 1995. År 2002 infördes en andra reserverad månad och år 2016 en tredje reserverad månad. Samma typ av policy har även använts i andra länder för att nå ett mer jämställt uttag. Sedan 2022 finns direktiv från EU som kräver att alla medlemsländer ska erbjuda minst fyra månaders ledighet per förälder. Två månader med ersättning på minst samma nivå som sjukpenning ska inte gå att överföra till den andra föräldern (Europeiska unionen 2019). För EU-länder finns alltså ett minimikrav på två månaders föräldraledighet som inte kan överlåtas, men flera länder har fler reserverade dagar. Norge har en tredelad försäkring, där en tredjedel av dagarna är reserverade för respektive förälder och en tredjedel kan fördelas som föräldrarna önskar. Islands föräldraförsäkring är än mer jämnt delad mellan föräldrarna, föräldrarna har sex månaders ledighet var och kan överlåta 6 veckor mellan sig. I Spanien är föräldraförsäkringen sedan 2021 helt kvoterad och det finns ingen möjlighet för föräldrarna att överlåta dagar mellan sig. Det är där obligatoriskt för båda föräldrarna att ta ut 6 veckor ledighet på heltid, därutöver har vardera förälder 10 veckor som kan användas på hel- eller deltid fram tills barnet fyller 3 år (se respektive lands sida på leavenetwork.org).

Tidigare effekter av reserverade dagar i den svenska föräldraförsäkringen

De studier som utvärderat effekterna av den första reserverade månaden finner alla att den hade en stark positiv effekt på pappors uttag av föräldrapenning. Ekberg, Eriksson och Friebel (2013) finner att andelen pappor som inte använde någon föräldrapenning innan barnets åttaårsdag minskade från 54 till 18 procent som en följd av reformen, och andelen pappor som använde minst 30 dagar med föräldrapenning ökade från 9 till 47 procent. Räknet i antal dagar ökade pappors uttag med 15 dagar i genomsnitt, medan mammors uttag minskade med 20 dagar. Ökningen bland pappor var koncentrerad till barnets andra levnadsår.

Även Försäkringskassan (2019) och ISF (2012) har utvärderat effekten av den första reserverade månaden, men avgränsar uppföljningsperioden till barnets två första levnadsår. Båda dessa

studier finner att pappors uttag ökade med nära 10 dagar under barnets två första år som en effekt av den första reserverade månaden. Samtidigt minskade mammors uttag med strax över 20 dagar i genomsnitt. Reformen påverkade i första hand pappor i grupper där relativt få pappor tidigare använt föräldrapenning, till exempel pappor med låg inkomst och utrikes födda pappor.

Den andra reserverade månaden hade en delvis annan effekt eftersom försäkringen samtidigt förlängdes med 30 dagar. Reformen ledde till ett ökat uttag av föräldrapenning bland pappor, men även mammor ökade sitt uttag. Detta visas av bland annat Eriksson (2005), som finner att den andra reserverade månaden ledde till att fler pappor började ta ut ungefär 60 dagar med föräldrapenning, istället för, som tidigare, 30 dagar. Även uttaget bland mammor ökade, reformen ledde därför inte till en ökning av pappornas andel av uttaget. Duvander och Johansson (2012) och Försäkringskassan (2019) visar att den andra reserverade månaden ökade pappornas uttag med i genomsnitt 4 dagar, men även mammornas uttag ökade. Den andra reserverade månaden hade störst effekt i grupper av pappor där uttaget var i nivå med genomsnittet för pappors uttag, till exempel pappor födda i Sverige, pappor med gymnasieutbildning och pappor med genomsnittliga inkomster. Den andra reserverade månaden ledde alltså inte till att uttaget av föräldrapenning jämnades ut mellan pappor i olika inkomst- och utbildningsgrupper på det sätt som den första reserverade månaden gjorde.¹⁹

Försäkringskassan (2019) har även studerat den tredje reserverade månaden. Studien visar att även den tredje reserverade månaden ökade pappornas genomsnittliga uttag av föräldrapenning under barnets två första levnadsår med omkring 4 dagar. Mammornas uttag minskade med 7,5 dagar i genomsnitt. Reformen påverkade i första hand föräldrar med gymnasieutbildning och föräldrar med genomsnittlig inkomst. Män i dessa grupper hade innan reformen ett genomsnittligt uttag av föräldrapenning som var högre än de tidigare 60 reserverade dagarna, men mindre än de 90 dagar som var reserverade efter den tredje reformen. Eftersom det från 2014 finns ett registerbaserat mått på skattad föräldraledighet som inkluderar även dagar utan ersättning är det möjligt att studera den tredje reserverade månadens effekt på skattad total ledighet. De beräknade effekterna på den totala föräldraledigheten (betald och obetald ledighet) är mer osäkra, men tyder på att det totala antalet lediga dagar ökade något för pappor, och minskade något för mammor. ISF (2024) gör en djupare analys av den tredje reserverade månadens effekt på den obetalda ledigheten. De finner att mammors obetalda ledighet minskade med i genomsnitt två dagar till följd av den tredje reserverade månaden. Effekten var större i föräldrapar där båda har

¹⁹ Resultat i linje med de som beskrivs för både den första och andra reserverade månaden visas även i till exempel Avdic och Karimi. (2018), men med något skilda metoder och fokus.

högst utbildning på gymnasienivå än i par där båda har eftergymnasial utbildning.²⁰ Sammantaget finner ISF att reformen bidragit till att föräldrapar fördelar föräldraledigheten mer jämställt mellan sig. Gapet mellan mammor och pappors totala föräldraledighet har minskat med 14 dagar, framför allt på grund av att mammors föräldraledighet blivit kortare.

Möjliga förändringar av antal reserverade dagar

Att öka antalet reserverade föräldrapenningdagar skulle sannolikt bidra till ett mer jämställt uttag av föräldrapenning. Det är dock viktigt att ha i åtanke att föräldrar kan kompensera för förändringar i antalet ersatta dagar respektive förälder kan använda, genom att använda mer eller mindre obetald ledighet. Statistiken över föräldrapenninguttag och föräldraledighet visar att kvinnor ökat sitt användande av obetald ledighet när deras ledighet med ersättning minskat (se kapitlet *Kvinnor och mäns användande av föräldraledighet*).

De förslag som tidigare diskuterats kopplat till fler reserverade dagar är dels en fjärde reserverad månad, en tredelning av försäkringen (där en tredjedel reserveras till vardera föräldern och en tredjedel kan disponeras fritt av föräldrarna) och att helt ta bort möjligheten att avstå dagar till den andra föräldern (se till exempel ESO 2015, och SOU 2017:101).

En tredelad försäkring och en ytterligare reserverad månad skulle i praktiken likna varandra relativt mycket. Med nuvarande antal dagar i föräldraförsäkringen skulle en fjärde reserverad månad innebära att 120 dagar reserverades för vardera föräldern, medan en tredelning skulle innebära att 130 dagar på sjukpenningnivå och 30 lägstanivå-dagar reserverades. Totalt skiljer 40 dagar (10 dagar på sjukpenningnivå och 30 lägstanivå-dagar) mellan de två alternativen, men eftersom få lägstanivå-dagar används under barnets två första levnadsår är skillnaden för de flesta föräldrapar liten under de två första åren. För barn födda 2021 har kvinnor i genomsnitt använt 18 och män 5 lägstanivå-dagar under barnets två första år. En tredelad försäkring skulle däremot innebära en princip om delning, som skulle följa med om försäkringen i framtiden förlängs eller förkortas. Samma sak gäller inte nödvändigtvis för ett visst antal reserverade dagar.

En helt delad försäkring skulle ha mer genomgripande betydelse eftersom färre föräldrapar idag använder föräldrapenning på det sättet. I det urval som används för denna rapport var det 23 procent

²⁰ Resultaten i Försäkringskassan (2019) och ISF (2024) skiljer sig delvis åt. Skillnaderna beror till stor del på olika utvärderingsmetoder, där Försäkringskassan utgår från individens egenskaper medan ISF utgår från parets egenskaper (en kombination av mammans och pappans egenskaper). I Försäkringskassans studie ingår personer som får föräldrapenning på grundnivå, medan dessa är exkluderade i ISF:s studie.

av de föräldrapar som fick sitt första barn 2021 som under barnets två första år hade vad som ibland beskrivs som ett jämställt uttag av föräldrapenning (ingen av dem tog ut mindre än 40 procent eller mer än 60 procent av dagarna). Om möjligheten att avstå föräldrapenningdagar till barnets andra förälder helt togs bort skulle den stora grupp kvinnor som idag använder mer än hälften av parets föräldrapenningdagar behöva minska sitt uttag.²¹ Det är svårt att förutse hur stor andel av männen som skulle använda (alla) de dagar som då skulle vara reserverade för dem, men förutsatt att få par skulle vilja eller ha möjlighet att låta en stor del av dagarna falla bort, bör mäns uttag av föräldrapenning öka.

Sammantaget är det svårt att bedöma hur uttaget av föräldrapenning skulle förändras om möjligheten att avstå dagar till den andra föräldern helt togs bort. Island införde en nästintill helt kvoterad föräldrapenning år 2020, föräldrarna har sex månader var med föräldrapenning där sex veckor kan överlåtas till den andra föräldern. Hittills verkar det som att reformen medfört en ökning av pappornas uttag.²² Det saknas dock uppföljningar av hur föräldraledigheten som helhet påverkats, till exempel föräldraledighetens sammanlagda längd och hur obetald ledighet används. Även Spanien har avskaffat möjligheten att överlåta dagar till den andra föräldern, men där skiljer sig regelverket betydligt mer från Sveriges, framför allt eftersom den försäkrade perioden är kortare (Leave Network, Spain).

När det gäller en fjärde reserverad månad är det däremot möjligt att utifrån studier av de tidigare reserverade månaderna uppskatta de förväntade effekterna för grupper av föräldrar med olika högt uttag av föräldrapenning.

Minskad möjlighet att avstå dagar påverkar med stor sannolikhet föräldrars uttag av föräldrapenning i riktning mot ett mer jämställt uttag. Samtidigt tar en av tre pappor i Sverige redan ut mer än de 120 dagar på sjukpenningnivå som skulle omfattas om fyra månader var reserverade för vardera föräldern.²³ Dessa män skulle antagligen inte påverkas av en sådan förändring, utan den skulle snarare påverka män med ett lägre uttag.

Att minska möjligheten att avstå dagar leder inte nödvändigtvis till att den förälder vars uttag av föräldrapenning begränsas av fler

²¹ Den förändring som diskuteras här är rätten att avstå föräldrapenningdagar till barnets andra förälder, inte rätten att överlåta dagar till någon som inte är förälderns sambo eller barnets vårdnadshavare som infördes 2024.

²² Enligt NOSOSCO tog män på Island ut 36,3 procent av föräldrapenningdagarna under 2022, jämfört 31,4 i Sverige (NOSOSCO 2024, NOSOSCO:s definitioner skiljer sig från de som görs i den här rapporten, siffrorna är därför inte jämförbara). Se även Vinnumála Stofnunn 2022 och Leave Network, Iceland).

²³ 57 procent av alla män tar ut mer än 130 dagar under barnets två första levnadsår om även lägstanivå-dagar inkluderas i beräkningen (26 procent om enbart dagar på sjukpenning inkluderas).

reserverade dagar då har en kortare ledighet. En möjlig effekt av att ta bort möjligheten att avstå dagar är att kvinnor kompenserar den minskade tillgången på dagar med föräldrapenning med mer obetald ledighet, medan många män skulle ha en ledighet som främst består av dagar med föräldrapenning (och inte så mycket obetald ledighet). I så fall blir längden på föräldraledigheten och frånvaron från arbetet oförändrad, med skillnaden att färre föräldrapenningdagar leder till lägre ersättning under denna period. Att vara obetalt föräldraledig är dock bara möjligt för den som har ekonomiska förutsättningar att vara föräldraledig utan föräldrapenning. Kvinnor och män med lägre inkomstnivå använder färre dagar med obetald ledighet än personer med genomsnittlig eller högre inkomstnivå. Att reservera fler dagar kan därför få större konsekvenser för föräldrapar med sämre ekonomiska förutsättningar, som inte på samma sätt kan kompensera denna förändring genom att istället använda obetald ledighet.

Uppskattning av effekten av en fjärde reserverad månad

För att illustrera vilken effekt en fjärde reserverad månad skulle kunna ha på föräldrapenningens fördelning mellan kvinnor och män antas att effekten av en fjärde reserverad månad skulle vara ungefär lika stor som den tredje reserverade månaden hade när den infördes 2016. En fjärde reserverad månad skulle likna den tredje på flera sätt, bland annat eftersom andelen män som 2023 tog ut mer än 120 dagar med föräldrapenning ungefär motsvarar andelen män som tog ut mer än 90 dagar 2015. Här används den beräknade effekten i Försäkringskassans utvärdering av den tredje reserverade månaden från 2019 som utgångspunkt, och justeras utifrån en rad antaganden. En utförlig beskrivning av beräkningar och antaganden finns i Bilaga 4.

I beräkningarna används samma urval av förstagsföräldrar som i avsnittet *Kvinnor och mäns användande av föräldraledighet och föräldrapenning* ovan. Det innebär att effekten beräknas på ett urval som skiljer sig något från urvalet i Försäkringskassans tidigare utvärdering och även från föräldrar i genomsnitt. Beräkningarna ska därför tolkas med försiktighet. Här visas två olika beräkningsexempel, med olika antaganden kring hur olika grupper påverkas.

Utvärderingen visar att den tredje reserverade månaden ledde till en ökning av mäns uttag med 4,1 dagar i genomsnitt och en minskning av kvinnors uttag med 7,5 dagar i genomsnitt. Effekten var större för män i grupper där många tog ut strax under 90 dagar före reformen, där ökade uttaget med 6,7 dagar.

I det första beräkningsexemplet antas effekten av en fjärde reserverad månad vara lika stor i alla grupper av kvinnor och män. Om männens uttag ökar med i genomsnitt 4,1 dagar samtidigt som kvinnornas uttag minskar med 7,5 dagar skulle det för detta urval av

föräldrapar innebära att männens andel av uttaget av dagar med föräldrapenning ökar från 28,4 procent till 30,0 procent (1,6 procentenheter). Eftersom kvinnornas uttag minskar mer än männens uttag ökar minskar det totala uttaget av föräldrapenning. ISF (2024) visar att även kvinnors obetalda ledighet minskade som en effekt av den tredje reserverade månaden, och att de i genomsnitt inte kompenserade för männens ökade uttag av föräldrapenning genom att använda mer obetald ledighet. Om ytterligare reserverad tid i försäkringen skulle ha samma effekt skulle det innebära en kortare total föräldraledighet. I de familjer där mannen inte skulle använda alla sina reserverade dagar är det möjligt att kvinnan skulle kompensera sin minskade tillgång till föräldrapenningdagar med mer obetald ledighet.

Den genomsnittliga effekten är en grov uppskattning som inte tar hänsyn till att den förväntade effekten är olika stor i grupper av föräldrar med olika högt uttag av föräldrapenning, och att gruppernas storlek förändras över tid. Det är sannolikt att effekten av en fjärde reserverad månad är störst bland de män som annars skulle ta ut strax under 120 dagar, då dessa har anpassat sitt uttag för att ta ut minst 90 reserverade dagar, men inte redan tar ut mer än 120 dagar. De tidigare utvärderingarna visade också att den tredje reserverade månaden inte hade någon effekt på grupper av män med lågt uttag, och ingen effekt på andelen pappor som inte tog ut någon föräldrapenning. Sannolikt skulle en fjärde reserverad månad ha potential att påverka även män med lägre eller inget uttag, eftersom färre par har möjlighet att avvara 120 föräldrapenningdagar under barnets två första levnadsår. Ju fler dagar som reserveras, desto färre par har råd att avstå från mannens reserverade dagar. Fler män som tidigare använt få eller inga föräldrapenningdagar skulle därför kunna komma att behöva öka sitt uttag. Därför antas i ett andra räkneexempel att effekten skiljer sig mellan män med olika högt uttag, och att effekten blir mindre ju lägre uttag männen har. Samtidigt antas att alla med ett uttag över 270 dagar minskar sitt uttag till 270 dagar, eftersom det är det maximala antalet dagar som kan tas ut av en förälder om fyra månader reserveras. Detta leder till en relativt stor minskning bland framför allt kvinnor, där många idag tar ut mer än 270 dagar. Alla antaganden och hur de bidrar till beräkningen sammanfattas i Bilaga 4, Tabell 12. Sammantaget leder dessa antaganden till att pappors andel av föräldrapenningdagarna beräknas öka från 28,4 procent till 29,4 procent, en ökning med 1 procentenhet.

De två beräkningsexemplen ovan visar att olika antaganden kring hur en fjärde reserverad månad skulle påverka olika grupper av kvinnor och män har relativt liten betydelse för hur stor den sammanlagda effekten kan antas bli.

Det är viktigt att poängtera att en stor del av effekten av de reserverade månaderna kommer av att kvinnor minskar sitt uttag.

Det är tydligt både i beräkningarna ovan och i utvärderingarna av de tidigare reserverade månaderna att dessa regeländringar framför allt är bindande för föräldrar med högt uttag (oftast kvinnor), som inte kan ta ut lika många dagar som de annars skulle gjort när deras partner inte längre kan avstå lika många dagar. Det är fortfarande drygt hälften av alla pappor i rapportens urval av förstagångsföräldrar som tar ut färre än de 90 reserverade dagarna under barnets två första levnadsår, medan en av fem mammor tar ut 300 dagar eller mer.

Den effekt vi beräknar här gäller enbart uttaget av föräldrapenning. Samtidigt gör flexibiliteten i föräldraförsäkringen att föräldrar som svar på regleringar i rätten till föräldrapenning kan öka eller minska sitt användande av obetald föräldraledighet. Det är alltså möjligt att ytterligare reserverade dagar leder till att män omvandlar dagar med obetald ledighet till dagar med ersättning, och att kvinnor omvandlar dagar med ersättning till ledighet utan ersättning. Det gäller särskilt i föräldrapar där den förälder som tar ut minst föräldrapenning tar ut väldigt få eller inga dagar. De män som tar få eller inga dagar har enligt tidigare studier varit svåra att påverka när man införde en andra och tredje reserverad månad i föräldraförsäkringen. Skulle införandet av en fjärde månad ge samma resultat har de reserverade dagarna mindre effekt på föräldrarnas tid med barnet och frånvaro från arbetet, än på uttaget av föräldrapenning i den gruppen.

En fjärde reserverad månad kan ha större effekt på lång sikt

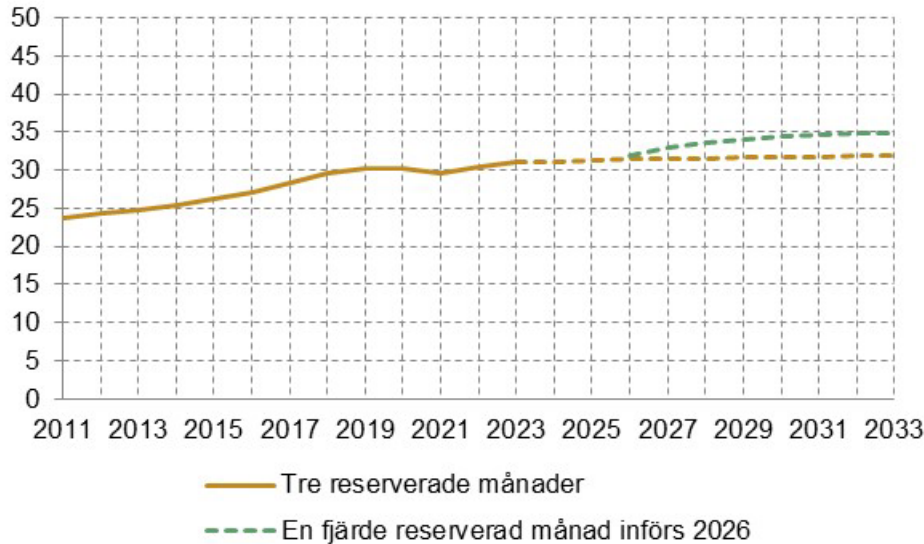
Det är viktigt att komma ihåg att den effekt som beräknas ovan är den kortsiktiga effekten på uttaget under barnets två första levnadsår. Eftersom en fjärde reserverad månad skulle påverka alla föräldrar som får barn efter det att den införts skulle den även ha betydelse på lång sikt, och för barn i olika åldrar. I Figur 10 nedan används Försäkringskassans prognosmodell för att illustrera en möjlig långsiktig utveckling av mäns uttag av föräldrapenning (se Bilaga 4 för en utförlig beskrivning).

Figuren visar två scenarion: ett där det fortsatt är tre reserverade månader och ett där en fjärde reserverad månad införs i januari 2026. Här inkluderas även föräldrapenning som tas ut efter barnets 2-årsdag, vilket gör att effekten av en fjärde reserverad månad beräknats på ett annat sätt än ovan.

Sju år efter införandet är männens andel av uttaget 3 procentenheter högre i scenariot med fyra reserverade månader än i scenariot med tre reserverade månader. Att effekten av en fjärde reserverad månad är större här än den kortsiktiga effekten ovan, beror främst på att även föräldrapenning som tas ut efter att barnet fyllt 2 år ingår. Modellen fångar inga andra beteendeförändringar än den beräknade effekten av en ytterligare reserverad månad. Båda scenarierna kan påverkas av en rad andra faktorer, såsom förändrade attityder till

föräldraledighet och den ekonomiska utvecklingen. Sådana faktorer kan både öka och minska skillnaderna mellan de båda utfallen.

Figur 10 Mäns ackumulerade andel av uttaget av föräldrapenning vid barnets åttaårsdag, inklusive respektive exklusive en skattad effekt av en fjärde reserverad månad. Procent

Källa: Försäkringskassans datalager. Uppgifter för år 2024 och senare är en prognos baserad på Försäkringskassans prognosmodell där även SCB:s befolkningsframskrivning ingår.

Dessa beräkningar visar hur en regeländring kan bidra till att öka mäns andel av uttaget, och att den långsiktigt ökande trenden i mäns andel av uttaget sedan fortsätter från en högre nivå. Samtidigt är det möjligt att en ytterligare reserverad månad bidrar till att förändra normer och attityder kring föräldraledighet, vilket skulle kunna påverka den långsiktiga trenden mer än vad som fångas i detta scenario. Det är möjligt att dagens tre reserverade månader har bidragit till att mäns uttag av föräldrapenning ökat även mellan reformerna, och att det krävs ytterligare förändringar för att den trenden inte ska stanna av.

Ekonomiska incitament

Ekonomiska incitament är vanliga inom många olika politikområden för att stimulera ett visst beteende eller göra vissa val mer attraktiva. Det kan till exempel handla om olika typer av skatter som används för att styra konsumtion eller produktion, eller hur bidragssystem utformas. Reserverade dagar i föräldraförsäkringen kan till viss del ses som ett ekonomiskt incitament att dela mer lika, eftersom dagar som inte tas ut går förlorade. Även mer renodlade ekonomiska incitament som direkt påverkar den ekonomiska ersättningen har dock provats inom föräldraförsäkringen. År 2008 infördes en jämställdhetsbonus, som skulle fungera som ett ekonomiskt incitament för föräldrapar att dela föräldrapenninguttaget mer lika mellan sig. Till en början var bonusen utformad som en

skattereduktion, men den 1 januari 2012 ändrades utformningen, så att ersättningen betalades ut direkt i samband med föräldrapenningen. Bonusen generades när den förälder som tagit ut minst föräldrapenningdagar tog ut fler än de 60 dagar som då var reserverade för respektive förälder. För varje ytterligare dag den föräldern tog ut ökade bonusen med 100 kronor. Bonusen betalades ut till den förälder som tagit ut flest dagar. Vid ett helt jämställt uttag var den maximala skattefria ersättningen 13 500 kronor.

Tidigare effekter av ekonomiska incitament i den svenska föräldraförsäkringen

Både Försäkringskassan och ISF har utvärderat den tidiga versionen av bonusen och fann att bonusen inte hade någon signifikant effekt på varken mammor eller pappors uttag av föräldrapenning under barnets två första levnadsår (Försäkringskassan 2010, ISF 2012). Resultaten gäller alla grupper av föräldrar som studeras, det finns inga signifikanta skillnader mellan föräldrar med olika inkomstnivå, utbildningsnivå eller mellan inrikes och utrikes födda föräldrar. Studierna visar även att bara omkring två tredjedelar av de föräldrar som var berättigade till bonusen ansökte om den. Resultaten kan bero på att ekonomiska incitament inte är så viktiga för föräldrarnas beslut, jämfört med till exempel normer kring könsroller, och att bonusen därför inte påverkade deras fördelning (Försäkringskassan 2013). Det kan även vara så att bonusen, åtminstone till en början, var svår att förstå. Dessa studier avser den period då bonusen betalades ut retroaktivt, som en skattelättnad, vilket innebär att det fanns en stor eftersläpning av utbetalningen i relation till föräldrapenninguttaget. Kopplingen mellan uttaget och bonusen kan därför ha varit otydlig för vissa.

I en studie av Rosenqvist (2022), som undersöker bonusens effekter på uttagets fördelning *inom föräldrar*, konstateras att bonusen ledde till en minskad skillnad i uttag mellan föräldern med det högsta uttaget och föräldern med det lägsta uttaget. Även denna studie avser den period då bonusen betalades ut som ett skatteavdrag, alltså innan regelverket förenklades. Bland föräldrar där mamman hade det högsta uttaget av föräldrapenningdagar och pappan ett uttag över 60 dagar visar studien att jämställdhetsbonusen bidrog till att minska skillnaden mellan mammans och pappans uttag. Denna grupp utgör nästan hälften av alla föräldrar, och skillnaden mellan mammans och pappans uttag beräknas minska med i genomsnitt 4 dagar.

Samtidigt påverkades inte den genomsnittliga skillnaden mellan mammans och pappans uttag. Enligt studien förklaras resultaten av att mamman inte alltid har det högsta uttaget. En liten grupp mammor gavs alltså incitament att öka sitt uttag, samtidigt som en liten grupp pappor fick incitament att minska sitt uttag, vilket de också tydligt gjorde. Därför kommer skattade effekter på mammans uttag,

pappans uttag och skillnaden mellan mammans och pappans uttag fånga upp nettoeffekten av två motverkande krafter och därmed underskatta bonusens effekter. Nettoeffekten på mammor och pappors genomsnittliga uttag blir därför nära noll. Sammantaget visar dock resultaten att föräldrar faktiskt reagerade på de ekonomiska incitamentet bonusen skapade. Rosenqvist menar att effekten är relativt liten, men att ekonomiska incitament, om de är rätt utformade, har potential att påverka föräldrars fördelning av föräldrapenninguttaget.

Vissa andra länder har också infört olika varianter av bonussystem för föräldrar som delar föräldrapenninguttaget mer lika (Earle m.fl. 2022). I Österrike finns sedan 2017 en så kallad "partnership bonus" som ger extra ersättning vid ett mer jämställt uttag, liknande den bonus som tidigare fanns i Sverige.²⁴ Även i Sydkorea finns liknande incitament, ersättningen blir högre under de tre första månader som den andra föräldern tar ut föräldrapenning (Leave Network, Korea).

I flera andra länder är bonusen istället konstruerad som utökad rätt till ledighet. Mellan 2003 och 2013 hade Finland ett system som gav pappor rätt till mellan två och fyra extra veckor med föräldrapenning om han tog minst två veckor av föräldrarnas gemensamma ledighet. Bonusen i form av utökad ledighetsrätt ersattes med att dagar reserverades för respektive förälder (Leave Network, Finland). I Tyskland, Italien och Kroatien utökas den gemensamma ledighetsrätten om båda föräldrarna använder ett visst antal dagar med föräldrapenning. I Kanada, Japan och Portugal är det tillräckligt att båda föräldrarna använder någon föräldrapenning för att den totala ledigheten ska utökas (det finns inget minimikrav på en viss fördelning eller ett visst antal dagar). I Rumänien är bonusen konstruerad som att det totala antalet månader med ledighet minskar från 24 till 22 om den förälder som inte gjorde det ursprungliga anspråket på ersättning tar ut mindre två månaders ledighet (Earle m.fl. 2022, se även respektive lands information på leavenetwork.org). Eftersom dessa länders regelverk kring föräldraledighet och föräldrapenning skiljer sig mycket från Sveriges är det svårt att veta hur motsvarande modeller för bonus skulle fungera i Sverige, men det skulle kunna vara så att föräldrar värderar en bonus i form av utökad ledighetsrätt på ett annat sätt än ökad ekonomisk ersättning.

Utöver jämställdhetsbonusen finns andra typer av ekonomiska incitament till ett mer jämställt uttag. Till exempel kan en höjd ersättningsnivå eller att höja den högsta inkomstnivå som ersätts i föräldraförsäkringen bidra till ett ökat uttag bland föräldrar med högre

²⁴ Mauerer (2023) visar att få föräldrar i Österrike kvalificerar sig för bonusen, vid införandeåret betalades bonusen ut till 1,5 procent av alla föräldrar som använde inkomstrelaterad föräldrapenning och andelen har inte ökat nämnvärt sedan dess.

inkomster. Eftersom män i genomsnitt har högre inkomster än kvinnor och fler män har inkomster över den högsta inkomst som ersätts av försäkringen kan man förvänta sig att en sådan regeländring framför allt påverkar pappor. År 2006 höjdes inkomsttaket i föräldrapenningen från 7,5 till 10 prisbasbelopp och ersättningen för lägstanivå-dagar höjdes från 60 till 180 kronor per dag. Ett av motiven till att höja inkomsttaket var att öka uttaget av föräldrapenning hos män med höga inkomster (Prop 2005/06:142). Det finns inga studier som följt upp effekterna av höjningen, det är därför oklart hur stor betydelse den har haft. I och med att de flesta föräldrar idag omfattas av kollektivavtalade ersättningar som kompenserar för förlorad inkomst även över den högsta inkomstnivå som ersätts i föräldraförsäkringen är det inte självklart att förändringar i inkomsttaket skulle ha någon större betydelse för hur föräldrarna använder föräldrapenningen.

Den höjda ersättningen för lägstanivå-dagar har följts upp av Rosenqvist och Selin (2023). De finner att när ersättningen ökade från 60 till 180 kronor per dag 2006 ökade antalet uttagna lägstanivå-dagar med i genomsnitt 18 procent, från 60 till 71 dagar innan barnets åttaårsdag. Procentuellt sett var ökningen ungefär lika stor för kvinnor och män, höjningen bidrog alltså inte till ett mer jämställt uttag.²⁵ Studien visar även att uttaget av lägstanivå-dagarna till viss del styrs av parets uttagshistorik. De som hade äldre barn, och tidigare fått en lägre ersättningsnivå för lägstanivå-dagar, tog efter höjningen ut färre lägstanivå-dagar för yngre syskon jämfört med dem som fick sitt första barn efter höjningen.

Studier visar också att ekonomiska incitament har betydelse för föräldrar med lägre inkomster. Efter att grundnivån i föräldrapenningen höjdes från 60 till 120 kronor per dag 2002 ökade mammors genomsnittliga uttag av dagar på grundnivå under barnets två första levnadsår. Ökningen i föräldrapenninguttag hade ingen motsvarighet bland kvinnor med ersättning på sjukpenningnivå, där uttaget fortsatte sjunka under motsvarande period. Att kvinnor med en svag ställning på arbetsmarknaden ökade uttaget av föräldrapenningdagar, medan kvinnor med en starkare ställning på arbetsmarknaden minskade sitt uttag, ledde till att skillnaderna mellan olika grupper av kvinnor ökade. Bland papporna fanns ingen ökning till följd av den höjda ersättningen, höjningen bidrog alltså inte till ett mer jämställt uttag (ISF (2016), ISF (2019)).

En studie av Moberg (2019) har visat att den särskilda beräkningsgrund som gör att kvinnor som får sitt andra barn inom 2,5 år efter det första ofta får högre föräldrapenning än dem som får sitt andra barn senare (den så kallade "snabbhetspremien"), har

²⁵ Det huvudsakliga syftet med höjningen var att förstärka i första hand kvinnornas ekonomi vid föräldraledighet, men den ansågs även kunna vara ett incitament för män att ta ut fler föräldrapenningdagar (Prop 2005/06:142).

betydelse för kvinnors uttag av föräldrapenning. Studien visar att uttaget av föräldrapenning påverkas av nivån på ersättningen, kvinnor som fick i genomsnitt fem kronor högre föräldrapenning per dag tog ut i genomsnitt 2,6 fler föräldrapenningdagar. Omräknat i procent innebär resultatet att en procent högre föräldrapenning leder till en procent högre uttag, vilket tolkas som att kvinnors uttag av föräldrapenning i stor utsträckning påverkas av nivån i föräldrapenningen. Samtidigt minskade män sitt uttag med i genomsnitt två dagar, trots att deras föräldrapenning var oförändrad. Snabbhetspremien leder alltså till ett mindre jämställt uttag av betald föräldraledighet.²⁶

Sammantaget kan man utifrån dessa studier konstatera att ekonomiska incitament har betydelse för föräldrars uttag av föräldrapenning på så sätt att en högre ersättning leder till ett högre uttag. Det är dock inte självklart att en högre ersättning påverkar fördelningen mellan kvinnor och män, eller fördelningen inom föräldrapar. Att ge föräldrar som delar mer lika en ekonomisk bonus verkar enligt Rosenqvist (2022, se ovan) däremot ha fungerat tidigare och skulle, beroende på hur den konstrueras och hur stor bonusen blir, kunna bidra till ett mer jämställt uttag även i framtiden.

Möjliga förändringar av ekonomiska incitament

Att ge föräldrar som delar (mer) lika på dagarna med föräldrapenning en ekonomisk bonus skulle kunna vara ett sätt att uppnå ett mer jämställt uttag av föräldrapenningdagar. Det är inte självklart hur en sådan bonus skulle konstrueras och hur stor bonusen skulle vara. Rimliga utgångspunkter är däremot att:

- En bonus ska vara lätt att förstå och betalas ut så nära föräldrapenning-uttaget som möjligt.
- Bonus gäller enbart för andra dagar än de som är reserverade för respektive förälder.
- Bonusen betalas ut med hälften var till respektive förälder.

Nivån på bonusen bör ha betydelse på så sätt att en hög nivå skulle vara mer effektiv, men samtidigt också dyrare (både genom att fler föräldrar skulle planera sitt uttag så att de blir berättigade till bonus och genom att varje dag med bonus skulle innebära en högre kostnad för staten). Den bonus som fanns under åren 2008–2017 var 100 kr per dag. Om en bonus skulle införas skulle beslutsfattare behöva göra en avvägning mellan utgifter och förväntad effekt.

²⁶ Debiasi m.fl (2024) visar att den särskilda beräkningsgrunden lett till kortare tid mellan barnafödslar, vilket kan ha negativa hälsokonsekvenser för mamman och barnet. Bland annat ökade antalet för tidigt födda barn och antalet barn med låg födelsevikt vid införandet av den särskilda beräkningsgrunden.

En bonus som konstrueras så att den ger lika mycket pengar oavsett inkomstnivå/SGI betyder troligen mer för personer med lägre inkomster än för personer med högre inkomster. Föräldrapar med lägre inkomster har i genomsnitt ett mindre jämställt uttag av föräldrapenning än andra föräldrar. Därför skulle antagligen en bonus som ger samma ersättning till alla vara mer effektiv för att påverka beteendet i denna grupp, jämfört med en bonus som är relaterad till inkomst- eller ersättningsnivå.

En jämställdhetsbonus påverkar inte flexibiliteten i hur försäkringen kan användas, men ger ändå föräldrar ekonomiska incitament till ett visst beteende. Med rätt konstruktion bör det också vara relativt lätt för föräldrar att förstå att ett visst beteende leder till en extra ersättning.

Om bonusen används av många föräldrar innebär det högre kostnader för staten. Tanken med en bonus är att genom ett ekonomiskt incitament uppmuntra föräldrar att dela mer lika på dagarna med föräldrapenning, men en (stor) del av pengarna skulle gå till föräldrar som skulle delat på föräldrapenningdagarna på samma sätt även utan en bonus. Förutsatt att en jämställdhetsbonus enbart lämnas till par med två vårdnadshavare medför den också en orättvisa för föräldrar med ensam vårdnad.

På samma sätt som när det gäller att förändra antalet reserverade dagar skulle föräldrar vid ett införande av en jämställdhetsbonus kunna använda flexibiliteten i försäkringen för att öka eller minska sitt användande av obetald föräldraledighet. Det är möjligt att en jämställdhetsbonus skulle leda till att män omvandlar dagar med obetald ledighet till dagar med ersättning (som kan ge rätt till jämställdhetsbonus) och att kvinnor omvandlar dagar med ersättning till ledighet utan ersättning. I sådana fall har en bonus effekt på uttaget av dagar med föräldrapenning, snarare än föräldrarnas tid med barnet och frånvaro från arbetet.

Flera studier och utredningar har lyft att den tidigare jämställdhetsbonusen i den svenska föräldraförsäkringen var svår för föräldrar att förstå, vilket gjorde att den inte användes fullt ut. Det är alltså viktigt att en bonus har en så enkel konstruktion som möjligt, eftersom den annars blir svår att använda.

Förändrade åldersgränser och rätt till föräldraledighet utan föräldrapenning

Föräldraförsäkringens och föräldraledighetslagens konstruktion påverkar förutsättningarna för ett jämställt uttag genom de olika tidsgränser för uttag och regler för skydd av SGI som finns inbyggt i de olika delarna. Samtidigt gör nuvarande flexibilitet i föräldraförsäkringen, där det (främst under barnets första levnadsår) finns goda möjligheter att vara föräldraledig utan ersättning, att även

om ett större antal föräldrapenningdagar skulle reserveras till respektive förälder kan de föräldrar som har ekonomisk möjlighet välja att kompensera för detta genom ökat eller minskat användande av obetald ledighet. Det innebär att tiden hemma med barnet kan vara oförändrad, men med en annan fördelning av betald och obetald ledighet. Dessutom innebär nuvarande regelverk att den som är föräldraledig med ett barn som fyllt 1 år och inte tar ut minst fem föräldrapenningdagar per vecka förlorar sitt SGI-skydd, vilket kan få stora konsekvenser.

Även i de andra nordiska länderna finns möjlighet för föräldrar att förlänga föräldraledigheten, antingen genom obetald ledighet eller med vårdnadsbidrag. Samtliga länder ger viss rätt att vara hemma utan ersättning, även om längden på den obetalda ledigheten varierar. I alla länder utom Sverige finns möjlighet att vara hemma med lägre ersättning i form av vårdnadsbidrag. I Finland kan föräldrar få vårdnadsbidrag till barnet är 3 år, och i Norge till barnet är 19 månader. I Danmark och på Island avgör varje kommun om de vill erbjuda vårdnadsbidrag (Försäkringskassan 2024a).

Det har i flera sammanhang konstaterats att för att förändra ledighetsmönstren är det nödvändigt att ta hänsyn både till den betalda och den obetalda ledigheten (se till exempel SOU 2017:101 och ISF (2023)). Det är även tydligt i genomgången av statistiken ovan att den obetalda ledigheten utgör en viktig del av föräldrars ledighetsmönster (se Tabell 5), och att möjligheten till obetald ledighet till viss del kan ta ut effekten av att minska möjligheten att avstå dagar med föräldrapenning (reserverade dagar).

Det finns en rad olika tidsgränser för hur föräldraförsäkringen kan användas. De mest centrala är:

- Förälderns SGI är skyddad fram till barnets 1-årsdag.
- Rätt till föräldraledighet utan föräldrapenninguttag under barnets 18 första månader.
- Möjlighet att spara som mest 96 föräldrapenningdagar efter barnets 4-årsdag.

Tidsgränserna spelar stor roll för hur föräldrar väljer att använda föräldrapenningen. De innebär också att det är olika villkor för föräldrar som är föräldralediga innan och efter att barnet fyllt 1 år. Det så kallade 240-dagarsvillkoret, som säger att föräldern behöver ha varit försäkrad för sjukpenning och haft rätt till sjukpenning under minst 240 dagar i följd innan hen börjar ta ut föräldrapenning för att ha rätt till föräldrapenning över grundnivån, har också betydelse för uttaget.

Den förälder som är föräldraledig under barnets första år, och har ekonomisk möjlighet, kan vara hemma utan att ta ut

föräldrapenningdagar eller enbart ta ett mindre antal dagar per vecka och fortsatt ha sin SGI skyddad. Det innebär stor flexibilitet för de föräldrar som har råd att spara föräldrapenningdagar till senare i barnets liv. Föräldrar som tar ut få, eller inga, dagar med föräldrapenning under barnets första år får dock en låg inkomst under denna period. Den förälder som är föräldraledig efter att barnet fyllt 1 år behöver ta ut minst fem föräldrapenningdagar per vecka för att skydda sin SGI. Villkoren för den förälder som är ledig under barnets första levnadsår skiljer sig alltså markant från den förälder som är ledig senare. Eftersom det framför allt är kvinnor som använder föräldrapenning under barnets första levnadsår innebär det i praktiken att villkoren ofta skiljer sig mellan kvinnor och män.

En majoritet av föräldrarna anpassar sitt uttag för att skydda sin SGI efter att barnet fyllt 1 år. Två av tre föräldrapar tar ut minst fem föräldrapenningdagar per vecka efter barnets 1-årsdag (se Bilaga 2, Tabell 10).

Det finns även en stor flexibilitet avseende när i barnets liv föräldrar kan använda föräldrapenning. 80 procent av dagarna ska tas ut innan barnet fyller 4 år, men därefter finns möjlighet att använda resterande dagar till barnet fyller 12 år eller slutar femte klass. Begränsningsregeln vid 4 år har stor påverkan på föräldrars uttag under framför allt barnets tredje och fjärde levnadsår, men begränsad betydelse för uttaget under barnets första levnadsår (Försäkringskassan 2022a). Att ytterligare sänka åldersgränsen för när delar av uttaget behöver ske, eller att på andra sätt förändra i tidsgränserna i försäkringen, skulle kunna ha stor betydelse för föräldrars uttagsmönster.

Möjliga förändringar i rätten till obetald ledighet

Att begränsa rätten att vara obetalt ledig skulle kunna ha stor påverkan på föräldrars uttag av föräldrapenning, och på hur ledigheten fördelas mellan mamman och pappan. Ett sätt att göra detta är att koppla rätten att vara föräldraledig till uttag av föräldrapenning, även innan barnet är 18 månader. Om rätten till föräldraledighet gällde enbart den som tar ut sju föräldrapenningdagar per vecka (vilket är vad som krävs för att få full ersättning) skulle dagarna med föräldrapenning på sjukpenningnivå räcka till ungefär 13 månaders föräldraledighet. Till detta kommer ytterligare cirka 3 månader med så kallade lägstanivå-dagar. Om rätten istället gällde den som tar ut minst fem föräldrapenningdagar per vecka (vilket idag krävs för att skydda sin SGI efter barnets 1-årsdag) skulle dagarna på sjukpenningnivå räcka till ungefär 18 månaders föräldraledighet. Till detta kommer lägstanivå-dagarna som (om man använder fem dagar per vecka) ger möjlighet till ytterligare drygt 4 månaders ledighet.

Att på detta sätt begränsa möjligheten att vara obetald föräldraledig skulle kunna minska skillnaderna i total föräldraledighet mellan kvinnor och män, då kvinnor inte längre på samma sätt skulle kunna kompensera för de dagar som är reserverade för mannen genom att själva använda obetald ledighet. Detta skulle då leda till en kortare ledighet för kvinnor, och en mer jämställd föräldraledighet. Samtidigt finns starka normer kring föräldraledighetens fördelning och längd. Om den 1-årsnorm som tidigare till viss del styr kvinnors föräldraledighet är fortsatt stark finns fortfarande möjlighet att kvinnor är hemma under barnets första levnadsår. Det skulle då kunna resultera i att många män enbart använder sina reserverade dagar och avstår resten av sina dagar till kvinnan. Om antalet reserverade dagar inte förändras kan den förälder som är hemma längst fortsatt använda 300 föräldrapenningdagar på sjukpenningnivå, vilket motsvarar ungefär 14 månader (exemplet bygger på att rätten till ledighet gäller den som använder fem föräldrapenningdagar per vecka). Skillnaden mot nuvarande system skulle då framför allt vara att både kvinnor och män använder mindre obetald ledighet och därför har färre sparade föräldrapenningdagar när barnet börjar förskolan eller att man väljer en tidigare förskolestart.

Om möjligheten att vara föräldraledig var kopplad till uttag av föräldrapenning även under barnets första 18 månader skulle villkoren också bli mer lika för föräldrar med olika ekonomiska förutsättningar – den flexibilitet som finns idag kan bara användas av de föräldrar som har ekonomisk möjlighet att ta ut obetald ledighet. Villkoren skulle också bli mer lika mellan den förälder som är ledig tidigt i barnets liv (före 1-årsdagen) och senare. Dessutom skulle regelverket kunna förenklas, och vissa av de gränser som idag finns vid 12 månader, 18 månader och 4 år skulle få mindre betydelse.²⁷ Om rätten att vara föräldraledig skulle kopplas till ett uttag av minst fem föräldrapenningdagar per vecka skulle den situation som kan uppstå idag, att föräldrar är föräldralediga efter att barnet fyllt 1 år och tar ut mindre än fem föräldrapenningdagar per vecka och därmed förlorar sitt SGI-skydd, inte längre kunna inträffa.

Att begränsa rätten till obetald föräldraledighet skulle innebära en minskad flexibilitet i hur föräldrar kan använda sig av försäkringen. Möjligheterna för föräldrar som önskar en längre föräldraledighet samt möjligheten att spara föräldrapenningdagar till senare i barnets liv skulle minska. Det skulle innebära en stor skillnad mot idag, eftersom många föräldrar använder mycket obetald ledighet (se Tabell 5 ovan). I enskilda fall skulle det också kunna innebära svåra situationer, exempelvis om en förälder varken använder eller vill

²⁷ Åldersgränserna behöver finnas kvar och anpassas för att reglera uttaget för föräldrar som av olika skäl helt eller delvis avstår från att använda föräldrapenning under de första åren av barnets liv, till exempel personer som arbetar deltid eller helt står utanför arbetsmarknaden.

avstå sina dagar med föräldrapenning och den andra föräldern efter att ha använt alla sina dagar då inte har rätt att vara föräldraledig.

Möjliga förändringar av åldersgränser för uttag av föräldrapenning

Att sänka gränsen för när huvuddelen av dagarna med föräldrapenning (inklusive reserverade dagar) ska tas ut från 4 år, till 2 eller 3 år, skulle koncentrera uttaget till början av barnets liv, vilket är ett av föräldrapenningens huvudsakliga syften (Prop 2013/14:4). Det skulle också kunna leda till att fler män tar mer egen föräldraledighet tidigt i barnets liv, vilket kan stärka deras roll som förälder.

För barn födda år 2014 har 36 procent, det vill säga mer än en tredjedel, av de dagar med föräldrapenning som män använt tagits ut efter barnets 2-årsdag. Det är möjligt att männens andel av föräldrapenningdagarna skulle minska om möjligheten att använda dagar senare i barnets liv begränsades. När begränsningsregeln vid 4 år infördes blev dock uttaget något mer jämställt under barnets fyra första levnadsår eftersom männens uttag ökade något mer än kvinnornas (ISF 2020a, Försäkringskassan 2022a). En sänkning av åldersgränsen från 4 till 2 eller 3 år skulle gå att kombinera med flera av de andra förändringar som diskuteras i rapporten.

Även de tidsgränser som styr möjligheten att använda dubbeldagar kan ha betydelse för hur föräldrar använder föräldrapenningen. När dubbeldagarna infördes var det framför allt för att möta föräldrars behov av att vara hemma tillsammans under den första tiden i barnets liv. Att föräldrar använder dubbeldagar i samband med barnets födelse har visat sig vara positivt för kvinnans hälsa (Persson och Rossin-Slater 2024), och i vissa fall verkar dubbeldagar kunna fungera som mäns ingång i föräldraledighet (ISF 2018b). De föräldrar som tagit ut dubbeldagar delar även mer lika på föräldrapenningdagarna än föräldrar som inte använt dubbeldagar. Det betyder inte att det är dubbeldagarna som är anledningen till att föräldrarna delar jämställt, men det tyder på att många föräldrar som delar jämställt också använder sig av möjligheten att vara hemma tillsammans (Försäkringskassan 2022b).

Sammantaget kan man förvänta sig att en begränsning av hur och när föräldrapenningdagarna ska användas skulle ha betydelse för hur föräldrar fördelar dagarna mellan sig. Samtidigt skulle det innebära en mindre flexibel försäkring och minskad valfrihet för föräldrarna. Det är också tydligt att åldersgränserna har betydelse, och att föräldrar i stor utsträckning anpassar sitt uttag för att föräldrapenningdagar inte ska gå förlorade.

Tabell 9 Översikt av möjliga förändringar för att uppnå ett mer jämställt uttag av föräldrapenning och användande av föräldraledighet, samt möjliga effekter på jämställdhet och jämlikhet

Förändring	Möjlig effekt på jämställdhet	Möjlig effekt på jämlikhet	Övriga konsekvenser
Fler reserverade dagar			
En fjärde reserverad månad	Viss positiv effekt på jämställt uttag av föräldrapenning. Om kvinnor istället använder mer obetald ledighet är det osäkert om användandet av föräldraledighet blir mer jämställt.	Familjer med sämre ekonomiska resurser har mindre möjlighet att kompensera fler reserverade dagar med obetald ledighet.	Viss minskad flexibilitet i hur föräldrar kan använda föräldrapenningdagarna.
En tredelad försäkring	Viss positiv effekt på jämställt uttag av föräldrapenning. Om kvinnor istället använder mer obetald ledighet är det osäkert om användandet av föräldraledighet blir mer jämställt.	Familjer med sämre ekonomiska resurser har mindre möjlighet att kompensera fler reserverade dagar med obetald ledighet.	Viss minskad flexibilitet i hur föräldrar kan använda föräldrapenningdagarna.
Ta bort rätten att avstå dagar till den andra föräldern	Betydande positiv effekt på jämställt uttag av föräldrapenning. Om kvinnor istället använder mer obetald ledighet är det osäkert hur mycket användandet av föräldraledighet förändras.	Familjer med sämre ekonomiska resurser har mindre möjlighet att kompensera fler reserverade dagar med obetald ledighet.	Tydligt minskad flexibilitet i hur föräldrar kan använda föräldrapenningdagarna.
Ekonomiska incitament			
Jämställdhetsbonus	Viss positiv effekt på uttag av föräldrapenning. En större bonus medför troligen en större effekt. Om kvinnor istället använder mer obetald ledighet är det osäkert om användandet av föräldraledighet blir mer jämställt.	En bonus som är lika för alla (ett fast belopp per dag) bör betyda mer för hushåll med lägre inkomster.	En bonus som konstrueras så att många väljer att använda den skulle innebära stora utgifter för staten. Bonus kommer betalas ut även till par som skulle delat jämställt även i frånvaro av bonus.
Förändrade åldersgränser och rätt till obetald ledighet			
Koppla rätt till föräldraledighet till uttag av föräldrapenning under barnets första 18 månader	Osäker effekt på uttag av föräldrapenning och föräldraledighet. Reserverade månader kan med denna förändring förväntas få större effekt eftersom det inte längre är möjligt att kompensera fler/färre föräldrapenningdagar med fler/färre lediga dagar utan ersättning.	Förutsättningarna att vara föräldraledig blir mer lika för föräldrar med olika ekonomiska förutsättningar	Tydligt minskad flexibilitet i hur föräldrar kan använda föräldraledighet. För de som idag använder mycket obetald ledighet innebär detta högre ersättning under föräldraledigheten. Mindre möjlighet att spara föräldrapenningdagar till senare i barnets liv.
Huvuddelen av föräldrapenningdagarna (inkl. reserverade dagar) ska användas innan 2 eller 3 års ålder	Förändringen syftar till att föräldraledigheten ska koncentreras till barnets 2–3 första år. Troligt att fler pappor tar mer föräldraledighet tidigt i barnets liv.		Stärker det huvudsakliga syftet med föräldrapenning.

Att kombinera flera förändringar för att nå ett mer jämställt användande av föräldraledighet

Tidigare i detta kapitel presenteras möjliga förändringar av föräldraförsäkringen, som skulle kunna leda till ett mer jämställt användande av föräldrapenning och föräldraledighet. De förändringar som diskuteras här fungerar på olika sätt – vissa av dem gäller enbart förändringar i regelverket för föräldrapenning medan andra gäller exempelvis rätt till föräldraledighet utan uttag av föräldrapenning. I vissa fall vore det möjligt att kombinera flera av de föreslagna förändringarna. Vilka kombinationer av förändringar som kan vara aktuella beror på vilka politiska mål som ska vara i fokus för föräldraförsäkringen, exempelvis om målet ska vara att män ska vara mer involverade i omvårdnaden av barnet eller att kvinnor återvänder till arbete snabbare efter att barnet fötts.

Fler reserverade dagar i kombination med att rätten till föräldraledighet kopplas till uttag av föräldrapenning

Att reservera fler föräldrapenningdagar (i denna rapport diskuteras en fjärde reserverad månad, en tredelning av försäkringen eller att helt ta bort möjligheten att avstå dagar till barnets andra förälder) är ett sätt att uppnå ett mer jämställt uttag av föräldrapenning. Samtidigt finns en möjlighet att föräldrar kompenserar för införandet av fler reserverade dagar genom att den förälder vars uttag av föräldrapenning begränsas av fler reserverade dagar (vanligen kvinnan) fortfarande är ledig en lika lång period men då med mer obetald ledighet. Om fler reserverade dagar kombineras med att rätten till att vara föräldraledig utan att ta ut föräldrapenning begränsas innebär det att möjligheten för föräldrar att använda obetald ledighet för att kompensera vid ett eventuellt införande av fler reserverade dagar minskar. Det skulle antagligen framför allt ha betydelse i föräldrapar där mannen trots ytterligare reserverade dagar tar ut få eller inga dagar med föräldrapenning.

Det är svårt att förutse vilken effekt det skulle ha att både reservera fler dagar och koppla rätten till föräldraledighet till uttag av föräldrapenning. Det beror på hur många ytterligare dagar som skulle reserveras, och om rätten till föräldraledighet skulle bygga på att föräldern tog ut sju föräldrapenningdagar per vecka (vilket krävs för att få full ersättning) eller om det byggde på ett uttag av fem dagar per vecka (vilket idag krävs för att skydda sin SGI efter barnets 1-årsdag).

Att koppla rätten till föräldraledighet till uttag av föräldrapenning även under de första 18 månaderna minskar eller tar bort möjligheten för föräldrar att använda obetald ledighet. Beroende på hur många föräldrapenningdagar som är reserverade för varje förälder kan det få olika effekt. Ju fler dagar som reserveras, desto större blir behovet av att båda föräldrarna använder sina dagar för att föräldraledigheten

ska räcka till barnet börjar på förskola. Att reservera fler dagar samtidigt som rätten till föräldraledighet kopplas till uttag av föräldrapenning bör kunna få effekten att fler kvinnor kommer tillbaka fortare i arbete efter att barnet fötts. Om det är ett större antal dagar som reserveras bör det också medföra att fler män har en längre föräldraledighet. Samtidigt innebär denna typ av förändring att flexibiliteten i hur föräldraförsäkringen kan användas skulle minska. En annan trolig effekt är att föräldrar skulle ha färre sparade föräldrapenningdagar, som kan användas senare i barnets liv.

Möjlig effekt av fler reserverade dagar i kombination med att rätten till föräldraledighet kopplas till uttag av föräldrapenning även under barnets första 18 månader:

Exempel 1: En fjärde reserverad månad + rätten till föräldraledighet kopplas till uttag av fem föräldrapenningdagar per vecka.

I detta exempel skulle 120 (av totalt 390) dagar på sjukpenningnivå reserveras för vardera föräldern. Det innebär att det maximala uttaget för en förälder är 270 dagar på sjukpenningnivå, samt 90 lägstanivå-dagar (som inte skulle reserveras). Vid ett uttag om fem dagar per vecka räcker 270 dagar i ca 12,5 månader. Till det kommer 90 lägstanivå-dagar som vid ett uttag om fem dagar per vecka skulle räcka i drygt fyra månader. I de fall en förälder använder alla dagar utom de reserverade dagarna finns möjlighet att vara föräldraledig drygt ett år med ersättning på sjukpenningnivå, och ytterligare drygt fyra månader med lägstanivå-dagar.

Exempel 2: Ta bort rätten att avstå dagar till barnets andra förälder + rätten till föräldraledighet kopplas till uttag av fem föräldrapenningdagar per vecka.

I detta exempel skulle 195 (av totalt 390) dagar på sjukpenningnivå och 45 (av totalt 90) dagar på lägstanivå reserveras för vardera föräldern. Vid ett uttag om fem dagar per vecka räcker 195 dagar i ungefär 9 månader. Till det kommer 45 lägstanivå-dagar som vid ett uttag om fem dagar per vecka räcker ungefär 2 månader. I de fall en förälder använder alla de dagar hen har tillgång till finns möjlighet att vara föräldraledig ungefär 9 månader med ersättning på sjukpenningnivå och ytterligare två månader med lägstanivå-dagar.

Fler reserverade dagar kombineras med sänkt gräns för när huvuddelen av dagarna ska tas ut

Det är också möjligt att kombinera fler reserverade dagar med att åldersgränsen för när huvuddelen av dagarna (inklusive de reserverade dagarna) ska tas ut sänks till 2 eller 3 år. Det ger en möjlighet att både påverka i riktning mot att män ska ta en större del av föräldrapenningdagarna, samt att huvuddelen av dagarna ska tas ut tidigt i barnets liv. Idag tar män ut en relativt stor del av sina dagar med föräldrapenning efter barnets 2-årsdag (se Tabell 8). Förutsatt att de reserverade dagarna ska tas ut under barnets två eller tre

första levnadsår skulle både kvinnor och män uppmuntras till att använda sina reserverade dagar under barnets första år.

Möjlig effekt av fler reserverade dagar i kombination med att gränsen för när huvuddelen av dagarna ska tas ut sänks till 2 eller 3 år:

Exempel: en fjärde reserverad månad + åldersgränsen för när huvuddelen av dagarna (inkl. reserverade dagar) ska tas ut sänks till 2 år.

I detta exempel skulle 120 (av totalt 390) dagar på sjukpenningnivå reserveras för vardera föräldern. Huvuddelen av dagarna, och samtliga reserverade dagar, skulle enbart kunna användas under barnets 2 första år. För att föräldrarna ska använda alla sina dagar krävs att båda tar ut minst 120 dagar, plus tillsammans ytterligare 144 dagar, under barnets 2 första år. Högst 96 dagar får sparas efter att barnet fyllt 2 år.

Fler reserverade dagar kombineras med en jämställdhetsbonus

Även en jämställdhetsbonus skulle gå att kombinera med införandet av fler reserverade dagar. En jämställdhetsbonus skulle kunna fungera på samma sätt om det är fyra månader, eller en tredjedel, av föräldrapenningdagarna som är reserverade till respektive förälder som med dagens tre månader. Förutsatt att reserverade dagar inte är bonusgrundande innebär fler reserverade dagar att det finns färre dagar kvar som kan berättiga till en jämställdhetsbonus. Om möjligheten att avstå föräldrapenningdagar till den andra föräldern helt skulle tas bort blir den typ av jämställdhetsbonus som diskuteras här överflödig.

Diskussion

Den svenska föräldraförsäkringen infördes 1974, och har 2024 alltså funnits i 50 år. Försäkringen var den första i världen som gjorde det möjligt för både mammor och pappor att vara lediga från arbetet för att ta hand om sina barn. Ända sedan införandet har det funnits en politisk diskussion om hur man kan få pappor att ta ut en större del av föräldraledigheten. Under de 50 år försäkringen funnits har pappors andel av de uttagna dagarna med föräldrapenning ökat från mindre än 1 procent till 31 procent (SCB 2024b). Flera politiska reformer med syfte att öka pappors uttag har bidragit till den här utvecklingen. Mammor tar dock fortfarande en stor del av dagarna, och en ännu större andel om man även räknar med obetalda dagar utan föräldrapenning.

Hur föräldrar använder föräldrapenning och föräldraledighet har långsiktiga effekter för både individen och familjen. Kvinnor som använder en stor del av föräldrapenningdagarna har lägre inkomster och tar ett större ansvar för det obetalda hem- och omsorgsarbetet senare, vilket påverkar deras livsinkomster och inte minst framtida pension. Två delmål för regeringens jämställdhetspolitik är ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män och en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. En mer jämställd fördelning av föräldraledigheten är ett sätt att bidra till att dessa delmål uppfylls. Regeringen anger även som mål för den ekonomiska familjepolitiken att den ska bidra till ett jämställt föräldraskap (Prop. 2024/25:1). I budgetpropositionen för 2025 konstaterar regeringen att föräldraskapet fortfarande inte är jämställt, bland annat eftersom kvinnor tar ett betydligt större ansvar än män för vård av barn. Regeringen anger också att bara små förändringar i riktning mot ett mer jämställt föräldraskap skett under de senaste åren.

Möjliga vägar mot mer jämställd föräldraledighet

För att i större utsträckning nå det jämställdhetspolitiska målet samt målet om jämställt föräldraskap är regelverket för föräldraledighet av stor betydelse. Tidigare reformer av regelverket har drivit på utvecklingen mot ett mer jämställt uttag av föräldrapenning och föräldraledighet. För att utvecklingen mot ett mer jämställt användande av föräldraledighet ska fortsätta kan det krävas ytterligare reformer av regelverket. De senaste åren har mäns andel av de föräldrapenningdagar som tas ut ökat långsamt eller inte alls. Den totala föräldraledigheten är ännu mindre jämställd än användandet av föräldrapenning. Om regelverket fortsatt ser ut som idag kommer det ta lång tid att nå ett jämställt användande av

föräldraledighet och därmed uppnå ett mer jämställt föräldraskap. Vill man ha en snabbare utveckling mot ett mer jämställt föräldraskap krävs troligen förändringar i regelverket.

I den här rapporten görs ett försök att beskriva och analysera (och där det varit möjligt, beräkna) konsekvenser och effekter av möjliga ändringar i regelverken. Föräldrar har idag stor möjlighet att själva styra sitt uttag av föräldrapenning, och fördela en stor del av dagarna mellan sig som de själva önskar. Detta innebär att normer kring föräldraskap får stor betydelse för ledighetens fördelning. Förändringar av regelverken kan både styra föräldrarna i riktning mot ett mer jämställt uttag och på längre sikt även bidra till förändrade normer och attityder kring både föräldraledighet och föräldraskap i stort.

Det finns olika typer av förändringar som kan påverka hur föräldrar använder föräldraledighet. Tidigare reformer har främst riktat in sig på föräldrars uttag av föräldrapenning, och försökt påverka det genom reserverade föräldrapenningdagar och en jämställdhetsbonus. De reserverade dagarna har haft effekt på uttaget av föräldrapenning, som ökat bland män och minskat bland kvinnor. Samtidigt har familjer med ekonomiska förutsättningar kunnat kompensera kvinnors minskade tillgång till föräldrapenningdagar genom möjligheten till obetald ledighet.

Även om regeringen arbetar mot de jämställdhetspolitiska målen och målet för den ekonomiska familjepolitiken finns det samtidigt andra tänkbara politiska mål, som kan behöva vägas mot varandra vid förändringar i föräldraförsäkringen. Om målet med en förändring i försäkringen främst är att män ska ta mer egen föräldraledighet tidigt i barnets liv skulle en regeländring som innebär fler reserverade dagar kunna påverka i denna riktning. Om målet är att kvinnor återvänder till arbete snabbare efter att barnet fötts kanske det behövs andra typer av regeländringar. Utvärderingar av de två första reserverade månaderna visar att det mer jämställda uttag av föräldrapenning de medförde inte haft någon tydlig effekt på mammors arbetsutbud. Det talar för att det inte räcker med förändringar av antalet reserverade dagar för att få fler kvinnor att komma tillbaka fortare till arbetet. Kanske behövs även förändringar i rätten att vara föräldraledig under barnets första 18 månader.

Tidigare studier om föräldraledighetens betydelse för inkomster, karriärmöjligheter och fördelningen av hemarbetet utgår från föräldrars uttag av föräldrapenning. Det behövs mer kunskap om vad den totala föräldraledigheten har för betydelse för föräldrars inkomster, karriär och fördelning av hemarbetet.

Politiska reformer kan påverka hur kvinnor och män använder föräldrapenning och föräldraledighet. Samtidigt sker alla politiska förändringar i en kontext där även andra faktorer påverkar. Det kan handla om föräldrars olika ekonomiska förutsättningar, betydelsen av

kollektivavtalade ersättningar vid föräldraledighet samt normer kring kvinnor och mäns föräldraroller. Denna kontext kan ha betydelse för vilken effekt politiska reformer får.

Olika förutsättningar att använda föräldraledighet

Reglerna kring betald och obetald ledighet är komplexa. Möjligheten att vara föräldraledig hänger samman både med regelverket för föräldraledighet och föräldrapenning. Den ersättning en förälder får ut påverkas dessutom av skattesystemet, där det bland annat finns flera olika brytpunkter som avgör hur mycket skatt en person ska betala beroende på inkomst. Inkomster från föräldraförsäkringen och föräldralön beskattas dessutom olika. När ett barn föds får föräldrar 480 föräldrapenningdagar, där 96 av dem går att använda ända till barnets 12-årsdag. Det kan tänkas vara svårt för många föräldrar att fatta beslut om hur många dagar som ska användas vid olika perioder i barnets liv samt att förstå vilka konsekvenser dessa beslut kommer att få. Det är inte minst svårt att räkna ut hur olika sätt att fördela föräldraledigheten inom paret påverkar parets ekonomi. Möjligheterna att använda obetald ledighet skiljer sig också beroende på när i barnets liv ledigheten sker och ersättningsnivå, föräldrapenningtillägg och skatteinbetalningar skiljer sig mellan föräldrarna i ett föräldrapar och kan även variera under föräldraledigheten. Kvinnor och män påverkas på olika sätt av de regler som finns kring föräldrapenning och föräldraledighet. Det handlar bland annat om att kvinnor, som i större utsträckning är föräldralediga under barnets första levnadsår, har större möjlighet till obetald föräldraledighet. Ett mer överskådligt regelverk, där reglerna inte ändras vid barnets 1-årsdag, skulle kunna göra det lättare för föräldrar att planera och överblicka konsekvenserna av de val de gör.

Undersökningar av föräldrars kunskap om föräldraförsäkringen visar att den varierar i befolkningen. ISF (2020b) visar att kvinnor i genomsnitt har mer kunskap än män. Dessutom har högutbildade föräldrar i genomsnitt mer kunskap än föräldrar med låg utbildningsnivå och föräldrar födda i Sverige har i genomsnitt mer kunskap än utrikes födda föräldrar. Kvinnor söker också kontakt med Försäkringskassan oftare än män, och tar kontakt tidigare (Flinkfeldt och Höglund 2024). För att kunna fatta välgrundade beslut krävs att det finns information om hur föräldraförsäkringen fungerar och annat (till exempel skatter och föräldralön) som kan påverka ersättningen under föräldraledigheten, som är tillgänglig för alla föräldrar. Alla föräldrar behöver också ta del av informationen. Informationen ska hjälpa föräldrarna att använda sin rätt till ledighet och samtidigt förstå vad deras beslut kring föräldraledighet får för konsekvenser både på kort och lång sikt.

Under de 50 år föräldraförsäkringen har funnits har samhället förändrats. Jämfört med 1974 är det idag fler kvinnor som är sysselsatta samtidigt som allt fler män tar ut föräldraledighet. Om

Ytterligare 50 år kommer samhället ha förändrats i nya riktningar. De senaste åren har flera samhällsutmaningar diskuterats i relation till socialförsäkringssystemen, jämställdhet och jämlikhet. Exempel är en förändrad arbetsmarknad med bland annat ökad förekomst av osäkra anställningar, förändringar i befolkningens sammansättning med historiskt låga nivåer av barnafödande och en ökad andel äldre samt psykisk ohälsa i arbetslivet som i stor utsträckning drabbar kvinnor i familjebildande ålder. De eventuella förändringar som genomförs inom föräldraförsäkringen behöver anpassas efter, men kan också ha en inverkan på, hur samhället kommer se ut om ytterligare 50 år.

Referenser

- Ahlzén, M. T. (2021). Peer Effects and Parental Leave of Fathers. Swedish Institute for Social Research (SOFI), Stockholm University.
- Almqvist, A-L. & Duvander, A. (2014). Changes in gender equality? Swedish fathers' parental leave, division of childcare and housework, *Journal of Family Studies* 20(1): 19–27.
- Alsarve, J., & Boye, K. (2012). Inte bara jämställdhet: Beslutet om föräldraledighet, moderskaps- och faderskapsideal och idéer om barns bästa. *Sociologisk Forskning*, 49(2), 103–128.
- Angelov, N., P. Johansson och E. Lindahl (2013). Kvinnors större föräldraansvar och högre sjukfrånvaro. Rapport 2016:21. Uppsala: Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU)
- Avdic, D., & Karimi, A. (2018). Modern family? Paternity leave and marital stability. *American Economic Journal: Applied Economics*, 10(4), 283-307.
- Billingsley, S., Gonalons-Pons, P., & Duvander, A. Z. (2024). How Family Dynamics Shape Income Inequality Between Families With Young Children: The Case of Sweden, 1995–2018. *Population and Development Review*.
- Boye, K. (2008). Happy hour? Studies on well-being and time spent on paid and unpaid work, Institutet för social forskning, Avhandlingsserie, nr 74, Stockholms universitet
- Brandth, B., & Kvande, E. (2016). Fathers and flexible parental leave. *Work, employment and society*, 30(2), 275-290.
- Bygren, M., och A-Z Duvander (2006). Parent's Workplace Situation and Father's Parental Leave Use. *Journal of Marriage and the Family* 68:363- 372.
- Carlsson, M., & Reshid, A. A. (2022). Co-worker peer effects on parental leave take-up. *The Scandinavian Journal of Economics*, 124(4), 930-957.
- Debiasi, E., Honkaniemi, H., Aradhya, S., Hjern, A., Duvander, A. Z., & Juárez, S. P. (2024). Unintended perinatal health consequences associated with a Swedish family policy. *JAMA pediatrics*, 178(6), 608-615.

Duvander, A. Z., & Johansson, M. (2012). What are the effects of reforms promoting fathers' parental leave use?. *Journal of European Social Policy*, 22(3), 319-330.

Duvander, A.-Z., Halldén, K., Koslowski, A., & Sjögren Lindqvist, G. (2022). Income Loss and Leave Taking: Increased Financial Benefits and Fathers' Parental Leave Use in Sweden. *Journal of Social Policy*, 1–21.

Earle, A., Raub, A., Sprague, A., & Heymann, J. (2023) 'Progress towards gender equality in paid parental leave: an analysis of legislation in 193 countries from 1995–2022', *Community, Work & Family*

Ekberg, J., Eriksson, R., Friebe, G. (2013). Parental Leave – A Policy Evaluation of the Swedish “Daddy-Month” Reform. *Journal of Public Economics* 97:131–143.

Eriksson, R. (2005). Parental leave in Sweden: The effects of the second daddy month. Working paper 9/2005. Stockholm: Institutet för social forskning.

ESO (2015). En familjepolitik för alla? En ESO-rapport om föräldrapenning och jämställdhet. Rapport 2015:5. Stockholm: Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi.

Europeiska unionen (2019). Directive (EU) 2019/1158 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on work-life balance for parents and carers and repealing Council Directive 2010/18/EU

Evertsson, M., Boye, K. & Erman, J. (2018). Fathers on call – A study on the sharing of care work among parents in Sweden. A mixed methods approach. Working paper 27(2015) *Families and Societies*.

Flinkfeldt, M., & Höglund, F. (2024). 'The family administrator': women take most responsibility for information-seeking, planning and administration of parental benefit in Sweden. *Journal of Family Studies*, 1-21.

Försäkringskassan (2010) Jämställdhetsbonusen - en effektutvärdering. Socialförsäkringsrapport 2010:5.

Försäkringskassan (2013) De jämställda föräldrarna. Vad ökar sannolikheten för ett jämställt föräldrapenninguttag? Socialförsäkringsrapport 2013:8. Stockholm: Försäkringskassan.

Försäkringskassan (2014), Kvinnors sjukfrånvaro. En studie av förstagångsföräldrar. Socialförsäkringsrapport 2014:14. Stockholm: Försäkringskassan.

- Försäkringskassan (2015). Jämställdhet och sjukfrånvaro. Förstagångsföräldrar och risken för sjukfrånvaro vid olika jämställdhetssituationer och effekter på sjukfrånvaron av reformer inom föräldraförsäkringen. Socialförsäkringsrapport 2015:3. Stockholm: Försäkringskassan
- Försäkringskassan (2016). Föräldrapenning och yrke. Korta analyser 2016:1. Stockholm: Försäkringskassan.
- Försäkringskassan (2018). Föräldraskap och deras förverkligande. Socialförsäkringsrapport 2018:3. Stockholm: Försäkringskassan
- Försäkringskassan (2019). Jämställd föräldraförsäkring. Utvärdering av de reserverade månaderna i föräldraförsäkringen. Socialförsäkringsrapport 2019:2. Stockholm: Försäkringskassan.
- Försäkringskassan (2020). Vad händer med inkomsten efter att man får barn? Korta analyser 2020:3. Stockholm: Försäkringskassan.
- Försäkringskassan (2022a). Förändrade åldersgränser i föräldrapenningen. Uppföljning av uttagsmönster och försäkringsutgifter. Svar på regeringsuppdrag, dnr FK 2022/002571. Stockholm: Försäkringskassan.
- Försäkringskassan (2022b). Nyttjande av dubbeldagar bland förstagångsföräldrar. Korta analyser 2022:5. Stockholm: Försäkringskassan.
- Försäkringskassan (2024a). Isländska föräldrars föräldrapenninguttag mest jämställt i Norden. Korta analyser 2024:4. Stockholm: Försäkringskassan.
- Försäkringskassan (2024b). Utgiftsprognos för budgetåren 2024–2027, juli 2024, FK 2024/001034.
- Haas, L., & Hwang, C. P. (2008). The impact of taking parental leave on fathers' participation in childcare and relationships with children: Lessons from Sweden. *Community, Work and Family*, 11(1), 85-104.
- Haas, L. och P. Hwang (2019). Policy is not enough – the influence om gendered workplace on fathers' use of parental leave in Sweden. *Work & Family* 22(1):58-76.
- ISF (2012). Ett jämställt uttag? Reformen inom föräldraförsäkringen. Rapport 2012:4. Stockholm: Inspektionen för socialförsäkringen
- ISF (2013). Effekter på jämställdhet av reformer i föräldrapenningen. Rapport 2013:17. Stockholm: Inspektionen för socialförsäkringen.
- ISF (2016). Höjd grundnivå i föräldrapenningen. Rapport 2016:1. Stockholm: Inspektionen för socialförsäkringen.

ISF (2018a). Utvecklingen av kollektivavtalade ersättningar sedan 2000-talets början. Rapport 2018:14. Stockholm: Inspektionen för socialförsäkringen.

ISF (2018b) Dubbeldagar – vissa pappors väg in i föräldrapenningen? Rapport 2018:13. Stockholm: Inspektionen för socialförsäkringen.

ISF (2019). Effekter av höjd ersättning i föräldrapenning på grundnivå. Rapport 2019:6. Stockholm: Inspektionen för socialförsäkringen.

ISF (2020a). Ökat uttag av dagar med föräldrapenning. En analys av införandet av en 4-årsgräns och uppdelning av dagar med olika ersättningsnivåer. Rapport 2011:16. Göteborg: Inspektionen för socialförsäkringen.

ISF (2020b). Vad vet föräldrar om föräldrapenningen. Rapport 2020:3. Göteborg: Inspektionen för socialförsäkringen.

ISF (2023). Vilka föräldrar använder obetald föräldraledighet. Rapport 2023:11. Göteborg: Inspektionen för socialförsäkringen.

ISF (2024). Har omsorgen om barnen blivit mer jämställd?. Rapport 2024:9. Göteborg: Inspektionen för socialförsäkringen.

Karimi, A., Lindahl, E och Skogman Thoursie, P. (2012) Labour supply responses to paid parental leave. IFAU Working paper 2012:22. Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.

Konjunkturinstitutet (2024). Inkomstindex, balansindex, inkomstpensioner och balanstal. År. samt Konsumentpriser efter variabel, enhet och period. Prognosdatabasen (2024-11-08)

Kotsadam, A. och Finseraas, H. (2011). The state intervenes in the battle of the sexes: Causal effects of paternity leave, Social Science Research 40(6):1611-1622.

Leave Network, Finland.
https://www.leavenetwork.org/fileadmin/user_upload/k_leavenetwork/annual_reviews/2013_annual_review.pdf (2024-06-28)

Leave Network, Iceland.
https://www.leavenetwork.org/fileadmin/user_upload/k_leavenetwork/annual_reviews/2023/Iceland2023.pdf (2024-06-28)

Leave Network, Korea.
https://www.leavenetwork.org/fileadmin/user_upload/k_leavenetwork/annual_reviews/2024/Korea.pdf (2024-09-06)

Leave Network, Spain.

https://www.leavenetwork.org/fileadmin/user_upload/k_leavenetwork/annual_reviews/2023/Spain2023.pdf (2024-09-06)

LO (2018). Extrapengar vid föräldraledighet – en utvärdering av föräldrapenningtillägget 2018. LO Valfärd.

Mauerer G. Paid Parental Leave in Correlation with Changing Gender Role Attitudes. *Social Sciences*. 2023; 12(9):490

Moberg, Y. (2019). Speedy responses: Effects of higher benefits on take-up and division of parental leave. IFAU Working paper 2019:2. Uppsala: Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering.

Nordic Health and Welfare Statistics (2024). Days with benefits at pregnancy, childbirth, and adoption during the year by Year, Country and Sex. <https://pxweb.nhwstat.org/Prod/pxweb/en/NHWSTAT/> (2024-09-25)

Persson, P., & Rossin-Slater, M. (2024). When dad can stay home: fathers' workplace flexibility and maternal health. *American Economic Journal: Applied Economics*, 16(4), 186-219.

Petts, R.J., Knoester, C. & Waldfogel, J. (2020). Fathers' Paternity Leave-Taking and Children's Perceptions of Father-Child Relationships in the United States. *Sex Roles* 2020;82:173-188.

Prop. 1973/47. Kungl. Maj:ts proposition angående förbättrade familjeförmån inom den allmänna försäkringen, m.m. Socialdepartementet

Prop. 1993/94:147. Delad makt – delat ansvar. Socialdepartementet

Prop. 2000/01:44. Föräldraförsäkring och föräldraledighet. Socialdepartementet

Prop. 2004/05:1. Budgetpropositionen för 2005. Finansdepartementet

Prop. 2005/06:142. Höjt inkomsttak vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst och höjd lägstanivå för hel föräldrapenning. Socialdepartementet

Prop 2005/06:155. Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål för jämställdhetspolitiken. Näringsdepartementet

Prop. 2010/11:146. Förbättringar inom familjepolitiken. Socialdepartementet

Prop. 2013/14:4. Nya åldersgränser och ökad flexibilitet i föräldraförsäkringen. Socialdepartementet

Prop. 2014/15:124. En mer jämställd föräldraförsäkring.
Socialdepartementet

Prop. 2015/16:1, Bilaga 3. Budgetpropositionen för 2016, Bilaga 3:
Ekonomisk jämställdhet. Finansdepartementet

Prop. 2016/17:1. Budgetpropositionen för 2017.
Finansdepartementet

Prop. 2016/17:154. Begränsningar i föräldrapenningen för föräldrar
som kommer till Sverige med barn. Socialdepartementet

Prop. 2023/24:1. Budgetpropositionen för 2024.
Finansdepartementet

Prop. 2024/25:1. Budgetpropositionen för 2025.
Finansdepartementet

Rosenqvist, O. (2022). Reducing the gender gap in parental leave
through economic incentives. Evidence from the gender equality
bonus in Sweden. IFAU Working Paper, 2022:22

Rosenqvist O och Selin, H. (2023). Explaining benefit take-up
behavior – the role of incentives and habits. IFAU Working paper
2023:24. Uppsala: Institutet för arbetsmarknads- och
utbildningspolitisk utvärdering

SCB (1982/83). Statistisk årsbok 1982/83. Stockholm: Statistiska
Centralbyrån

SCB (2024a). Levande födda efter region och år. SCB.se –
Statistikdatabasen (2024-11-05)

SCB (2024b). Ersatta dagar för vård av barn. Könsfördelning,
procent efter vård av barn, kön och år. SCB.se – Statistikdatabasen
(2024-11-05)

SCB (2024c). Genomsnittlig grund- och månadslön samt kvinnors lön
i procent av mäns lön efter sektor, yrke (SSYK 2012), kön och ålder.
År 2023. SCB.se – Statistikdatabasen (2024-11-05)

Schober, P. (2014). Parental leave and domestic work of mothers
and fathers: A longitudinal study of two reforms in West Germany.
Journal of Social Policy 43(2):351-372.

Skolverket (2024). Rätt till förskola. <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/ratt-till-forskola> (2024-11-05)

Skr. 2016/17:10. Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en
jämställd framtid. Regeringens skrivelse, Socialdepartementet.

SKR (2023). Personalen i välfärden – personalstatistik för kommuner
och regioner 2023. Stockholm: Sveriges kommuner och regioner

SOU 1975:62. Förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar.
Socialdepartementet

SOU 2005:73. Reformerad föräldraförsäkring - Kärlek, omvårdnad,
trygghet. Socialdepartementet

SOU 2017:101. Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för
barn – en ny modell för föräldraförsäkringen. Socialdepartementet

Statskontoret (2024). De som arbetar i myndigheterna.
[https://www.statskontoret.se/fokusomraden/fakta-om-
statsforvaltningen/de-som-arbetar-i-myndigheterna/](https://www.statskontoret.se/fokusomraden/fakta-om-statsforvaltningen/de-som-arbetar-i-myndigheterna/) (2024-09-06)

Sveriges ingenjörer (2021). Rön om lön och kön – Löner och
löneskillnader bland ingenjörer. Stockholm: Sveriges ingenjörer

Vinumála Stofnunn (2022). The Directorate of Labor's annual report
regarding the maternity/paternity leave fund 2022.

Bilaga 1. Reformkarta – 50 år av reformer

År	Reform	Proposition
1974	Föräldrapenning med garantinivå införs med 180 dagar per barn. Ersättning 90% av förälderns inkomst.	1973:47
1975	Föräldrapenningen utökas till 210 dagar	1974:15
1975	Förslag om att vård av sjukt barn bör ingå i föräldraförsäkringen och inte i sjukförsäkringen	1975/76:133
1977	Förslag till föräldraledighetslag och rätt att förkorta arbetstiden för föräldrar.	1977/78:104
1978	Föräldrapenningen utökas till 270 dagar genom s.k. särskild föräldrapenning, Garantinivån höjs från 25 kr per dag till 32 kr per dag.	1976/77:117
1978	Det föreslås en allmän föräldrautbildning för föräldrar i samband med barns födelse samt förbättringar av föräldraförsäkringen m.m.	1978/79:168
1984	Förslag om att slå ihop föräldrapenning vid barns födelse och särskild föräldrapenning till en förmån som ska heta föräldrapenning. Tillfällig vård av sjukt barn inom föräldrapenningen föreslås kallas för tillfällig föräldrapenning och vara en egen förmån.	1984/85:78
1986	Föräldrapenningen utökas till 360 dagar. Garantinivån höjs till 48 kr per dag. Föräldrapenningen måste tas ut innan barnet fyller fyra år. Dagarna kan tas ut bl.a. vid föräldrautbildning och besök i förskoleverksamhet inom samhällets barnomsorg. Föräldrapenning för tillfällig vård av barn heter nu tillfällig föräldrapenning och utökas med två kontaktdagar per barn och år för barn som fyllt fyra men inte tolv år. Dessa dagar kan tas ut vid besök i förskola, skola m.m. inom samhällets barnomsorg.	1984/85:78
1987	Garantinivån höjs till 60 kr per dag	1985/86:137
1989	Föräldrapenningen utökas till 450 dagar	1988/89:69
1994	Ett vårdnadsbidrag om 2 000 kronor per månad införs. Garantinivån höjs till 64 kronor per dag samtidigt som de 90 garantidagarna tas bort.	1993/94:148
1994	Obligatorisk mammaledighet.	1994/95:207
1995	Den första reserverade månaden införs. Ersättningen sänks från 90% till 80% förutom för de reserverade dagarna. Förslag om ytterligare satsningar på information och opinionsbildning i syfte att stimulera fler fäder att ta föräldraledighet. Föräldrapenningen får tas ut till barnet fyller 8 år.	1993/94:147
1995	De två kontaktdagarna slopas som en del av en sanering av statsfinanserna.	1993/94:150
1995	Vårdnadsbidraget avskaffas, 90 garantidagar återinförs på 60 kr per dag	1994/95:61

1996	En enhetlig ersättningsnivå om 75 % av förmånsgrundande inkomst införs i sjukersättningssystemen och föräldraförsäkringen. Förhöjd ersättning med 10 procentenheter under en pappa- och mammamånad bibehålls för att föräldraförsäkringen skall fortsätta att stimulera till jämställdhet i föräldraskap och i arbetslivet.	1995/96:69
1997	Förhöjd ersättning med 10 procentenheter under en pappa- och mammamånad avskaffas. Ersättningsnivån sänks till 75 % av den sjukpenninggrundande inkomsten för föräldrapenningens pappa-/mammamånad som tidigare ersattes enligt 85 % nivå.	1995/96:209
2002	Föräldrapenningen förlängs till 480 dagar, den andra reserverade månaden införs, en ny ersättningsnivå "åttondels dag" införs, en kontaktdag införs per barn och år mellan 6 - 12 års ålder, för föräldrarnas deltagande i skolan. Begreppet garantidagar slopas och ersätts med föräldrapenning enligt lägstanivå respektive grundnivå. Föräldrapenning för dagar som ersätts enligt grundnivå höjs från 60 till 120 kronor per dag. De 90 dagarna med lägstanivå är oförändrade och ersätts med 60 kronor per dag. Grundnivådagarna har sedan höjts ytterligare i etapper: år 2003; 150 kronor, 2004; 180 kronor, 2013; 225 kr, 2016; 250 kr per dag. Lägstanivå-dagarna höjdes från 60 kronor till 180 kronor per dag år 2006.	2000/01:44
2008	Jämställdhetsbonusen införs som ett skatteavdrag.	2007/08:93
2012	30 s.k. "dubbeldagar" införs dvs. samtidigt uttag av föräldrapenning tillåts 30 dagar under barnets första levnadsår. Ny förenklad jämställdhetsbonus som betalas ut i samband med utbetalningen av föräldrapenningen införs.	2010/11:146
2014	Begränsningsregel införs så att enbart 96 (20%) av de 480 dagarna med föräldrapenning kan tas ut efter barnets fjärde levnadsår.	2013/14:4
2016	Den tredje reserverade månaden införs.	2014/15:124
2017	Jämställdhetsbonusen avskaffas	2016/17:1
2017	Begränsningsregel införs för barn födda utomlands. Om ett barn blir bosatt i Sverige under det andra levnadsåret ska föräldrapenning lämnas under högst 200 dagar. Om bosättning sker efter det andra levnadsåret lämnas istället högst 100 dagar.	2016/17:154
2022	Dagarna på grundnivå reserveras också till respektive förälder.	2017/18:276
2024	"Dubbeldagarna" förlängs till 60 dagar dvs. samtidigt uttag av föräldrapenning tillåts 60 dagar och tiden förlängs till att gälla barnets första 15 månader. En vårdnadshavare ges möjlighet att överlåta sin rätt till föräldrapenning till någon annan försäkrad. Högst 90 dagar för varje barn. Vid gemensam vårdnad får vardera föräldern rätt att överlåta högst 45 dagar.	2023/24:1

Bilaga 2. Ytterligare resultat om föräldrars användande av föräldraledighet

I denna bilaga presenteras ytterligare resultat som kan vara av värde för rapporten.

Faktisk ersättningsnivå under barnets första år

Barn i Sverige har i normalfallet rätt till förskola från 1 års ålder (Skolverket 2024). Det innebär att de allra flesta barn är hemma med sina föräldrar under minst ett års tid. Under barnets första år är dessutom föräldrarnas sjukpenninggrundande inkomst (SGI) skyddad (SFB 26 kap. 15§), vilket gör att de föräldrar som har ekonomisk möjlighet kan välja att ta ut ett mindre antal föräldrapenningdagar och istället använda mer obetald ledighet, utan att det får konsekvenser om de senare skulle bli sjukskrivna eller vara föräldralediga ytterligare en period. Mängden obetald ledighet föräldrar använder har däremot betydelse för hur stor del av sin "vanliga" inkomst föräldern får som ersättning under föräldraledigheten.

För barn födda år 2021 tog föräldrar i genomsnitt ut 216 föräldrapenningdagar under barnets första år. Av de 216 dagarna var 209 dagar på sjukpenningnivå och 7 lägstanivå-dagar. Kvinnor tog ut 184 av dessa dagar och män 32 dagar. Det innebär att föräldrarna i genomsnitt använde föräldrapenning för 59 procent av dagarna under barnets första år. För barn födda 2014 var motsvarande andel 63 procent av dagarna, och därefter har andelen varierat mellan 58 och 61 procent.

Att föräldrar i genomsnitt tagit ut 216 föräldrapenningdagar under barnets första år motsvarar drygt 4 dagar per vecka. För en person med en månadslön på 36 100 kronor, vilket var genomsnittlig månadslön för personer 25–34 år under 2023 (SCB 2024c), ger dagar på sjukpenningnivå en ersättning om 921 kronor per dag medan lägstanivå-dagar ersätts med 180 kronor. Sammantaget motsvarar detta föräldrapenning på drygt 16 100 kronor per månad före skatt. Till detta kommer eventuella kollektivavtalade ersättningar som påverkar den sammanlagda ersättningen per månad.

Antal dagar som tas ut per vecka

För att få full ersättning under föräldraledigheten krävs att man tar ut sju dagar med föräldrapenning varje vecka. Många föräldrar väljer att ta ut färre dagar, för att på så sätt kunna vara föräldralediga en längre period eller för att spara dagar tills barnet blir äldre. Efter att barnet fyllt 1 år krävs att föräldern tar ut minst fem dagar per vecka för att föräldrarnas SGI ska vara skyddad. För föräldrapar som planerar för att vara lediga mer än 12 månader och samtidigt vill skydda SGI:n för den som är hemma efter barnets 1-årsdag är det möjligt att ta ut färre dagar per vecka under barnets första år för att sedan öka

uttaget för att ta ut minst 5 dagar per vecka. Det innebär att möjligheten att använda sig av obetald ledighet ser olika ut för den förälder som är föräldraledig innan respektive efter barnets 1-årsdag.

Tabell 10 visar hur föräldrar anpassar sitt uttag av föräldrapenning så att deras SGI är skyddad efter att barnet fyllt 1 år. Uttaget av föräldrapenning studeras då barnet är 11 månader (då föräldrarnas SGI är skyddad oavsett uttag av föräldrapenning) samt då barnet är 12 respektive 13 månader (och föräldern behöver ta ut fem dagar per vecka för att skydda sin SGI) för att se om föräldrarnas uttag förändras vid barnets 1-årsdag. Enbart föräldrar som tar ut föräldrapenning samtliga veckor då barnet är 11 och 12 eller 13 månader ingår. Om båda föräldrarna tar ut föräldrapenning samma vecka ingår de inte, eftersom det är troligt att de båda växlar mellan arbete och föräldraledighet och därmed inte behöver ta ut 5 föräldrapenningdagar per vecka för att skydda sin SGI.

Av de föräldrar som ingår i denna jämförelse är det 43 procent som har ett uttag om minst 5 dagar per vecka både när barnet är 11, 12 och 13 månader gammalt. Ytterligare 23 procent börjar ta ut minst 5 dagar per vecka i samband med att barnet fyller 1 år, dvs. de anpassar sitt uttag och skyddar därmed sin SGI. Sammanlagt är det 66 procent av föräldrarna som tar ut minst 5 dagar per vecka när barnet är 12 och 13 månader gammalt.

Bland återstående föräldrar är det 6 procent som inte tar ut 5 dagar per vecka varken innan eller efter barnets 1-årsdag, dvs. som inte skyddar sin SGI efter att barnet fyllt 1 år. Ytterligare 14 procent börjar ta ut fem dagar per vecka efter barnets 1-årsdag, men gör det enbart vissa veckor. På motsvarande sätt är det 7 procent som slutar ta ut fem dagar per vecka, men gör det enbart vissa veckor.

Tabell 10 Föräldrars uttag av föräldrapenning, då barnet är 11, 12 och 13 månader gammalt. Procent

	Andel
Tar ut minst fem dagar per vecka hela tiden	43
Tar aldrig ut fem dagar per vecka	6
Börjar ta ut fem dagar per vecka (vissa veckor)	14
Börjar ta ut minst fem dagar per vecka	23
Slutar ta ut fem dagar per vecka (samtliga veckor)	0
Slutar ta ut fem dagar per vecka (vissa veckor)	7
Svårt tolka föräldrarnas uttag	6
Totalt	100

Källa: Försäkringskassans datalager

Det är möjligt att de föräldrar som inte tar ut föräldrapenning 5 dagar per vecka efter barnets 1-årsdag skyddar sin SGI på annat sätt, till exempel genom att de arbetar deltid. Att andelen föräldrar som tar ut minst 5 dagar per vecka ökar vid barnets 1-årsdag tyder på att i alla fall en betydande del av föräldrarna känner till reglerna för hur de kan

skydda sin SGI, och anpassar sig till det. Samtidigt finns en risk att föräldrar som inte har tillräcklig kunskap om försäkringen förlorar sitt SGI-skydd genom att inte anpassa sitt uttag.

Användning av dubbeldagar

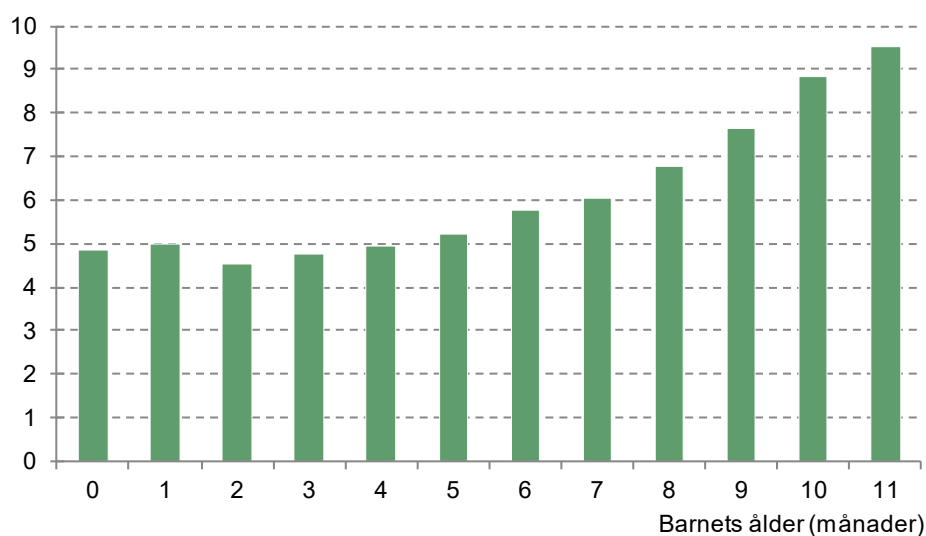
År 2012 infördes möjlighet för föräldrar att ta ut föräldrapenning för samma barn och samma tid, så kallade dubbeldagar. För barn födda från och med 2012 har föräldrar möjlighet att ta ut upp till 30 dubbeldagar innan barnet fyllt 1 år.²⁸ Syftet med reformen var att stärka båda föräldrarnas möjlighet att dela ansvaret för vården av barnet tidigt i barnets liv, och därigenom bygga en nära och god relation till barnet (SOU 2005:73). I lagförslaget nämns särskilt vikten av att båda föräldrarna kan vara hemma tillsammans under barnets första veckor, och att de tio dagarna inom den tillfälliga föräldrapenningen är otillräckliga för vissa familjer (Prop. 2010/11:146.).

För barn födda år 2021 var det 34 procent av föräldrarna som använde minst en dubbeldag. De föräldrar som använde dubbeldagar tog i genomsnitt ut 14 dagar.

Hur vanligt det är att ta ut dubbeldagar skiljer sig åt under barnets första år – under barnets sex första månader är det ungefär 5 procent per månad som tar ut någon dubbeldag. Det är fler som tar ut dubbeldagar när barnet är 6–11 månader. Högst andel som tar ut dubbeldagar är det när barnet är 11 månader, under den månaden tar nära 10 procent ut minst en dubbeldag. Det går inte att utifrån resultaten i denna rapport säga om det är vanligare att ta ut dubbeldagar när barnet närmar sig 1 år för att många föräldrar "passar på" att använda dubbeldagar innan möjligheten försvinner vid barnets 1-årsdag, eller om det exempelvis handlar om att det är en vanlig tidpunkt att "lämna över" föräldraledigheten från mamma till pappa och att det är vanligt att vara ledig en tid tillsammans i samband med detta.

²⁸ Från och med 1 juli 2024 ökar antalet dubbeldagar till 60 dagar, och dubbeldagarna går att ta ut fram till att barnet blir 15 månader. De nya reglerna gäller även barn födda innan 1 juli 2024 (Prop 2023/24:1).

Figur 11 Andel föräldrar som tar ut minst en dubbeldag, efter barnets ålder i månader. Barn födda år 2021. Procent

Källa: Försäkringskassans datalager

Det finns också skillnader mellan olika perioder på året när det gäller hur vanligt det är att ta ut dubbeldagar. Det är vanligast att använda dubbeldagar under juli–augusti och december–januari, som är vanliga semesterperioder.

Bilaga 3. Data, avgränsningar och definitioner

Statistik över uttag av föräldrapenning och föräldraledighet

För att beskriva hur uttaget av föräldrapenning samt föräldraledighet ser ut, och hur det har utvecklats över tid, används registerdata från Försäkringskassans datalager. I rapporten görs en avgränsning till barn födda i Sverige, där det finns två vårdnadshavare (en man och en kvinna) och där barnet är båda föräldrarnas första barn.

Adopterade barn och tvillingar exkluderas. Detta urval omfattar 997 584 barn, eller 26 procent av barn födda år 1994–2021 som finns i Försäkringskassans datalager. Av barn födda i Sverige ingår 33 procent i urvalet.

Tabell 11 **Urval och avgränsningar**

	Antal barn
Barn födda 1994–2021	3 806 530
Barnet inte född i Sverige	-819 916
Barnet har inte två och samma vårdnadshavare av olika kön under sina två första levnadsår (inkl. barn där uppgift om vårdnad saknas)	-317 952
Barnet är inte vårdnadshavarnas första barn	-1 642 153
Barnet är adopterat	-84
Barnet är tvilling, trilling osv. (flerbarnsfödelse)	-11 764
Barnet eller vårdnadshavare har bytt personnummer eller samordningsnummer, vilket gör det svårt att följa dem över tid	-251
Barnet har avregistrerats (avlidit eller utvandrat) under sina två första levnadsår	-6 152
Vårdnadshavare har avregistrerats (avlidit eller utvandrat) under barnets två första levnadsår	-3 759
Någon annan än vårdnadshavarna har tagit ut föräldrapenning under barnets två första levnadsår	-6 915
Barn som ingår i det underlag som används i rapporten	997 584

Av de barn som ingår i underlaget till rapporten får drygt vart fjärde barn ett yngre syskon inom två år. I de fall barnet får ett syskon är det möjligt att föräldrarna använder föräldraledighet och föräldrapenning för sitt yngre barn, under den tid de följs i denna rapport. Denna föräldraledighet och föräldrapenning inkluderas inte i denna rapport.

Definition av föräldraledighet

I den här rapporten presenteras resultat avseende skattad föräldraledighet under barnets två första år. För att få ett mått på den obetalda ledigheten skattas dagar då föräldern är frånvarande från arbete eller annan sysselsättning.

Beräkningen baseras på data från Försäkringskassans datalager Store, och bygger på ett antal antaganden. Som regel är det datum mellan två perioder av föräldrapenninguttag som ska klassificeras som obetald ledighet eller inte. Denna skattning utgår från två

grundantaganden: att någon alltid är föräldraledig med barn under 1 år, samt att de försäkrade följer den så kallade SGI-regeln.

Barn under 1 år har inte rätt till förskola. Omsorgen för dessa barn kan naturligtvis ske på annat sätt än att föräldrarna är föräldralediga men här antas att någon förälder är det. SGI-regeln innebär att den försäkrade måste ta ut 5 nettodagar med föräldrapenning per kalendervecka för att behålla sin SGI. Denna regel gäller efter barnets 1-årsdag.

För barn under 1 år kommer alltid datum mellan två perioder av föräldrapenninguttag skattas som ledighet. För barn över 1 år skattas dessa datum som ledighet om mottagaren har tagit ut fem eller fler nettodagar under kalenderveckan. Skattningen sker per kalendervecka. Om två mottagare har tagit ut föräldrapenningdagar för samma barn under samma kalendervecka skattas i regel endast obetald ledighet för en av dessa mottagare.

Observera att dagar då föräldrapenning tas ut alltid antas vara lediga dagar, en person som jobbar en halv dag och tar ut halv föräldrapenning kommer att ha en hel dags ledighet. Observera också att det bara går att skatta ledighet i samband med uttag av föräldrapenning. En person som till exempel arbetar deltid för att vara föräldraledig på deltid men inte tar ut någon ersättning fångas inte i skattningen.

Antagandena att någon alltid är ledig under barnets första år och att föräldrarna följer SGI-regeln görs på individnivå. Det finns naturligtvis tillfällen där dessa antaganden kommer att vara falska. För barn under 1 år finns risken att den obetalda ledigheten överskattas om omsorgen för barnet sker av någon annan än föräldrarna. Det finns också en risk för underskattning av den obetalda ledigheten för barn över 1 år om mottagarna inte följer SGI-regeln. Det är risk för systematik i detta, att vissa grupper ordnar omsorgen av sina barn på annat sätt än att själva vara föräldralediga eller, antagligen mer förekommande, att vissa grupper inte följer SGI-regeln. Mottagare som inte har någon SGI, det vill säga får föräldrapenning på grundnivå, har inget regelmässigt incitament att ta ut 5 nettodagar per vecka. I ett urval av till exempel arbetslösa eller studenter är denna skattning därför inte att föredra.

Bilaga 4. Beräkningar av en fjärde reserverad månad

I beräkningen av den kortsiktiga effekten av en fjärde reserverad månad (se avsnittet *Möjliga förändringar av antalet reserverade dagar*) används antaganden om hur stor effekten kan förväntas vara bland föräldrar med olika uttag. Beräkningen använder samma urval i som i denna rapportens statistikkapitel. Effekten antas skilja sig mellan män med olika högt uttag, och att effekten blir mindre ju lägre uttaget

är. Totalt beräknas männen i urvalet öka sitt uttag med omkring 77 700 dagar, medan kvinnorna i urvalet beräknas öka sitt uttag med knappt 11 900 dagar. Samtidigt antas att alla med ett uttag över 270 dagar minskar sitt uttag till 270 dagar, eftersom det är det maximala antalet dagar som kan tas ut av en förälder om fyra månader reserveras. Detta leder till en relativt stor minskning bland framför allt kvinnor, där många idag tar ut fler än 270 dagar. Uttaget minskar med omkring 228 000 dagar bland kvinnor och 2 000 dagar bland män.

Sammantaget leder dessa antaganden till att pappors andel av föräldrapenningdagarna beräknas öka från 28,4 till 29,4 procent, en ökning med omkring 1 procentenhet. Männen uttag under barnets två första levnadsår ökar från 3 350 000 dagar till 3 425 000 medan kvinnors uttag minskar från 8 448 000 dagar till 8 233 000 dagar.

Tabell 12 **Antagande om effekt av en fjärde reserverad månad i grupper med olika stort uttag av föräldrapenning under barnets två första levnadsår**

Uttag av föräldrapenning under barnets två första levnadsår	Antagande om effekt, antal dagar	Antal personer i urvalet	Antal dagar
Män			
0 dagar	0,4	3 933	1 647
1–29 dagar	0,8	5 175	4 334
30–59 dagar	1,7	5 781	9 683
60–89 dagar	3,6	5 983	20 043
90–119 dagar	6,7	6 263	41 962
120+ dagar	0	3 933	0
Totalt ökning, män			77 669
Kvinnor			
0 dagar	0,4	446	8 891
1–29 dagar	0,8	262	2 027
30–59 dagar	1,7	341	571
60–89 dagar	3,6	605	219
90–119 dagar	6,7	1 327	187
120+ dagar	0	0	0
Total ökning, kvinnor			11 895

Beräknad långsiktig effekt av en fjärde reserverad månad

För att illustrera hur männens andel av uttagna föräldrapenningdagar skulle kunna se ut år 2033 om en fjärde reserverad månad infördes år 2026, används effekten på mäns och kvinnors uttag av införandet av den tredje reserverade månaden som utgångspunkt. Här används Försäkringskassans prognosmodell för föräldrapenning för att beräkna den totala, långsiktiga effekten för alla föräldrar i befolkningen som skulle beröras av förändringen. I modellen ingår alla uttagna dagar med föräldrapenning där det finns uppgift om ersättningsnivå. Det finns 8 år med utfall att studera för barn födda

2016 (2016 till 2023). Effekten åren barnen fyller 8–12 är dock ännu inte kända. I beräkningsexemplet antas att effekten på antalet uttagna dagar per barn och ålder, av män respektive kvinnor, är densamma som vid införandet av den tredje reserverade månaden.

För att minimera risken att fånga andra skillnader än just den som beror på den tredje reserverade månaden, har uttaget för barn födda den första veckan 2016 jämförts med uttaget för dem födda den sista veckan 2015. År 2016 antas barnen i båda grupperna vara 0 år²⁹, år 2017 antas de vara 1 år och så vidare. Dagar som tagits ut före barnets födelse har inkluderats i uttaget år 2016. Männens respektive kvinnornas nyttjade dagar per barn och ålder till och med år 2023 har studerats. Antalet uttagna dagar för respektive ålder på barnet har relaterats till det högsta antalet unika barn som förekommit i någon av åldrarna. För gruppen födda 1–7 januari 2016 är antalet 2 155 barn och för dem födda 25–31 december 2015 är antalet 1 734 barn.

För att inkludera även uttag efter barnets 2-årsdag beräknas effekten av den tredje reserverade månaden på ett annat sätt än vid uppskattningen av den kortsiktiga effekten. Männens uttagna dagar per ålder för barn födda den första veckan 2016 respektive sista veckan 2015 har viktats om utifrån hur fördelningen av uttagna dagar per barn sett ut mellan åldrarna 0–7 för alla barn födda 2016 respektive 2015. Motsvarande har gjorts för kvinnornas nyttjade föräldrapenningdagar. Därefter har effekten av den tredje reserverade månaden på uttaget för respektive ålder beräknats genom att ta differensen mellan de viktade uttagna dagarna per barn födda första veckan 2016 och motsvarande dagar för dem födda sista veckan 2015. Även differenserna har tagits fram för kvinnor och män separat.

Skattningen av det totala antalet uttagna föräldrapenningdagar för män respektive kvinnor åren 2026–2027, exklusive införande av en fjärde reserverad månad, överensstämmer med den nettodagsprognos som ligger till grund för Försäkringskassans senaste utgiftsprognos för föräldrapenning (Försäkringskassan 2024b). Motsvarande prognos för åren 2028–2033 har beräknats genom att multiplicera nettodagsprognosen för antalet dagar per barn och ålder år 2027 med antalet barn per ålder för respektive år i Statistiska centralbyråns senaste befolkningsprognos från april 2024. Mellan åren 2027 och 2033 förväntas männens andel öka med 0,2 procent per år, vilket är samma takt som mellan åren 2026 och 2027 i nettodagsprognosen till utgiftsprognosen.

Vid beräkningen av männens andel av uttagna dagar per år 2026–2033, inklusive införande av en fjärde reserverad månad, utgår vi ifrån nettodagsprognosen för mäns och kvinnors uttag samma år, exklusive införande av en fjärde reserverad månad. För varje år

²⁹ Den högsta ålder barnet uppnår under kalenderåret.

justeras sedan antalet dagar för män med summan av de viktade differenserna för de åldrar som påverkas multiplicerade med antalet barn i befolkningen. Motsvarande justeringar görs för dagar som tas ut av kvinnor.